

BÉKESSÉGES SZÓ

A Charta XXI
Megbékélési és Együttműködési Mozgalom
üzenete

Békességes szó

A Charta XXI Megbékélési és Együttműködési Mozgalom üzenete

BÉKESSÉGES SZÓ

A Charta XXI Megbékélési és Együttműködési Mozgalom üzenete

Szerkesztették:

Dr. Surján László

Dr. Kotolácsi Mikóczy Ilona

2014

Fordítások:

Péntek Borbála / román

Korom Mária / szerb és horvát

Kotolácsi Mikóczy Ilona / szlovák

Fotók: Móser Zoltán

Illusztrációk: Mikóczy Dénes

© Charta XXI Movement for Reconciliation and Cooperation, 2014

A könyv kiadását az Európai Parlament EPP frakciójának anyagi támogatása tette lehetővé.

Támogatta az Európai Parlament magyar EPP delegációja.

Published by the Charta XXI Association

1125 Budapest, Zirzen Janka u. 9.

info@chartaxxi.eu

www.chartaxxi.eu

Borítófotó: Móser Zoltán

ISBN 978-963-08-9417-3

Nyomdai előkészítés: Rubinco Kft.

Nyomdai munkák: Avaloni Kft

Felelős vezető: Anderle Lambert

Tartalomjegyzék

Békességes előszó.....	9
József Attila: <i>A Dunánál</i>	10
A megbékélés chartája	12
Bemutakozik a Charta XXI mozgalom	13
Mozgalmunk lelki gyökerei	15
I. Hajh, de bűneink miatt... ..	15
II. ...amiként mi is megbocsájtunk	17
III. Szamár szenved.....	18
Dupka György: „ <i>Mikor fogunk már összefogni?</i> ”	20
Somogyi Sándor dr.	23
Herczku Ágnes: <i>Bartók szemével</i>	27
Áprily Lajos: <i>Tetőn</i>	31
Abkarovits Endre dr.: <i>A népi kultúra összetartó ereje</i>	32
Gabriel Andreescu: <i>A társadalmi béke magába foglalja a beismerést és a közösségek magánéletének harmonikus gyakorlásához való jogot</i>	34
Lubo Bechný: <i>Elkerülhetetlen történelmi követelmény</i>	36
Beke Mihály András: <i>Másnaposan Közép-Európában</i>	38
Bence Lajos: <i>Szándéknyilatkozatféle, kérdőjelek nélkül</i>	44
Bethlenfalvy Gábor: <i>Súlytalanná tehetjük sérelmeinket</i>	46
Borboly Csaba: <i>Hosszú még az út</i>	47
Anna Mădălina Curt: <i>Megértjük egymást, nyitottak legyünk</i>	49
Csermely Péter dr.: <i>A túléléshez szükséges tapasztalat</i>	50
Dobos Marianne: <i>Doppler hatyú</i>	51
Dolinai Zsuzsanna: <i>Határ menti területek</i>	54
Duray Miklós: <i>Szükség van közös múltbeli élményekre</i>	55
Mădălin Guriuianu: <i>Megalkotni egy közös történelmet</i>	58
Hölvényi György: <i>Az együttműködés nem önfeladás</i>	59
Miroslav Jovančić: <i>Áthidalni minden akadályt</i>	61
Juhász Judit: <i>Kivont kardok közt</i>	62
Kabdebó Lóránt prof. dr.: <i>Nem lehet csak jámbor utópia</i>	64

Kásler Miklós, prof. dr.: <i>Közép-Európai tartós nyugalom</i>	66
Ljiljana Kostandinovic: <i>Közös történelmi örökség</i>	67
Korom Mária: <i>Együtt vagy egymás mellett...?</i>	70
Kroó Norbert: <i>Változtatni csak közös érvéléssel</i>	72
Marosz Diána: <i>Turóci szlovák–magyar történet</i>	73
Matuska Márton: <i>Örök feladat és cél</i>	75
Mikóczy Dénes: <i>Harmóniában, békességben, szeretetben</i>	77
Móser Zoltán: <i>Egy költő, egy szó, egy kép és néhány gondolat</i>	78
Petra Nagyová Džerengová: <i>Egyszer felnövünk hozzá</i>	82
Náray-Szabó Gábor dr.: <i>Mérnökök és tudósok a Kárpát-medencében</i>	83
Pálmai Tamás dr.: <i>A bajt mindig a „politika” hozta</i>	84
Puntigán József: <i>Emberként élünk és gondolkozunk</i>	86
Marin Skenderović: <i>Az egyetlen út, mely megtart</i>	88
Kornélia Slabáková, prof, dr.: <i>Ne holmi múltbéli előítéletek</i>	90
Sokcsevits Dénes: <i>Hosszú közös lét</i>	91
Szabó Antal dr.: <i>Gondolatok a megbékélési mozgalom kapcsán</i>	92
Szabó Erika: <i>Ne egymás mellett, hanem együtt</i>	94
Szabó László Dezső: <i>A megbékélés a jövő!</i>	95
Dr. Sztalóczkyné Dr. Gajdóczki Zsuzsanna PhD.: <i>Hídépítés</i>	98
Szondi György dr.: <i>Egyedül együtt jobb</i>	100
Szvorák Katalin: <i>A megbékélés nem lehet illúziókergetés</i>	101
T. Ágoston László: <i>Számon kéri rajtunk a vért</i>	102
Tamási Orosz János: <i>Ha négy-öt ezer összehajol</i>	103
Telegdi Andrea Ágota: <i>Közös pontok keresése</i>	105
Dušan Trančík: <i>Az egyetlen esély</i>	107
Ugron Éva: <i>Nem vagyunk ellenségek</i>	108
Urbán Erik OFM: <i>Zajos világunkban is hallanunk kell egymás hangját</i>	112
Vári Fábián László: <i>Közös történelmi sors</i>	114
Zámborszki Ákos: <i>Új fejezet kezdődhet</i>	116
Marko Žunić: <i>Mert erre van szükségünk</i>	117
Zsigmond József: <i>Kiengesztelődésre való igény</i>	118
Ady Endre: <i>Magyar jakobinus dala</i>	120
A Megbékélési és Együttműködési Díjról	121
Lebó Ferenc	122

Stefan Hríb	123
D. Horváth Gábor: Laudáció Stefan Hríb kitüntetése alkalmából	123
Stefan Hríb beszéde a díjátadás alkalmából	127
Surján László: Baráti szavak Stefan Hríbnek	129
Käfer István	132
Kis Rigó László püspök laudációja	132
Karol Wlachovsky, műfordító laudációja	133
Kiss Szemán Róbert, egyetemi docens laudációja	135
Surján László díjátadó beszéde	138
Käfer István záróbeszéde	139
Zárszó	141

Békességes előszó

Békességes szó. Áprily Lajos Kós Károlynak írt verséből, a Tetőn címűből való ez a kifejezés. Békességes szavakat, békességes gondolatokat kértünk azoktól az emberektől, aki fontosnak tartják, hogy valóban az őszinte béke légkörében élhessünk a Duna mentén, ebben a Kárpátok ölelte gyönyörű térben. Bizonyára nem leszünk mindannyian Tamási Áron szavával szívbeli barátok, de tehetünk-e többet, jobbat, mint legalább az új nemzedék számára felépíteni a kölcsönös tisztelet és megbecsülés, sőt az egymással való együttműködés világát?

Ez a világ nem születik meg pusztán politikai akaratból, bár az is nélkülözhetetlen. Ez a világ nem jön létre gazdasági kényszerek hatására, bár az együttműködésnek itt is ki kell alakulnia. Ezt a világot nem hozhatja létre erőszak, hisz kényszerrel csak rombolni lehet, építeni nem. Ez a világ a jóakarátú emberek lelkében fogan, és akkor valósulhat meg, ha ezek az emberek egymásra találhatnak.

Ebben a három részből álló kötetben békességes szavakat talál az olvasó, de talán szavaknál többet is. Elveket és elköteleződéseket. A három részre tagolt kötetben az egyes részeket egy-egy vers vezeti be. Olyan alkotások, amelyek jól mutatják: az összetartozás és összefogás gondolata mélyen benne van a magyar gondolkodásban. József Attila már a vers címével üzen: a Duna összeköt mindannyiunkat. Áprily versében még friss a fájdalom, de ott a megoldás is, a „békességes szó”. Ady már az összeomlás előtt arra figyelmeztetett, hogy a más-más anyanyelvűeknek össze kellene fogniuk.

Az első részben bemutatjuk a Charta XXI mozgalmat, szellemi, lelki gyökereit, továbbá ízelítőt adunk a Kárpát-medencében, illetve Brüsszelben tartott konferenciáink anyagából.

A második részben megszólalnak a mozgalom tagjai, hírnevesek és nem közismeretek egyaránt. Gondolkodásuk, világmépük eltér egymástól. Hangulatuk is változó, van, akiben csak pislákol a remény, van, akiből szinte kibuggyan a lelkesedés. A közös pont a békességes szó. Jóakarátú emberek gondolatait gyűjtöttük össze, amelyeket megismerve az olvasó megvalósíthatónak érzi majd a szinte lehetetlent, a kiengesztelődést horvátok, magyarok, románok, ruszinok, szerbek, szlovákok, szlovének és ukránok között.

A harmadik rész a mozgalom Megbékélési és Együttműködési díját és díjazottait ismerteti.

Kötetünk magyar nyelvű, a többi nyelven való megjelenés még csak távoli terv. A nem magyar anyanyelvű megszólalók a bizonyosság arra, hogy az összetartozás kölcsönös igény, az összefogás megvalósítható. Ne halogassuk.

Brüsszel, 2014. március 15-én.

A szerkesztők

József Attila: A Dunánál

1

A rakodópart alsó kövén ültem,
néztem, hogy úszik el a dinnyehéj.
Alig hallottam, sorsomba merülten,
hogy fecseg a felszín, hallgat a mély.
Mintha szívemből folyt volna tova,
zavaros, bölcs és nagy volt a Duna.
Mint az izmok, ha dolgozik az ember,
reszel, kalapál, vályogot vet, ás,
úgy pattant, úgy feszült, úgy ernyedett el
minden hullám és minden mozdulás.
S mint édesanyám, ringatott, mesélt
s mosta a város minden szennyesét.
És elkezdett az eső cseperészni,
de mintha mindegy volna, el is állt.
És mégis, mint aki barlangból nézi
a hosszú esőt – néztem a határt:
egykedvű, örök eső módra hullt,
színtelenül, mi tarka volt, a múlt.
A Duna csak folyt. És mint a termékeny,
másra gondoló anyának ölen
a kisgyermek, úgy játszadoztak szépen
és nevetgéltek a habok felém.
Az idő árján úgy remegtek ők,
mint sírköves, dülöngő temetők.

2

Én úgy vagyok, hogy már száz ezer éve
nézem, amit meglátok hirtelen.
Egy pillanat s kész az idő egésze,
mit száz ezer ős szemlélget velem.
Látom, mit ők nem láttak, mert kapáltak,
öltek, öleltek, tették, ami kell.
S ők látják azt, az anyagba leszálltak,
mit én nem látok, ha vallani kell.

Tudunk egymásról, mint öröm és bánat.
Enyém a múlt és övék a jelen.
Verset írunk – ők fogják ceruzámat
s én érzem őket és emlékezem.

3

Anyám kun volt, az apám félig székely,
félig román, vagy tán egészen az.
Anyám szájából édes volt az étel,
apám szájából szép volt az igaz.
Mikor mozdulok, ők ölelik egymást.
Elszomorodom néha emiatt –
ez az elmúlás. Ebből vagyok. „Meglásd,
ha majd nem leszünk!...” – megszólítanak.
Megszólítanak, mert ők én vagyok már;
gyenge létemre így vagyok erős,
ki emlékszem, hogy több vagyok a soknál,
mert az őssejtig vagyok minden ős –
az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik:
apám- s anyámmá válok boldogon,
s apám, anyám maga is ketté oszlik
s én lelkes Eggyé így szaporodom!
A világ vagyok – minden, ami volt, van:
a sok nemzedék, mely egymásra tör.
A honfoglalók győznek velem holtan
s a meghódoltak kínja meggyötör.
Árpád és Zalán, Werbőczy és Dózsa –
török, tatár, tót, román kavarg
e szívben, mely e múltnak már adósa
szelíd jövővel – mai magyarok!
... Én dolgozni akarok. Elegendő
harc, hogy a múltat be kell vallani.
A Dunának, mely múlt, jelen s jövő, dő,
egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.

1936. június

A megbékélés chartája

Mi, a Kárpátok ölelte térben élő közép-európaiak, az elmúlt évezredben gyakran változó országhatárok közé szorultunk. Történelmünk viszontagságai közepette megtapasztaltuk az összetartozás és a közös munka örömét, de a megosztottság és a viszály keserveit is. A XX. század végén e térségen több állam osztozott, közülük Horvátország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia már az Európai Unió tagjai, s önazonosságuk megtartásával megkezdték a köztük lévő határok felszámolását.

Miközben térségünk államai között általában folyamatosan javuló kapcsolatról beszélhetünk, nem tagadjuk, hogy időről-időre komoly feszültségek gerjednek közöttünk. A kölcsönös megértést nehezíti, hogy nem ismerjük egymás kultúráját, történelmét. A közeledés gátja az is, hogy több országban léteznek szélsőséges, és a szomszéd népek elleni hangulatkeltéstől szavazatokat remélő pártok. Sikerük a múlt mély sebeiből fakad. A XXI. század mást kíván.

- Észrevéve, hogy nemzeti érdekeinket sokkal hatékonyabban tudjuk elérni, ha egymást segítjük, mintha egymás ellen fordulunk,
- tudva, hogy különösen az Európai Unión belül egymásra vagyunk utalva,
- megtapasztalva, hogy egy ilyen közeledést a pártok egy része határozottan ellenez,
- belátva, hogy a kormányok a jószomszédi kapcsolatok kialakításában csekély sikert értek el,

felismertük, hogy a nemzeteink közötti, a XXI. században oly igen fontos kiengesztelődéssel megvalósítása elsősorban magánemberektől, civil szervezetektől illetve az egyházaktól várható.

E felismeréstől vezettetve ezennel egy Megbékélési Mozgalom létrehozását kezdeményezzük. E mozgalomhoz csatlakozhat bárki, aki

- tudja, hogy szülőföldje számára csak előnyös, ha a térséget mások is szeretik,
- nyitott más nemzetek értékeinek felismerésére és tiszteletére,
- elutasít minden gyűlölködést,
- kész a szomszéd népek történelmének, kultúrájának, esetenként nyelvének megismerésére.

A Megbékélési Mozgalom elsősorban magatartási forma és életmód, nem szervezet. Csatlakozni hozzá e nyilatkozat aláírásával lehet.

Mi, a Megbékélési Mozgalom hét országból származó kezdeményezői, tudatában vagyunk a jövőendő nemzedékek iránti felelősségünknek, ezért az egymás iránti ellenségeskedés helyett a megbékélés útját választottuk. Ragaszkodunk anyanyelvünkhöz, történelmünkhöz, kultúránkhöz. Nem megszüntetni, hanem elfogadni akarjuk különbözőségeinket. Azt reméljük, hogy egyre többen felismerik: egymást támogatva megerősödünk, egymással tusakodva Európa peremére szorulunk.

Kelt Nagymegyeren, 2010. október 24-én

➤ Bemutatkozik a Charta XXI mozgalom ◀

Célunk, hogy a Trianon okozta sebek ellenére a Kárpát-medencében élők mind szabadon élhessenek emberi jogaikkal, használhassák anyanyelvüket, fejleszthessék kultúrájukat, anélkül, hogy ezért el kellene hagyniuk szülőföldjüket. Ez a cél csak az itt élő emberek közös akaratából valósulhat meg. A szétszakítottság nemcsak a magyaroknak volt káros, hátrányosan érintette az első világháborúban győzteseket is.

Az Európai Unió egyrészt olyan szabadságjogokat biztosít, amelyek kihasználásával jelentősen közeledhetnek az itt élő nemzetek egymáshoz, másrészt az Unión belüli érdekérvényesítéshez a régió országainak szoros együttműködése elengedhetetlen. Mozgalmunk ennek az együttműködésnek a társadalmi alapját: a jó szándékú emberek egymást ismerő, tisztelő és segítő hálózatát építi.

2010 októberében Nagymenyeren bontottunk zászlót, mégpedig egy **kerekasztal beszélgetéssel** magyar és szlovák előadókkal. Nyitó rendezvényünkön felszólalt többek között Szvorák Katalin népdalénekes, Kerekes Vica felvidéki származású színésznő, Michal Vasecka szociológus és Petra Nagyova-Dzerengova író is. Ennek a konferenciának a résztvevői fogadták el a mozgalom elvi alapvetését, a Charta XXI című kiáltványt.

A rákövetkező egy évben hasonló rendezvényeinkkel végigjártuk a Kárpát-medencét (Kolozsvár, Szabadka, Lendva és Beregszász adott otthont nekünk). Előadóink magyar és a helyben többségi nép képviselői voltak (Sebestyén Mártával kezdve a sort, egészen Smaranda Enache-ig), csakúgy, mint a rendezvényeink közönsége is.

2011 tavaszán indult el honlapunk, a www.chartaxxi.eu. 2012-ben **gyakorlati programot** hirdettünk régióink országaiban élő fiatalok számára, pályázat révén 2 szerb, 1 horvát, 1 román, 1 felvidéki magyar és egy kárpátaljai magyar fiatal kapott lehetőséget brüsszeli szakmai gyakorlatra. Ők önkéntesként azóta is velünk dolgoznak, segítenek a híreink fordításában, rendezvények szervezésében. Az Európai Parlamentben **konferenciákat**, nyilvános kerekasztal beszélgetéseket is szerveztünk a közép-európai megbékélés témájában. Lucian Mindruta, ismert román televíziós személyiség és blogger, a következő videót készítette számunkra: <http://chartaxxi.eu/hazafisag-es-hamburger/>

Budapest 2012-ban indítottuk el a **Jean Monnet-estek** elnevezésű ismeretterjesztő rendezvénysorozatot. Ennek keretében hallgathatta a közönség például Käfer professzor urat (szlovák magyar közös múlt témában), Parragh Lászlót (a határokon átnyúló kereskedelmi kapcsolatok fontosságáról). Bemutattuk Dusan Trancik: Történelemóra c. filmjét arról, hogy miként tanítják az első világháborút és Trianont Szlovákiában és Magyarországon. http://film.indavideo.hu/video/f_tortenelemora_1 Zámbozszi Ákos, délvidéki születésű rendező és a Galán Angéla, felvidéki származású riporter még a

televízióban való bemutatás előtt elhozta hozzánk a Szomszédaink sorozat Szlovákiáról szóló részét. A sorozat központi témája, hogy hogyan látnak minket, magyarokat a szomszédaink (szerbek, szlovákok, románok). Rádöbbsent ez a film arra, hogy bizony nem csupán nekünk vannak sérelmeink, de arra is, hogy a helyzet nem annyira menthetetlen, mint azt sokan gondolják. A sorozat megnézhető volt az interneten:

Vajdaság: <http://www.youtube.com/watch?v=-y7wYINHT64>

Szlovákia: <http://www.youtube.com/watch?v=XcqHJ4yRjv0>

Románia: http://www.youtube.com/watch?v=Rvwl_I51LAk

Létrehoztuk a **Megbékélési és Együttműködési díjat**, melyet elsőként Stefan Hrib szlovák újságíró, a Tyzden hetilap főszerkesztője kapott meg. Válaszképpen a Tyzden soron következő száma dupla előlappal és két nyelven jelent meg – elsőként a szlovák sajtótörténelemben, magyar nyelvű borítóval és magyar szövegekkel. Mindkét szöveg, valamint a borítók elérhetők az interneten:

<http://www.felvidek.ma/felvidek/kozelet/39709-hrib-es-surjan-magyarul-a-tyzden-legujabb-szamaban>

A 2014. évi díjazott Käfer István professzor, a hazai szlovakológia nagy embere. Mindkét Megbékélés Díj átadási ünnepsége rangos esemény volt, az elhangzott beszédek tehát bekerültek ebbe a **békességek** szavakat gyűjtő kötetbe.

A Megbékélés Chartája **honlapunkon** (<http://chartaxxi.eu/chartaxxi/>) olvasható és aláírható. A honlap sok nyelvű, sajnos még nem egyforma az intenzitás. Megtekinthető az aláírók névsora is, akiket nem szervezzük egyesületté, nincs tagdíj, gitt rágás, elnöködsdi. Hét országban egy maroknyi önkéntes dolgozik azon, hogy minél több emberhez eljusson a mozgalom híre. Most egy ötezres közösséget alkotunk, fiatalok-idősek, magyar és nem magyar anyanyelvűek egyaránt. A támogatók számbavétele, az aláírások gyűjtése nem öncélú. Hisszük, ha elég sokan leszünk, messzire szól az üzenet: a józanok, a szeretetre építők többen vannak, mint az acsarkodók.

Néhány aláíró – a teljesség igénye nélkül:

– **Egyháziak:** Böjte Csaba ferences, Forrai Tamás jezsuita, Ternyák Csaba érsek, Gyulay Endre, Halász Béla, Németh László, Orosz Atanáz, BeerMikós, Majnek Antal püspökök; Thorday Attila főiskolai tanár;

– **Művészek:** Sebestyén Márta, Szvorák Katalin, Herczku Ági, Csizmadia Anna, Csiba Júlia, népdalénekesek; Juhász Gábor, Bakos Árpád, Szabó László, Nagy Tivadar, zenészek; Miroslav Jovančić, Mikóczy Dénes, Szotyory László, Varga György, Kopócs Tibor, Nemes László, Lebó Ferenc, Matl Péter képzőművészek; Csadi Zoltán, Boldoghy Olivér, Kuti Gergely, Lapis Erika, Kerekes Vica, Hernádi Judit, színészek; Pitti Katalin, operaénekes; Józsa Judit, keramikusművész; Szegedi Alíz Torella, népi iparművész, divattervező;

– **Borászok:** Maurer Oszkár, Györgykovács Imre, +Bussay László, Bussay Dorottya.

– **Tudós emberek, professzorok:** Agócs Attila, néprajzkutató; Miskolczy Ambrus, Zahorán Csaba, Nastasa Lucian, Danijel Kalucin, Gabriel Andreescu, Gabriel Sebe, Kollai István, Kiss Gy. Csaba történészek; Smaranda Enache, filológus; Michal Vasecka, szociológus; Náray-Szabó Gábor, Kovács Ernő, Makkai Béla, Jelena Boskovic, Miroslav Urban, Kajári Karolina, Kásler Miklós, Nyáry István, Davor Dzalto, Ante Graovac egyetemi tanárok.

– **Írók, toll- és kameraforgatók:** Dupka György, Vári Fábián László, Petra Nagyova-Dzerengova, Susanne Papp-Aykler, Stefan Hrib, Tómmó Margaréta, Kabók Erika, Galán Angéla, Ciprian Boitiu, D. Horváth Gábor, Snjezana Vukic, Dragan Janjic, Larisa Inic újságírók; Zámbozszi Ákos, Witek Ducki, Marius Panduru, Iván Attila, Dusan Trancik, filmrendezők.

➤ Mozgalmunk lelki gyökerei ◀

Gondolataink reményeink szerint korszerűek, de a gyökerek a múltba kapaszkodnak, a XX. századba, sőt azon is túl. A következő három tétel talán a legfontosabb elveket mutatja be.

I. HAJH, DE BŰNEINK MIATT...

Sajnos még a hazáját szerető, a himnuszt nemcsak olimpiai győzelmek után éneklő, hanem jeles alkalmakkor azt imádkozó magyarok is ritkán gondolnak az összes versszakra. Mondanivalónk számára a negyedik versszak az irányadó, ezért annak első sora ennek a résznek a címe.

Annak fontosságát, hogy a nemzet önvizsgálata, hibáinak, bűneinek felismerése és megvallása elengedhetetlen csodálatosan kifejezik Esterházy Lujza gondolatai, amely mintha megbékélési mozgalmunk szellemi alapjai volnának. Az ő üzenete még távolról sem ért el a XXI. század elejének magyarjaihoz, pedig felettébb időszerűek. Ha beépülnének gondolkodásunkba, messzebbre jutnánk.

Esterházy Lujza 1944 augusztusában nagyon nehéz témáról érkezett az akkori Magyar Hírlap hasábjain. Írásának "A Duna-völgyi béke lélektani előfeltételeiről" címet adta. Ez a béke abban az értelemben bekövetkezett, hogy a háborúnak vége lett. De az igazi béke, a megbékélés még mindig várat magára, s csak remélni tudjuk, hogy a problémák szőnyeg alá söprése nem vezet majd újabb szörnyűségekre. Ez a reményünk akkor teljesebb lehet, ha a figyelmünket nem félelmeinkre, hanem a Duna-völgyben élő minden ember boldogulására és nyugalomra fordítjuk.

Gondolkodjunk együtt Esterházyval:

„Először arra van szükség, hogy mindkét fél belássa, hogy ő is hibás, nem csupán a másik. Mindaddig, amíg két ellenségeskedő ember csak azt látja, hogy mit vétett ellene a másik, de nem látja, hogy ő is vétett a másik ellen: addig kibékülésről szó sem lehet, így van ez a nemzetek között is, például a Duna völgye nemzetei között is, amelyek minket elsősorban érdekeinek, s amelyek békéjéhez mindnyájan hozzájárulhatunk. Ezt akkor tesszük a leghathatósabban, ha a saját portánk előtt söprünk, nem pedig a szomszéd portája előtt, vagyis elsősorban saját magunk fölött gyakorlunk bírálatot, nem pedig a szomszéd magatartása fölött. Tapasztalati tény, hogy az önbírálatnak, hibabeismerésnek ez a magatartása számos esetben szerelte már le a másik fél haragját, elkeseredését, ami lélektani téren előkészíti a talajt a közeledés, a kibékülés számára a magánélet viszályaiban. S meggyőződésem szerint ugyanezt a hatást érné el a nemzetek közötti feszültségek enyhítésében. Úgy látom például, hogy sokkal jobbra, barátságosabbá alakulhatott volna a viszony a magyarság és szomszédai között, ha társadalmunk nem ragaszkodott volna görcsösen ahhoz az állásponthoz, hogy „mi sohasem bántottunk senkit, mindig csak minket bántanak”. Az ilyen lelki magatartás sohasem vezethet kibéküléshez a nemzetek között, mint ahogyan nem vezethet kibéküléshez az egyes emberek között sem. Lelke mélyén jól érzi ezt minden ember, de mégis vonakodik a hibák beismerésétől, különösen a nemzetek által elkövetett hibák beismerésétől, mert ebben nemzete meggyalázását látja. Pedig nem az. Hiszen emberek vagyunk mindnyájan és ezért mindnyájan vétkezünk. Ennek beismerése nem jelenti önmagunk meggyalázását. A nemzeti életet is emberek alakítják. Így hát ezek is vétkeznek, már természetüknél fogva. Miért jelentene hát nemzetgyalázást annak nyílt beismerése, hogy vétkeztünk a nemzeti és a nemzetközi élet terén is, akárcsak a többi nemzetek?

Úgy látom, hogy számos elmérgesedett nemzetközi ügynek venné ki fullánkját ez a nyílt hibabeismerés. Éppen ennek érdekében, a kibékülés érdekében mondotta Krisztus, a Béke Fejedelme, hogy ne nézzük a szálkát mások szemében, de lássuk meg a gerendát a magunkéban. Aki szolgálni akarja a béke ügyét, úgy vélem, jobbat nem is tehet, mint folyvást figyelmeztetni saját környezetét, hogy a nemzeti sérelmek értékelése s megítélése terén is kövesse Krisztus felhívását: „Ne nézd a szálkát mások szemében, de lásd meg a gerendát a magadéban”. Mennél inkább fogjuk terjeszteni ezt a felfogást társadalmunkban, annál inkább fogunk hozzájárulni egy olyan közhangulat és közvélemény kialakításához, amely kedvezően tudja előmozdítani a tartós béke kialakulását a Duna völgye nemzetei között.”

Úgye nem is kell ehhez semmit hozzátenni. Csak egy mély lélegzetet venni, és elfogultság nélkül magunkba nézni.

II. ...AMIKÉNT MI IS MEGBOCSÁJTUNK

Imáink némelyikét gyakran még azok is ismerik, akik egy kicsit sem kötődnek Istenhez, valláshoz. A MIATYÁNK is ide tartozik. Akik rendszeresen imádkozzák, gyakran egykedvűen, tartalmi részébe bele sem gondolva, gépiesen mondják a szöveget. Olykor viszont éles fénybe kerül egy-egy részlet és mélyen megrendít.

Sok ember, aki magát nagy kereszténynek tartja, képes határozottan kijelenteni: ezt, meg azt nem bocsátom meg soha. Lélekveszélyes hangulat ez. Megkeseredik bele az ember. A földi boldogság egyik titka: haragot nem tartani. Az Úr imádsága mintha komoly fenyegetés lenne, de egyben óriási esélyt is ad. A mi saját megbocsátó képességünkől teszi függővé az ő irgalmasságát. Esterházy Lujza erre alapozza a következő lépést. Ami az egyesek szintjén működik, annak kell megvalósulnia a népek közötti kapcsolatban is. Ez a megközelítés nem teszi lehetővé a megbékélésnek olyan feltételekhez kötését, hogy addig, amíg ők így vagy úgy, addig ne várja tőlem senki, hogy én megbocsássak. Bárcsak Esterházy Lujza gondolatmenete nyomán ráébrednénk: nincs jogunk a halogatásra, lépni kell.

Ő a következőket tanítja:

„A jó béke létrejöttének és tartósságának második lélektani előfeltétele: az ellenünk elkövetett vétkek, sérelmek megbocsátása. Két viszálykodó ember között sem jöhet létre igazi kibékülés, ha előbb nem bocsátanak meg egymásnak. Mindaddig, amíg úgy érzik, hogy sohasem tudják megbocsátani ezt vagy am azt, addig a bosszú alkalmát fogják keresni és nem a kibékülését, s ma, amikor a nemzetek oly mérhetetlenül gyötrik ellenfeleiket s talán nincs is nemzet, amely ily módon nem vétett volna mások ellen: egyedül csak a megbocsátás lelkülete mentheti meg földrészünket a végpusztulástól, amelyet az újabb meg újabb megtorlások kölcsönösen okoznak. Ha továbbra is követelni fogják az emberi szívek a megtorlásokat, akkor meggyőződéseim szerint egyedül az a lelkület mentheti meg földrészünket, amely Krisztussal együtt így könyörög a mindenható Istenhez a mai borzalmak undoksága közül: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezőknek”.

„Aki szolgálni akarja a jó béke ügyét, igyekezzen ennek a könyörgésnek lelkületét életre hívogatni környezetében. S biztosak lehetünk benne, ha mindnyájan készek leszünk a Miatyánk szellemében megbocsátani más nemzetek ellenünk elkövetett bűneit, akkor az irgalmas Isten a mi nemzetünknek is meg fogja bocsátani azt, amit mások ellen vétett. De ha továbbra is akadnak közöttünk sokan, akik még ma sem bírnak megbocsátani pl. valamit, amit 1939-ben követtek el egyik nemzettársunkkal: akkor vajon hogyan remélhetjük, hogy az igazságos Isten megbocsásson nekünk olyan cselekedeteket, amelyeket sohasem lett volna szabad elkövetni, illetve túrni vagy helyeselni?”

Itt a pálya, itt a tér. Legalább a keresztények legyenek a kiengesztelődés élő jelei Közép-Európában is! De lehet, hogy a jóakarátú emberek fognak élen járni, s a keresztényeknek példát mutatni? Bizony, a Lélek ott fú, ahol akar.

III. SZAMÁR SZENVED

Az Európai Unió egyik titka, hogy az olykor nagyon is távol eső elképzeléseket kis lépésekkel közelítették, végül méltányos kompromisszumban kölcsönös megegyezésre meg tudtak egyezni. Esterházy Lujza harmadik üzenete erről szól. Ne legyőzni, hanem meggyőzni akarjunk. Ha ma győzünk, holnap legyőzetünk. Ez történt velünk 1945-ben, amikor mindent elvesztettünk, amit 1938 után megszereztünk. Ha sikert, minden magyarnak méltó életet és boldogulást akarunk, nemzetünk egészének megőrzését és virágzását, akkor ezt csak másokkal együtt, tisztességes megegyezések révén érhetjük el. Esterházy Lujza így beszél erről:

„A jó béke harmadik lélektani előfeltétele a kölcsönös áldozatkész önmegtagadás a béke érdekében. Két pereskedő ember között is csak akkor jöhet létre igazi kibékülés, ha mindegyik fél kész lemondani igényeinek, követeléseinek egy részéről, hogy kiegyezéssel béke jöhessen létre közöttük. Ámde mindaddig, amíg mindegyik fél ragaszkodik követeléseinek száz százalékához, addig igazi kibékülésről nem lehet szó. Így van ez a nemzetek között is. Gondoljunk csak vissza a történelem példájára: Magyarország és Ausztria között csak akkor jöhetett létre, hosszú, áldatlan harcok után 1867 kiegyezéssel békéje, amikor mindkét fél hajlandó volt lemondásokra, követeléseinek leszállítására. Ezért nem tehetünk nagyobb szolgálatot a Duna-völgyi béke érdekében, mintha igyekszünk megnyerni környezetünkön keresztül egész társadalmunkat a belátás számára, hogy a szomszéd nemzetekkel való béke érdekében nekünk is tudnunk kell lemondani olyan vágyakról, amelyek folytonos bizalmatlanságot, ellenszenvet keltenek szomszédainkban irántunk s folytonos feszültséget okoznak közöttünk, feszültséget, amely újabb véres konfliktusokat robbanthat ki a jövőben.

Lesznek, akik még mindig úgy fogják érezni, hogy a fentebb hirdetett magatartás nem egyeztethető össze a nemzeti önérzettel és a nemzeti érdekekkel. Azoknak, akik így gondolkodnak, csak azt tudom válaszolni: önmegtagadásokra a béke kedvéért... vagy pedig rászánhatjuk magunkat arra, hogy nemzetünk élete ezentúl is a légoltalmi pincék jegyében fog lefolyni az eljövendő évtizedekben. Meggyőződésem szerint a mai ember két életforma között választhat: vagy nemzeti önmegtagadások a béke érdekében, vagy légoltalmi pince. Vajon melyik felel meg jobban nemzetünk valódi érdekének, életképes fejlődésének?

Meggyőződésem szerint a háború kimondhatatlan gyötrelmeinek emléke fel fogja keltetni mindegyik nemzet társadalmában a belátást, hogy jobb még fájdalmas önmegtagadások árán is hozzájárulni a béke tartósságához, mint vágyaink elérése kedvéért újabb feszültségek létrejöttét kockáztatni. S mélységes hitem szerint az Isten külön oltalma, segítsége fogja jutalmazni azokat a nemzeteket, amelyek képesek lesznek felemelkedni az emberiség iránti felelősségtudatnak ezekre a leghősibb magaslataira."

Egy évvel a világháború után Esterházy Lujza azt állította, hogy csak két dolog közül választhatunk: atombomba vagy a Miatyánk. Ennek a gondolatnak a csírája már

olvasható volt az 1944. augusztus 6-án megjelent Magyar Hírlapban. A magyar jövő kulcskérdése, hogy megértjük-e, követjük-e amit mond. A Charta XXI támogatói elindulnak ezen az úton.

Surján László és Kistolácsi Mikóczy Ilona

„Mikor fogunk már összefogni?”

Dupka György

A Megbékélés Chartája Kárpátalján 2011. március 26-án vált ismertté, amikor a beregszászi Európa-Magyar Házban sor került a magyar-ukrán-ruszin megbékélési konferencia megrendezésére. A nyilvános kerekasztal-fórum fő szervezője dr. Surján László európai parlamenti képviselő, társrendezője pedig a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) volt. Az európai parlamenti képviselőtől származott az a gondolat és nemes elhatározás, hogy újtára indítsa a kárpát-medencei népek közötti megbékélést elősegítő mozgalom eszméjét, hogy hidakat építve az emberek között megtaláljuk az együttélés örömét. A Megbékélés Chartáját 2010 októberében fogalmazta meg. A mozgalomhoz bárki csatlakozhat, aki nyitott más nemzetek értékeinek felismerésére és tiszteletére, elutasít minden gyűlölködést, s úgy véli, szülőföldje számára csak előnyös, ha a térséget mások is szeretik és kész a szomszéd népek történelmének, kultúrájának, esetenként nyelvének megismerésére. A mozgalom valójában egyfajta magatartási forma, ami csak lelki azonosulást kér azoktól, akik csatlakoznak hozzá. A felvidéki Nagymegyer és a vajdasági Szabadka után a beregszászi fórum volt a sorrendben a harmadik ilyen összejövétel. Az egybegyűlteket (többek között egyetemisták, főiskolai hallgatók, alkotó értelmiségiek és civilszervezetek képviselői) előtt a Megbékélés Chartáját három nyelven: ukránul, ruszinul és magyarul is felolvasták.

A Legyünk közösen nagyok! címmel megtartott tanácskozás bevezető előadásában dr. Surján László hangsúlyozta: a beregszászi fórummal annak résztvevői hitet tesznek a megbékélés mellett: „Egy olyan 20. századot hagyunk magunk mögött, amelyet bármelyik nemzetiség szemszögéből nézve is jobb lenne elfelejteni” – tette hozzá, megjegyezve, hogy nincs értelme felemlíteni a múlt fájdalmait, de van értelme a reménynek. „Ebben a tekintetben – folytatta – a nyugat-európai példákat kell szem előtt tartani, hiszen ott is legalább olyan súlyos ellentétek feszültek a nemzetek között, mint amilyenek jelenleg Közép-Európában vannak. Érdemes megnézni, hogyan sikerült a franciákat és a németeket, az olaszokat és az osztrákokat értelmes együttműködésre rávenni – mutatott rá a képviselő. – Az Európai Unió ezért jött létre, hogy ne legyen több háború, hiszen az alapító atyák is azt fogalmazták meg, hogy több háború ne induljon ki német földről.” Zárógondolatként a képviselő kiemelte: ha Nyugat-Európában sikerült elérni a megbékülést, akkor Közép-Európában is sikerülnie kell, hiszen az ellentétek ebben a régióban sem nagyobbak, mint a kontinens nyugati felén voltak, ráadásul a Kárpát-medence népei sok évszázadon át békésen éltek egymás mellett.

A magyar és ruszin nép több mint ezer éves békés egymás mellett élését hangsúlyozta Ludvig Filip, a Kárpátaljai Ruszin Néptanács alelnöke, aki sajnálattal emlékeztetett

minket arra, hogy Ukrajnában vannak olyan politikai erők, amelyek napjainkban is ellentéteket igyekeznek szítani a két nép között. A ruszin politikus elmondta: a ruszinok mindig közösen ünneplik a magyarokkal március 15-ét, mert az 1848-49-es magyar forradalomnak és szabadságharcnak köszönhető a ruszinság nemzeti öntudatra ébredése.

Olekszandr Pelin, az Ungvári Nemzeti Egyetem Társadalomtudományi Tanszékének szociológusa szintén fontosnak tartja az ukrán, a ruszin és a magyar nép megbékélését. Szerinte a vitás kérdések kibeszélésébe, megoldásába be kell vonni a független, nemzetközi tekintélynek örvendő mediátorokat, az Európai Unió jeles szakembereit is.

E sorok írója egyebek mellett felhívta a jelenlévők figyelmét a Vereckei-hágón felépített honfoglalási emlékmű, a munkácsi turulos emlékoszlop és más, úgynevezett „ukrán nemzeti öntudatot sértő” emlékmű kapcsán kialakult nyilatkozat-háborúra, amelynek mesterséges gerjesztői a radikális szerepben fellépő ukrán nacionalisták, akik szeparatizmussal vádolják a kárpátaljai magyarságot, a ruszinokat és más nemzetiségeket. A vereckei emlékmű az ő olvasatukban kizárólag a magyar imperializmus, a magyar revíziós törekvések megtestesítője. Egyértelműsíteniünk kell, hogy a gyűlöletkeltő pártokat, mozgalmakat, a történelemhamisítókat az ukrán hatóságokkal együttműködve, ukrán-magyar-ruszin értelmiségi összefogással ki kell szorítani a közéletből. Vári Fábíán László József Attila-díjas költő hozzászólásában párbeszédet sürgetett az ukrán és magyar értelmiség között a történelmi sérelmek tisztázása és a két nép megbékélésének elősegítése érdekében. Szerinte a dialógusnak megvannak az alapjai, hiszen Kárpátalján vannak olyan alkotó személyiségek, akik munkásságuk révén kapcsolódási pontokat jelentenek az ukrán többség és a magyar kisebbség között.

Zubánics László történész, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) elnöke az ukrán parlament elé terjesztett ukrán nyelvtörvény-tervezetre hívta fel a figyelmet, amely garantálná a regionális nyelvek státusát mindazon nemzetiségek számára, amelyek létszáma egy adott térségen belül eléri a 10 százalékot. Ugyanakkor sajnálatos, hogy az Ukrajna által megtett ajánlást egyes politikai erők a Velencei Bizottság bevonásával ezt a küszöböt 15 százalékra akarják felemelni. Az ukrán-magyar megbékélés követendő példajaként mutatta be a két nyelven is megjelent Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra című nagymonográfiát.

Matl Péter szobrász sajnálattal közölte, hogy a Vereckei-hágón felállított emlékmű elsődleges értelmezését, szimbolikáját, üzenetét a radikális ukrán csoportosulások teljesen félremagyarázzák, pedig végleges kialakításához a magyaron kívül ukrán és ruszin népi motívumokat is felhasznált.

Kovács Elemér beregszászi újságíró az idegenforgalom fejlesztésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Rámutatott arra, hogy mind a kárpátaljai ukrán, mind az országos ukrainai médiában általában nagyon pozitív tudósítások jelennek meg a magyarországi és a kárpátaljai magyar turisztikai rendezvények, fesztiválok kapcsán. dr. Surján László európai parlamenti képviselő tanulságosnak, gondolatébresztőnek és folytatásra

méltónak minősítette a kerekasztal-fórumot. A képviselő kifejtette: bízunk abban, hogy összefogva, embertől emberig, Kárpátalján is sikerrel indult el a megbékélési mozgalom, amelynek stafétája Kolozsvárra kerül, onnét tovább visszük a Kárpát-medence valamennyi országába, hogy kerekasztalhoz üljenek a megbékélés hívei, az értelmiség különböző nemzetiségű bölcsei, gondolkodói, az írótársadalom, az egyház és a közélet neves képviselői. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a régióból már több százan írták alá a chartát, jelezve: egyetértenek annak tartalmával. Aki támogatja a mozgalom szellemét és szeretné aláírni a chartát, megteheti a világhálón, a www.chartaxxi.eu oldalon, ahol nyomon is lehet követni annak kibontakozását. Végezetül hadd idézzem dr. Surján László értékelő szavait: „Ám, ha az eddigi Charta XXI aláírók nemcsak egyszeri aktusnak tekintették a megbékélés mozgalom támogatását, hanem életformájukká válik a szomszédokkal való barátság építése, akkor ez a próbálkozás valóban előre viszi térségünket a boldogulás útján”.

Ennek a mozgalomnak szellemében állítottam össze jelen könyvem¹, hogy a XXI. századból visszatekintve, a jelenlegi helyzettel szembesülve korszakot adjak Kárpátalján élő nemzetiségekről, „életrajzokról”, múltjuk és jelenük megpróbáltatásairól, kihívásairól, nyelvüket, kultúrájukat elszántan védő civil mozgalmairól, érdekérvényesítő törekvéseikről, akikkel közösen küzdünk azért, hogy mindannyiunk szeretett szülőföldje ebben a században a béke, a megbékélés szívévé váljon a későbbi generációk számára is. Ebben nyilvánul meg a környező országok mindenkori kormányainak az egymást segítő felelőssége is, amely nemet mond a gyűlöletkeltésre, a széthúzás helyett az összefogásnak biztosít prioritást, és az európai erkölcsi, emberjogi normákat, a keresztény értékrendet és a másságot is tiszteletben tartva, felvállalva viszonyul a többségi nemzet az országában élő nemzetiségekhez, etnikai csoportokhoz is. Úgy érzem, Ady Endre Magyar jakobinus dala című versének eme gondolatsora közel száz év elteltével is elgondolkodtató, hiszen nagy aktualitással bír:

Mikor fogunk már összefogni?
Mikor mondunk már egy nagyot,
Mi, elnyomottak, összetörtek,
Magyarok és nem-magyarok?

Ungvár, 2011. május 15.

¹ Dupka György: Fogyó, gyarapodó nemzetiségek, érdekképviselők Kárpátalján. Letölthető a Magyar Elektronikus Könyvtárból.

Az előttünk levő Charta Közép-Európa népeinek, országainak megbékélésének civil támogatását, kezdeményezését célozza.

Ennek megfelelően, mondandómmal keresem, hogy gazdasági okokból miért kell megbékélnünk, itt Közép-Európában.

Engedjenek meg néhány behatárolást.

Egy tudományos, különösen interdiszciplináris kutató vitahátránya akár egy kurzuslóval, természetgyógyással szemben is kifejezésre jut, mert az utóbbiaknak könnyű a biztonság külső jeleit produkálni és az emberek –kényelmesek lévén – szívesen el is hiszik.

Az interdiszciplinárista állandóan kétkedik, állandóan kis ördöggént motoszkál benne a kérdés „így van ez?”. Ösztönszerűen próbálja keresni a több ok – okozati kapcsolatból adódó változatokat és a bizonytalanságot növeli, amitől az emberek szívesen menekülnek. Nem azt szűrik le, hogy tényleg vannak különböző lehetőségek, hanem azt feltételezik, hogy aki ezt megpróbálja bemutatni, az bizonytalan.

Mivel bennem is állandóan működik kisördöggént ez a kérdés, hogy mi, hogy is van, nagyon örülök, hogy olyan helyre hívtak meg, ahol a magam útját járhatom, ahol pont az elvárás, hogy saját szemszögemből szóljak a felvetett problémához.

De, előbb két nem gazdasági jellegű gondolat, ne hogy azt gondolják, hogy egy technokrata, csak számokban gondolkodó kutató vagyok:

1. Hunyadi János – Janko Sibinjanin – mit tudnak a szerb és magyar gyerekek erről és a körülményekről, amelyek ezt a kettősséget alakították?
2. Nikola Zrinski – Zrínji Miklós, mit tudnak a magyar és horvát gyerekek erről?

Ezek és a hasonló kérdések, példák alapján úgy tűnik, hogy a megbékélés csak utópia.

Én arról akarok szólni a gazdasági követelmények szemszögéből, miért kellene a megbékélést elérni, ha van bennünk annyi önzés, amennyit megkövetel a létfenntartás ösztöne.

A „Megbékélés chartájával” nem lehet baja az embernek. Talán lehet azzal, hogy mekkora területre kell ezt kiterjeszteni. Ha valaki méretökonómiailag is szeret gondolkodni a globalizálódó világban, akkor valószínű bővítési igény fogja feszíteni a gondolkodását.

Egyébként is, és tekintet nélkül a kiterjedésre abba a tudományos módszertani elvbe ütközik az ember, amit Puchala fogalmazott meg az EU kutatásával kapcsolatban, amikor azt mondta, hogy:

Az EU egyedi, speciális és olyan komplex egység, amire eddig nem volt példa. Puchala egészen odáig megy el (D.J.Puchala, 1984) hogy az EU esetében az $N=1$ képletéről van szó, vagyis nem is lehet tudományos elemzés tárgya. Ugyanis minden érdemi elemzés

és általánosítás az esetek, a megjelenési formák nagy számából tud releváns és tudományosan megalapozott következtetéseket levonni. Törvényszerűségek megállapításához nagyszámú „eset” tanulmányozása szükséges.

Elismerem Puchalát, de azt nem fogadom el, hogy pl. az EU-t nem lehet kutatni. Hiszen a torinói lepel is kutatás tárgya. Igenis lehetne kutatni az EU-t is és a Megbékélés chartája kiterjedését is.

Néhány – egyeseknek talán sértő gondolat:

1. Amikor Közép-Európáról, Közép-Kelet-Európáról van szó, azt látjuk, hogy az itteni államok, államocskák, demográfiailag depresszívek, előregedett lakossággal, ahol felvetődik a kérdés, hogy a jövőben ki fogja eltartani a nyugdíjasokat.
2. Kimondom a következő, talán sértő gondolatot, hogy ezek a népek politikailag, társadalmilag és gazdaságilag számomra sokszor érthetetlenül viselkednek.
3. Ezek az államok relatíve szegények erőforrásokban, nyersanyagokban és energiában.

A laikusok meséi a mezőgazdaság nagy lehetőségeiről csak illúziók. A realitás: Euró–Ázsia humuszövezetében van a világ mezőgazdasági kapacitásainak 20 % -a, de a világ lakosságának csak 8 %-a. Ez kedvező, de ennek ellenére ez a terület nem járul hozzá a világelelmzés problémáinak megoldásához, mivel élelmiszer nettó importőrök. Az ne csapjon be bennünket, hogy Szerbia, Magyarország valamilyen feleslegekkel rendelkeznek, mert az nem elég a komoly világpiaci pozíciókhoz.

(A marketingesek kedvéért – megcélozhatják a nish marketet.)

Hozzáteszem, hogy ha Ukrajna és Oroszország a hatalmas humuszban gazdag területeken megindítják az élelemtermelés fejlesztését, elsősorban a kis országoknak fognak konkurrálni és a helyzet még nehezebb lesz.

4. Úgy gondolom, hogy jobban el kellene gondolkodnunk a méretökönómia törvényén. Be kellene látni, hogy az olyan populista mondások, hogy „merjünk nagyok lenni” jó hangzanak, de a realitás az, hogy ezek a nemzetek a kifényesített történelmük ellenére Kinában nem lehetnének még nemzeti kisebbségek sem. Nem tudom igaz-e, de állítólag ott az ilyen kategória valahol a 30-50 milliónál kezdődik.

Ez az önfényesítés, a különbözőségünk állandó hangoztatása, megosztottságunk csak a nagyobb, fejlettebb országoknak felel meg. Könnyebben tartanak bennünket gazdaságilag ott, ahol nekik megfelel, könnyebben elérik, hogy mi legyünk a piacuk.

Ne értsék félre, amit mondok. Én nem voltam és nem vagyok EU szkeptikus, de tudom, hogy az EU lehetőségeket nyújt, de nem védelmet a verseny ellen. Ez a meghatározás teljesen egyezik a klasszikus központ – periféria elmélettel is és annak hatása érvényes az EU fejlett és kevésbé fejlett országai között is.

Tetszik, vagy nem tetszik, amennyiben meg kívánjuk változtatni helyzetünket európai és világviszonylatban, elsősorban a közép európai térség méretökonómiai problémáit kell megoldani – meg kell egymással békélni. Fel kell fogni, hogy „jobb egy jó szomszéd, mint egy távoli rokon”.

Ennek alátámasztására szeretném a következőt is érvként felhozni. A globalizáció fenntartható gazdasági növekedést eredményezett egy generáció számára. A világ össze-ment, s ez a folyamat átformált mindent. Minden mindennel összeköttetésbe és függésbe került. De a globalizáció haszna egyenlőtlenül terült szét, s egy kisebbség aránytalanul nagy részhez jutott hozzá. Hiába a feltörekvők gyors növekedése, az országok közötti gazdasági egyenlőtlenség mégis bizonyítottan nagyobb lett. A gazdasági egyenlőtlenség azonban az egyes országokon belül is fokozódik. Mindez politikailag azt eredményezi, hogy feltámad a nacionalizmus, a populizmus és felgyorsul a társadalmi széttöredezettség. Ez a helyzet megnöveli a véleménykülönbségeket abban, hogy miképpen lehet elérni a fenntartható belső növekedést.

Az összefogás szükségességét megpróbálom egy régebbi keletű kutatásommal illusztrálni. Nem gondolom, hogy az eredmények ma kevésbé érvényesek, mert a nagyok még nagyobbak lettek, a kicsik kisebbek. Ezen túl az sem változtat sokat az állításokon, hogy a világgazdaság metacentruma áthelyeződik Ázsia másik végére. Végeredményben csak arról van szó, hogy a régi nagyok mellé a perifériáról új nagyok is bekerülnek, és azok nem mi vagyunk.

Egy kutatás eredményeit korábban én is elfogadtam. Ez a kutatás azt mondta, hogy a fejlettség és a GDP termelés függvényében Amerika öt alaptechnológiát képes fejleszteni és állandóan új kedvező pozíciókat elfoglalni a világpiacra. A második csoportba tartozik Németország és Japán 3-3, majd Anglia és Franciaország 1-2 technológiával. Lehet, hogy ez valamelyest változott, mert olyan gazdaságok bontogatják szárnyaikat, mint Kína, India, Indonézia, Brazília, Dél Korea és természetesen Oroszország.

Talán 15 éve vizsgáltam Közép-Kelet Európa gazdasági helyzetét. Tíz ország – benne az itt említett országok – adatait dolgoztam fel. Ez nagyjából 100 millió lakosú régió volt, amely készült csatlakozni az EU-hoz. E terület gazdasági ereje az akkori Németország gazdasági erejének 40 % volt. Ez számomra azt jelentette, hogy ez a terület képtelen egy alaptechnológiát fejleszteni.

Ez számomra akkor azt jelentette, hogy összefogva is, legfeljebb egy ország partnere lehetnénk a technológiai fejlődés terén. Akkor is azt mondtam, hogy ez legvalószínűbb Németország lenne, amelynek vannak ambíciói az érdekszférájának növelésére a Dunára támaszkodva.

Lehet, hogy valaki azt mondja, hogy ez csak tanmese, mert Finnország a Nokiával hatalmas sikert aratott. Ez, sajnos nem áll, mert a telefon csak végtermékgyártás és nem alaptechnológia.

Ugyanakkor igaz, hogy Finnország és a Nokia jó példa, hogyan kell a bázikus technológiák eredményeit végtermékké alakítani és a világpiacon nem a kulisszákat tologatni, hanem szerepelni.

Békéljünk meg egymással, „legyünk közösen nagyok”. Keressük meg, hogy a digitális világban, a zöld forradalomban, alternatív energiában, nanotechnológiában, vagy valamilyen más területen tudunk-e komoly munka után, a világpiacon szerepelni, hogy egyenlő alapon tárgyalhassunk más technológiák tulajdonosaival.

Az egyenlőséget nem hirdetni kell, hanem megvalósítani.

A globalizálódó világban az összefogásé a szövetségeké a terep, ha az egyenlőségét valaki meg akarja valósítani.

Mindenkit ösztönzök, hogy csatlakozzanak a Charta szellemiségéhez.

Bartók szemével

Legyen vezérfonalunk Bartók Béla eszméje a *népek testvérré válása*. „Az én igazi vezéreszmém, amelynek, mióta csak mint zeneszerző magamra találtam, tökéletesen tudatában vagyok: a népek testvérré válásának eszméje, a testvérré válás minden háborúság és minden viszály ellenére. Ezt az eszmét igyekszem – amennyire erőmtől telik – szolgálni zenémben; ezért nem vonom ki magam semmiféle hatás alól, eredjen az szlovák, román, arab, vagy bármiféle más forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás!”

Amikor megbékélésről beszélünk, nem pátosszal teli, feltétlen és odaadó szeretetre kell gondolni. Nem ez a feladatunk. Hiszen súlyos okai vannak, hogy ma, a XXI. században, Európa közepén élve Megbékélési Mozgalomra van szükség. Ez bizony azt jelenti, hogy *valami nem működik*...

A gyógyuláshoz ki kell vágni a fekélyes sebet, ami ugyan fájdalmas, de elkerülhetetlen. Én szívesebben hozok példát a művészetből. Ingmar Bergman *Suttogások és sikolyok* című filmjében három nővér közül kettőnek a látszólagos jó viszonya semmisül meg pillanatok alatt, a gyerekkorиг visszanyúló sérelmek, igazságtalanságok – finoman szólva szókimondó – felhánytorgatásával. A vádak kölcsönösen igazak... Ezt a lelke mélyén mindkét nő tudja. Látszólag totálisan „lenullázzák” egymást. De ezen – a kiűritett és porig rombolt terepen – el lehet indulni... Innen lehet felépíteni valami egészen újat, egy *kapcsolatot*, amit már igaz tartalmak töltenek meg.

Ne riadjanak meg, a kapcsolatunk-újraépítéséhez-a-jelenlegi-lerombolásának-szükségessége alatt nem a trianoni döntés revízióját értem. Párbeszédre égető szükség van, ennek szellemében szeretnék szókimondóan beszélni a problémákról és lehetséges megoldásokról. Kérem, fogadják nyitott szívvel!

„SINE QUA NON-KÖZHELYEK”

1. A megértéshez – szeretethez – az egymás kölcsönös megismerése kell (azt szeretjük, amit ismerünk)
2. Az ismeretlentől félünk – a félelem agressziót szül;
3. A magunk jobb megismeréséhez más kultúrák ismerete is kell
4. A különbözőségeinkben tudjuk a legjobban megragadni a sajátosságokat
5. Mások kultúrájának megismerésével *mi* gazdagodunk

Ismerjük a szomszédok kultúráját? És a sajátunkat? Ezen belül a népzeneinket? Ha három mondatban meg kellene fogalmazniuk, milyen is a saját népzenejük, tudnának

rá válaszolni? Mitől magyar a magyar népdal, mitől lesz szlovák a szlovák és román a román? Szkeptikus vagyok: az átlag ember szerintem zavarba jönne már a saját kultúráját „kikérdező” embertől is, nemhogy aki a szomszédokról faggatja!

Bartók *kritikusan, elfogulatlanul* szemlélte azt a társadalmat, azt az osztályt, amelynek maga is részese volt. Hogy a széthúzás helyett összefogásra van szükség, erről 1912 –ben (!) így ír Ioan Busuñianak, a belényesi gimnázium tanárának, akivel később életre szóló barátságot kötött:

„Küldök Önnek egy verseskötetet Adytól, aki legfiatalabb, de legjobban tisztelt költőnk Petőfi és Arany óta. Különösen felhívom a figyelmét a 30, 34, 38, 43, 44, (...) lapon lévő versekre. Az első vers azt mondja, hogy a magyaroknak, románoknak és szlávoknak ebben az országban egyesülniük kell, mert mindannyian testvérek a nyomorúságban. Sohasem volt még költőnk, aki ilyet le mert volna írni.” [Lásd Ady Endre: A magyar jakobinus dala].

A mi a történelemóráinkon ezer éves együttélésről tanulunk. Úgy tudom, Szlovákiában a könyvírók ezt ezer éves elnyomásnak aposztrofálják. Lehet, hogy a bajok innen gyökereznek? István királyunk intelmeit („az egynyelvű ország gyenge és esendő”) hosszú évszázadok alatt minden uralkodónk komolyan vette. A török elnyomás ellen hősieken harcoló szlovák ugyanúgy magyar nemességet kapott és a magyar nemzet részévé vált, mint bármelyik magyar nemes. És még csak meg sem kellett tanuljon magyarul! Persze a nemzet-nemzeti-nemzetiség fogalom a 19. századra egészen más értelmet kap, immár nem a „nemesség”-hez, a kutyabőrhez kapcsolódik, hanem egy egészen új, egészen más szellemi-kulturális közösség alapjaira épül. A Monarchia idején a magyar vezetés Béccsel szemben kompromisszumokra kényszerült, a nemzetiségekkel szemben szeretne volna megmutatni a magyar állam erejét. Apponyi Albert intézkedései vitathatatlanul nagy visszalépést jelentettek Eötvös József nemzetiségi politikájához, és az 1868-as nemzetiségi törvényekhez képest. De ezek miatt a – jogos – sérelmek miatt vesszen az azt megelőző 800 év, és... a jövő is?

Pár éve készítettünk egy hagyományos folklór-műsort a Magyar Állami Népi Együttessel, magyar és szlovák alkotókat egyaránt bevonva. A címe: Kincses Felvidék. Magyar, szlovák anyaggal 45-45%-ban, a fennmaradó 5% egy ruszin dalcsoport (saját gyűjtéseinkből), illetve 5%-a egy lengyel (gorál) összeállítás. Tavaly ezt a műsort játszottuk – óriási sikerrel és elismeréssel – Szlovákiában is. De: más címmel... Hogy nehogy „baj” legyen belőle. Hát normális ez?! A XXI. században???

Ha már így belecsaptam a sűrűjébe, folytassuk egy még kényesebb témával: az erőszakkal. Agócs Gergely szerint „Nagyon sok családnak van »Malina Hedvigje«, csak épp az kapott olyan óriási sajtó-visszhangot. Engem életemben azért gyepáltak el legjobban – 16 évesen – szlovák fiatalok, mert magyarul beszéltem a magyar barátaimmal – az akkor még csehszlovákiai – Pozsonyban. Ebben nem az a baj, hogy M.H.-et, vagy engem elverték, hanem a miért.” – És szerinted miért? – kérdeztem. – Mi az oka? A szinte mindenhol és mindig megosztó politika? – „Amikor a politikát hibáztatjuk

– válaszolta –, *akkor nem a pártpolitikára vagy az államvezetésre kell gondolnunk, hanem annak összes folyományára: dokumentumfilmekre, papi prédikációkra, az egyház azon igyekezetére, hogy magyar pap ne szolgáljon magyar faluban, tankönyvekre, könyvekre, stb. Amíg a tankönyvek következetesen "az ezer éves elnyomás"-ból indulnak ki, addig nagyon nehéz lesz közös kapcsolódási pontokat találni...* – Eltelt azóta pár év, most milyennek látod a viszonyt? – „Érdekesnek... – nevet – *a politikai reprezentáció igyekszik a „köznép” hangulatának megfelelni, ami még mindig erősen magyarellenes, az értelmiség körében viszont egyre normálisabb ez a viszony, érezhetően terjed az »európai gondolkodás«.* – Lehet gyógyír szerinted az idő? Ha már nem lesz annyira „közeli” a trianoni emlék? – „*Amíg a szlovákok attól félnek, hogy vissza akarjuk kapni a Felvidéket, és ebből a félelemből komplexusok garmada születik, addig a magyarokban is mindig ott lesz a gyanakvás...*”

... ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Mi a hiba? Mi a megoldás? Mit csinálunk rosszul? Mit jól?

A hiba szerintem: a tudatlanság, az elzárkózás. A megoldás: a megismerés, a nyitottság. Jó pár évvel ezelőtt Spiró György egyik szemináriumán ültem, aki kifakadt, hogy elképesztőnek tartja, hogy mi magyarok, (az értelmiség nagy része is), teljes tudatlanságban élünk a szomszédainkat illetően. Hamarabb informálódunk az USÁ-ról, Angliáról, a németekről és a franciákról, mint pl. a lengyelekről, akiket ugye barátunkként tartunk számon. Nem beszélve a közvetlen szomszédainkról... Lapítottunk. Döbbenetes volt, hogy mennyire igaza van, és hogy még csak meg sem fordult a fejünkben, hogy ennek nem kellene így lennie.

Úgy viselkedünk tehát, mintha Nyugat-Európa lenne a szomszédunk. Hogy min mérhető ez le? Legkönnyebben a tv-csatornákon, a tv és rádió hírein. Az összes környező ország szállodáiban foghatóak a szomszédos országok csatornái! Nálunk nem. Nálunk nincs olyan szolgáltató, amelyik kínálatában megtalálnánk a szlovák, román, ukrán, horvát, stb. adókat... Vagy a bankautomaták: Eperjesen, ahol kb. 50 km távolságra van az első magyarok által is lakott település, a bankautomatánál a következő nyelvek közül választhatunk: szlovák, lengyel, német, angol, francia, magyar. Ahol felnőttem, Sátoraljaújhelyen (határőrváros!, szlovák oldalon: Nové Mesto), magyarul, angolul, németül és talán franciául juthatok a pénzemhez... Ezek részünkről valami hihetetlen közönyről árulkodnak. Nem vagyok rá büszke.

Másik példa: Magyarország az elmúlt húsz évben megpróbált a kultúrdiplomácia terén erőfeszítéseket tenni. Kulturális évadokat, heteket szervezett, ezekből jónéhány koncerten én is énekeltem. Hol? Olaszországban, Németországban, Franciaországban, Hollandiában, Angliában. Holott a szomszédos országokban erre igazán szükség volna. Nem kulturális hetekre, de teljes Szlovák, Román, Szerb, Horvát, Ukrán Évadokra lenne szükség!

Az előadásom végére tartogattam egy rendhagyó és abszolút pozitív példát: a szlovák táncház mozgalom születését. 2001-ben Rockenbauer Zoltán, egykor néprajz szakot végzett akkori kulturális miniszter, Csehországban járt egy miniszteri találkozón. Felvetette, hogy legyen évenként egy kulturális fóruma országainknak, mondjuk a Visegrádi Együttműködés Országainak Folklór Találkozója. És mindjárt felajánlotta, hogy legyen az első nálunk, a Hagyományok Házában. A feladat kivitelezésével Agócs Gergelyt bízta meg, aki minden országból hívott egy hivatásos, egy amatőr és egy hagyományörző együtttest. Elsőként elvitte őket a kétnapos Országos Táncháztalálkozóra, majd a következő napokban napközben a Fonó Budai Zeneházban táncoktatás (szláv nyelven is beszélő táncpedagógusok magyar néptáncot tanítottak), valamint zeneoktatás is folyt, illetve esténként a Hagyományok Házában nemzeti esteken mutatkozhattak be az együttesek. A meghívottak egy része nem vett részt a foglalkozásokon, de a szlovák fiatalok közül hatan-heten óriási lelkesedéssel vetették bele magukat a programokba. Mindez történt márciusban. Októberben kapta Gergő az első meghívót az első szlovák táncházba... Nem tudott elmenni akkor. Decemberben jött egy újabb hír: Pozsonyban a V-klubban (a legnagyobb egyetemista klub) történelmi rekordot döntött a látogatottság a táncházban. Következő év januárjában látogatott el Gergő Sebő Ferencsel (a magyarországi táncházmozgalom egyik „atyjával”) Szlovákiába, ahol nem hittek a szemüknek, rengeteg lelkes, táncoló fiatal, akik éljenezve ünnepelték őket... Az új „örületről” dokumentumfilm is készült, ekkor már Pozsony mellé Besztercebánya, Zólyom, Kassa is csatlakozott. A táncházakba rendszeresen hívnak felvidéki magyarokat táncolni és tanítani is. Sőt! Azóta erdélyi magyar és román táncokat is tanulnak, sokan járnak a kalotaszentkirályi, a kommandói, ill. a válaszüti táborba is. Ez egy óriási áttörés! Kialakult a fiatal progresszív értelmiségnek egy szűk, de nagyhatású rétege, akik olyan eredményeket értek el, amit az elmúlt 90 év diplomáciája meg sem közelít!

Áprily Lajos: Tetőn

`Kós Károlynak`

Ősz nem sodort még annyi árva lombot,
annyi riadt szót: „Minden összeomlott...”

Nappal kószáltam, éjjel nem pihentem,
vasárnap reggel a hegyekre mentem.

Ott lenn: sötét ködöt kavart a katlan.
Itt fenn: a vén hegy állott mozdulatlan.

Időkbe látó, meztelen tetőjén
tisztást vetett a bujdosó verőfény.

Ott lenn: zsibongott még a völgy a láztól.
Itt fenn: fehér sajttal kínált a pásztor.

És békességes szót ejtett a szája,
és békességgel várt az esztenája.

Távol, hol már a hó királya hódít,
az ég lengette örök lobogóit.

Tekintetem szárnyat repesve bontott,
átöleltem a hullám-horizontot
s tetőit, többet száznál és ezernél –
s titokzatos szót mondtam akkor:
Erdély...

A népi kultúra összetartó ereje

A Kárpát-medence története úgy alakult, hogy hosszú évszázadokon keresztül különböző népek, népcsoportok mozogtak benne. Mivel nem voltak szigorúan őrzött határok, ez sokszor spontán módon történt. Máskor pusztító történelmi események, így például a „tatárjárásnak” nevezett mongol invázió vagy a 150 évig tartó török hódítás néptelenített el hatalmas területeket, melyeket a hódítók elvonulása után az uralkodó vagy a földesurak népesítettek be külföldi telepeseikkel. Jó példája ennek saját városom, Eger, ahol a török elvonulása után teljesen új lakosság telepedett be; a mai egri családok egyike se vezethető vissza a város török előtti népességére! Mindenféle náció érkezett, akik idővel összekeveredtek, s ma már csak az ősök nevei mutatják legtöbb családban, hány különböző nép vére folyik ereinkben.

Más vidékeken kevésbé drámai módon zajlottak le a változások. Erdélyben fokozatosan keveredtek össze a különböző etnikumok. Amikor ez spontán módon ment végbe, akkor az emberek általában megtanulták kölcsönösen tisztelni egymás kultúráját, szokásait, s az is természetes volt, hogy legalább valamilyen szinten egymás nyelvét is beszélték. Ünnepeikre meghívták egymást, s egy-egy lakodalomban vagy más jeles eseményeken teret engedtek annak, hogy a másik nemzetiség táncai, zenéje, dalai is megjelenjenek. Így aztán jelentős hatással voltak egymás kultúrájára, olyannyira, hogy például az erdélyi románok táncai jobban hasonlítanak a magyarokéra, mint a moldvai vagy havasalföldi románokéra. Sok faluban egyszerre több nemzetiség élt, s kultúrájuk annyira összeolvadt helyenként, hogy a kívülálló és nem szakértő sokszor meg nem tudja mondani, hogy egy adott dal vagy tánc magyar-e vagy román. Arról a dallamról, amit én sokáig úgy tartottam számon, mint a legszebb magyar népi dallam, idővel megtudtam, hogy egy bonchidai román forgató.

A falvakban az utóbbi századokban helyi bandák játszottak, kezdetben magyar parasztok, de helyenként zsidók is, a későbbiekben azonban ezt a szerepet leginkább a cigánymuzsikások vették át. Ők egyaránt ismerték a magyarok, románok, cigányok, esetleg szászok, zsidók zenéjét, sőt sokszor ők mentettek meg a kihalástól olyan dallamokat, amik közben az eredeti közegben már nem éltek.

Magyarországon a hatvanas évek végére már kihalóban volt a paraszti kultúra, a régi stílusú magyar népzene pedig végképp nem ismerték egy szűk szakmai csoporton kívül. Még maguk Bartókék is azt hitték a huszadik század elején, hogy az már kihalt. Erdély elszigetelt falvaiban azonban még a hetvenes, nyolcvanas években is éltek az ősi tradíciók eredeti formájukban. Amikor 1972-ben Magyarországon városi fiatalok

elindították a „táncházmozgalmat”, ezt a néptánc- és népzenei megújulást, az erdélyi magyar falvak táncait és zenéjét vették alapul. A mezőszéki Szék falu táncrendjét és zenéjét tekintették mintának, s maga az elnevezés is onnan ered. Hamarosan más erdélyi és magyarországi tájegységek táncai és zenéje is betörték a táncházakba. Ezek azonban sohase korlátozódtak a magyar táncokra. Jellemző módon már a kezdeti periódusban is az erdélyi (romániai) magyar és a magyarországi (méhkeréki) román táncok voltak a legnépszerűbbek. Az első magyarországi táncmuzsikusok, Halmos Béla és Sebő Ferenc is a méhkeréki román prímástól, Kovács Tivadartól tanulták el a népzenei stílust. Azt ugyanis nem lehetett kottából vagy tanártól megtanulni. A táncházakban aztán hamar elterjedt más szomszédos és távolabbi népek zenéje és tánca, így mindelelőtt a délszláv, görög, majd cigány táncok, de az ír táncok és zene is rendkívül népszerű lett. Megjelent a ruszin népzene is, a szlovákokról meg hosszú ideje tudjuk, hogy népdalaik dallamának tekintélyes része megegyezik a magyarokéval.

A táncház módszere hamarosan elterjedt az egész világon, s Japántól Amerikáig sokfelé alkalmazzák. Nem véletlen, hogy 2011-ben az UNESCO az emberiség szellemi kulturális öröksége listájára vette fel, mint a hagyományok őrzésének példamutató gyakorlatát.

Azt hiszem, azok, akik a táncházakban a szomszéd és más népek táncait járják, zenéjüket hallgatják, nem valószínű, hogy ezen etnikumokkal szemben valaha is ellenségesen, előítéllettel viselkednének.

Gabriel Andreescu
(1952) politológus, egyetemi docens Bukarest, Románia

A társadalmi béke magába foglalja a beismerést és a közösségek magánéletének harmonikus gyakorlásához való jogot

Egy vitának voltam részese a kilencvenes évek közepén, melyet úgy írtak le, mint az „első igazi vita a román forradalom után”. Elbűvölt az előttem felszólaló néhány sora: *Azért szeretem Európát, mert szeretem az európai nemzeteket, a nyelvükkel, zenéjükkel és táncukkal együtt: szeretem a franciákat, mert franciák, a németeket, mert ők németek, a magyarokat, mert magyarok, olaszokat, görögöket és így tovább... számomra fantasztikus, hogy egy határ után már más nyelvet hall az ember, más szokásokkal találkozok, más ételekkel. A nők más nyelvet beszélnek, de ugyanolyan elbűvölőek, s ezen kívül, ha sokat járunk a világban, láthatjuk, hogy az ember mindenhol ugyanolyan, nemcsak Európában. Hogyan utálhatsz, vagy nézhetsz le egy nemzetet?*

Mivel szimpatikus volt ez a gondolat, vajon mi választott el az írójától? Vitáztunk a nacionalizmus arany középutjának gondolatáról, pontosan azért, mert Európát teljesen különböző nézőpontokból láttuk. Nekem a „mi kontinensünk” elsősorban a mozgássérültek igényeihez alakított járdákat jelentette és az Emberi Jogi Bíróságot Strasbourgban. Érzékeny voltam az emberi minőségre, olyan miniszterek, bírók és ügyészek szakmai erejére, akik a jogállamiságot szolgálják Hollandiában, Dániában vagy Németországban. Érdekelt az intézményfejlesztés és Románia és szomszédainak integrálása az Európai Unióba.

Az európai népek identitásvarázsának nevében vitapartnerem állította, hogy Európa nem lehet „Brüsszelben fogant névtelen társadalom egy többnemzetű igazgatótanáccsal”. A Maastricht-i szerződés szerint néhány ember közösségéről szól, akik utálják Európát. Én fenntartottam a véleményem az értékrendszerről, melyet el kell fogadnunk, azért, hogy mi, akik az EU kapuin kopogtatunk az intézményesített Európa részei lehessünk. Hangsúlyoztam az emberi jogok szociális életben elfoglalt központi szerepét, hisz ezek az Európai jogok a legrészletesebben kidolgozottak a maguk nemében. A megbékélés gondolatában láttam a népek fellendülését és a szabadságot, a történelmi traumák újratárgyalása helyett (határok, áldozatok...), melyeket konfliktusokként élnek meg az emberek. Roman Herzog német elnök kijelentését népszerűsítettem, aki 1996 márciusában az új tagállamokhoz intézte szavait és kérte őket, hogy konszolidált demokráciák legyenek, váljanak meg a nacionalizmus örökségétől és fedezzék fel újra

a nyílt közösségek, a szabad piac és humanista kultúra elveit. Ez volt a feltétele az euróatlanti közösségbe való beilleszkedésüknek, amiért harcoltam.

Vajon változott-e a hozzáállásom ezekhez a témákhoz a húsz évvel ezelőtti vita óta? A tét az emberi lények védelme volt, és ennek kapcsolata a közös sajátosságainkkal. Akkor az elsődleges szempont az előbbi volt. Még mindig hiszek az emberi jogok fontosságában a nemzet és Európa építése során de felfedeztem annak szükségét, hogy figyelmet fordítsunk a csoportokra és közösségekre. Egy koncepcióm is van már erre: *privatitate comunitară*, azaz közösségi magánélet. **Ahogy egy embernek joga van a magánélethez, a közösségeknek is joguk van hozzá.** Egy tisztességes társadalmi élet igényli az egyéni jogok kiegyensúlyozott gyakorlását. Ugyanígy a társadalmi béke magába foglalja a beismerést (a hibák megvallását) és a közösségek magánéletének harmonikus gyakorlásához való jogot, legyen az többség vagy kisebbség.

Ľubo Bechný
(1963) fényképész, publicista, Zsolna, Szlovákia

Elkerülhetetlen történelmi követelmény

Valamikor régen nagyon megfogott egy G. K. Chesterton idézet: „Egy csónakban a viharos tengeren, egymásért felelünk rettenetesen.”

Ez a megállapítás sok élethelyzetben megállja a helyét, például a szomszédos nemzetek együttélésének kérdésében is. Itt élünk Közép-Európa szűkös kis térségén, s a kölcsönös jó viszony gyakorlatilag követelmény. Egy barátommal, még középiskolásként, a szocializmus éveiben egyszer felkerekedtünk, s elmentünk a Balatonra. Egyikünk sem tudott magyarul egy szót sem. Bóklásztunk, utazgattunk Magyarországon, kézzel-lábbal értettük meg magunkat, sőt, egy új barátsághoz az orosz nyelv segített bennünket. Az a diáklány aztán később a szüleivel együtt ellátogatott Szlovákiába, ahol a hegyek között mi láttuk őket vendégül. A magyarországi emberekkel csupa szép emlék köt össze, nem találkoztam azzal az ellenségeskedéssel, amivel a mi „szlovák” magyarjainknál bizony elég gyakran.

A művészek közül Márai Sándort érzem közelinek. A ma élők közül a tehetséges Marosz Diánát ismerem. Ideköltözött Zsolnára, tökéletesen megtanult szlovákul, s férjével Jankóval, akinek egy részről lengyel felmenői vannak, a szlovák kultúra terjesztésén fáradoznak. Megalapította és vezeti az Arcus nevű régizenei kórust és együttest, amelyben elődeink zenéjének szellemiségét idézik meg. Személyesen ismerem Bielik Katarzynát is, aki lengyelként ment férjhez Szlovákiába, s a szlovákiai kisebbségek közötti jó viszonyok alakításáért dolgozik. Mindezt a kultúra, a gasztronómia, s az élet egyéb területeire koncentrálni.

A megbékélés mára az egyetlen út lett, ha nem akarunk állandó feszültségben élni, egymást pusztítani. Ukrajna és Oroszország példáján is látható, hogy hova fajulhatnak a dolgok két egymáshoz közel álló szláv nép között. Ez akkor történik, ha képtelenek vagyunk éles határvonalat húzni a múlt és a jelen között, valamint ha a világra a saját kis portánk adta szűk keretből tekintünk, ahelyett hogy távlatokból, például egy úrhajóról vagy legalább repülőről néznénk körül. Akkor ugyanis feléledne bennünk az érzés, hogy az egész bolygó tulajdonképpen otthonunk, és testvérként látnánk minden népet.

Hívó emberként a valódi élő kereszténységet alapfeltételének tekintem az ellenségeskedésen való túllépésnek és a nemzetek közötti előítéletek leküzdésének. Senki sem

hiheti, hogy egyik nemzet felsőbbrendűbb a másikinál, hiszen nem ez volt a Teremtő szándéka. Az együttélés jó példái számomra az USA-ban és Svájcban találhatók meg. Ezek érett demokráciák, ahol a többnyelvűség sem gátja a békés és örömteli együttélésnek. Alapfeltétel viszont a történelem fájdalmas bűneinek kölcsönös megbocsátása. Össz nemzeti és egyéni szinten egyaránt. Erre ad példát számunkra a magyar Surján László európai parlamenti képviselőként és a szlovák .Tyzden című hetilep főszerkesztője, Stefan Hríb. Frantisek Mikoskoval együtt adtak példát arra, hogyan lehet a saját egón felülemelkedni, s közelíteni a másikhoz – emberhez, régióhoz, országhoz egyaránt. A megbékélést elkerülhetetlen történelmi követelménynek látom. Ehhez járulnak hozzá a lelki, kulturális élet, vagy épp az utazások közepette létrejövő kapcsolatok is.

Másnaposan Közép-Európában

Szomszédaink, Kelet-Európa!?... Sok szó esik róla a híradásokban. De tudjuk-e, hogy valójában miről is van szó? Már magának Európának a földrajzi, történelmi vagy politikai definíciója sem igazán egyszerű. Hát még Kelet-Európáé! Eltekintve a szovjet időkben egyértelmű Kelet-Nyugat distinkciótól, minden európai nép, nem kevés arroganciával, kelet-európaiaknak tekinti a tőle keletebbre élőket: a franciák a németeket, a németek a lengyeleket, a lengyelek az ukránokat, a magyarok a románokat... No és Közép-Európa? Merre találjuk? Akadt, aki a Baltikumot és a dél-kelet európai országokat is ide sorolta, mások szerint az Északi foktól Szicíliáig, vagy éppenséggel az Atlanti óceántól a Fekete-tengerig nyúló térségben képzeltek el, akadt, aki a Benelux államokat, Németországot, Svájcot és Ausztriát is Közép-Európához sorolta; Hugh Seton-Watson pedig az 1980-as években Romániát is Közép-Európához tartozónak vélte. Péter László szerint Közép-Európa „helyének kijelölését inkább a térképész nemzeti hovatartozása határozza meg, mintsem a földrajzi elvek.” (*Közép-Európa visszavetítése a múltba*, Európai utas). Közép-Európában pedig akad térképész, bőven...

Bevallom, én magam nem tudom, mi az, hogy Közép-Európa! Sokkal inkább tudom azt, hogy mi *nem* az! Nem Provance vagy Toszkána elegáns varázsa, a svájci hegyek fényes nyugalma, Katalónia önfeledt szilajsága, a skót felföld fölényes hűvössége. A szkípetárok vadsága, a szerbek csevapcsicsája, a románok hórája sem igazán az. Közép-Európa sokkal inkább azonos azzal a jazz-zenével, amelyet mi magyarok Lengyelországban hallgattunk, míg lengyel barátaink a *Gyöngyhajú lányt* duruzsolták a fülünkbe; vagy a varsói gyorssal, amelyen cseh lányokkal Hrabalról beszélgettünk. Sokkal inkább azonos a magyar '56-tal, a cseh '68-cal, és a lengyel '80-nal, amelyekből lett egy közös 1989!

Szent Ágoston szavaival elmondhatom: ha nem kérdik, tudom, mi az, de ha kérdik, nem tudom... „Egy közép-európainak nem kell, másnak pedig nem lehet elmagyarázni, hogy mi Közép-Európa”, mondta Dr. Emil Brix, az Osztrák Kulturális Intézet hajdani igazgatója 1998-ban. Jaques Rubnik azt írta (*The other Europe*), hogy Közép-Európa manapság „inkább lelkiállapot, mint tudományos fogalom.” A népek igazi olvasztótégelye talán nem is Amerika, hanem inkább Közép-Európa. Talán mert méreteiben is kisebb a tégely, a népek jobban összezsúfolódtak, és így nehezebben viselik el egymás illatát. Ez a régió maga az identitás-zavar, a problémás öndefiníciók lelkiállapota. Nekünk magyaroknak Mohácsig az erkölcsünk alakította történelmünket, utána a történelem formálta erkölcsünket. De vajon csak ránk, magyarokra lenne

érvényes? Csak mi lennénk kompország? Vagy egész Közép-Európa egy komp-régió, amely folyton Nyugatra tartana, de állandóan visszataszítják- és húzzák Keletre? Milan Kundera azt írta még 1983-ban (*Közép-Európa tragédiája*), hogy a közép-európai országok „kultúrájukban nyugatiak maradtak, politikai rendszerük a Kelethez tartozik”. Közép-Európa ma már testestül-lelkestül Nyugathoz tartozik, de igazából visszakívánczik Keletre: emlékei és nosztalgiája, indulatai és ízlése Kelet felé húzza. Lakcímkártyája szerint Nyugaton lakik, de Keleten él. Vagy legalábbis valahol *között*: az égtájak között, kultúrák és lelkiállapotok között. Egy nem is létező (szellemi) kontinens. Amelyet Nyugaton Keletnek, Keleten Nyugatnak látnak. Nem csoda, hogy történelmi létállapotunk a szédülés. Hrabal szerint aki Közép-Európában él, annak nem érdemes kijózanódnia. Sokan egyetértettek vele, tevőlegesen is. Közös közép-európai (értelmségi) lételemünk a kijózanodástól való félelem.

Úgy fest, Közép-Európa a szívükkel látó írók szerint létezik, a racionális ítélkező történészek ténymegállapítása szerint pedig valójában soha nem is létezett. Borbándi Gyula magyar író úgy vélekedett, hogy „Közép-Európa az egyik legnemesebb magyar politikai eszme”, míg Hanák Péter magyar történész 1988-ban úgy emlegette Közép-Európát, mint „egy régiót, amely vagy eltűnt, vagy sohasem létezett”. Az ellentmondás Timothy Garton Ash szavaival oldható fel: Közép-Európa „nem olyan térség, mint mondjuk Közép-Amerika, amelynek határai a térképen szépen berajzolhatók. Közép-Európa szellemi, lelki birodalom.” Péter László ezt így fogalmazza meg: „»Közép-Európa« mint eszme (s nem csupán mint bizonyos országokra kiterjedő gyűjtőnév) mindig preskriptív értelmű volt; valami olyasmire utal, ami még megteremtésre vár. Valahányszor ez az eszme felbukkant, »Közép-Európa« magába foglalta egy bizonyos állapot – az éppen fennálló európai helyzet – elutasítását, és összekapcsolódott egy új európai rend megteremtésének képzetével.” Ilyenformán Közép-Európa nem egy földrajzi vagy politikai fogalom, hanem sokkal inkább „egy szellemi realitás”, vélekedik Péter. Válságos helyzetekben kitalált megváltó koncepció. Mi magyarok, jól ismerjük az ilyen „szellemi realitásokat”, az olyanokat, mint a Duna-menti konföderáció, vagy akár az erdélyi „transzilvanizmus” eszméje. Sosem volt, hőn vágyott „realitások”!

A *Mitteleuropa* a frankfurti parlament folyosóin született meg mint az 1848-as forradalmak utáni helyzetet megoldani hivatott egyik alternatíva. Aztán az Osztrák birodalom megerősödésével ellenzéki alternatívaként a Duna-menti népek konföderációjának eszméjében testesült meg. Az első világháború elején Friedrich Naumann *Mitteleuropa* c. könyvében (1915) bukkant fel ismét a Német Birodalom és az Osztrák-Magyar monarchia összeforrasztását szolgáló stratégiai elképzelésként. A központi hatalmak veresége véget vetett ezeknek az álmoknak, bár a világháborúk között, a Németország és Oroszország közti hatalmi vákuumban föl-fölbukkantak újabb közép-európai koncepciók. Ekkoriban a régióban inkább az erőteljes nemzeti rivalizálás volt jellemző, a „közép-európai” és „kelet-európai” jelzők használatában volt annyi következetesség, hogy mindenki a saját nemzetére szívesebben alkalmazta az előbbi,

hiszen a felvilágosodás óta mindig is becsebb volt a „Nyugat” szomszédjának lenni, konstátálta Péter László. A Nyugat a civilizáció és a modernizáció, a Kelet pedig az elmaradottság szinonimájává vált. Később ez az azonosítás hangsúlyozottabbá vált a második világháború után, amikor Európa egyértelmű kettéosztása hosszú időre ad acta tette a közép-európai gondolatot, legalábbis hivatalosan. Nyugat a demokrácia, a Kelet pedig a despotizmus jelentéstartalmával gazdagodott. Vagy pedig éppen fordítva – világnézet függvényében. Különösen a Birodalom nyugati peremvidékén, azaz a mai közfelfogás szerinti Közép-Európa országában, ahol '56, '68 és '80 megerősítette az ellenzék által pajzsként és zászlóként magasba emelt Közép-Európa-eszményt. A magyar, a cseh(szlovák) és a lengyel ellenzék közös hangra, közös eszményre talált Közép-Európában, amely – közös álláspontjuk szerint – sosem tartozott a Kelethez, hanem mindig is – a prosperáló demokráciával azonosított – Nyugat része volt. Ezen országok társadalmait annyira áthatotta ez a közös gyökerű szemlélet, hogy ez a civil szféra sok szintjén megerősítette ezen társadalmak egymás közti kapcsolatait, olykor együttműködését. Ilyenformán – nem hivatalosan – ébren tartotta a közép-európaiság eszméjét is. A szovjet Birodalom válsága, majd bukása, közelebről a kommunista rezsim összeomlása a csatlósállamokban, Németország egységesítése és a keleti blokk felbomlása hangsúlyosan előtérbe emelte ezt az eszmét. Csakhogy amennyire lehetővé vált a régió országainak szorosabb együttműködése, sajnos, ugyanannyira csökkent – az Európai Unió bővületében – ennek az együttműködésnek a vonzereje. A régió országainak uniós integrációját követően az együttműködés látványosan lanyhult. A közép-európai eszmét mindig valamilyen nagy horderejű történelmi válság tűzte napirendre. Most az európai válság fordította ismét egymás felé a figyelmünket.

Komolyabbról válságról van szó, mint be mernénk magunknak vallani! Nem pusztán egy – mégoly súlyos – pénzügyi vagy gazdasági válságról. Sokkal többről van szó: Európa elrablásáról. A főníciai királylány megbecstelenítéséről. Az európai civilizáció válságáról. Az alapértékeiben, a családjában, hitében, nemzeti és immár nemi mi-voltában is végtelenül elbizonytalanított európai ember válságáról. Egy nevetségesen kegyetlen válságról: a svédországi óvodákban a fiúk számára is kötelező „szoknya-napokról”, a nemüket „még nem eldöntött” gyerekek elkülönített öltözőjéről, a kocsmává alakított angol és ír templomokról, a kereszt ellen indított brüsszeli offenzíváról – a libertinus egyéni szabadságjogok új vallásáról. Mindehhez párosul a demokratikus politikai gyakorlat reménytelennek látszó válsága; a hatalmi ágak összefonódása, a politikai játéktérbe kívülről érkező ellenerők: a sör-, kalóz- és „színész-pártok” előretörése; a politikai felelősök felelőtlensége és büntetlensége okozta morális válság. Száz éve kezdődött el, és mára már mind a politikában, mind a kultúrában kiteljesedett a tömegek Ortega által előre jelzett lázadása. Ennek tünete, hogy – amint azt Huxley már 1959-ben észrevette – a kultúrát fölváltotta a az elkerülhetetlenül lefelé nivelláló, a közönség vágyott növelésével fordított arányosan a közös ingerküszöböt folyamatosan csökkentő szórakozás és a szórakoztatás: a giccs és az erő kultusza. A tömeg zaja!

Kinek tetszik, kinek nem, az Európai Uniót a kereszténység eszmeiségből fogant és immár több, mint száz éves múlta visszatekintő kereszténydemokrácia teremtette meg, amely komoly sikereket ért el a második világháború utáni Európában a demokrácia és a piacgazdaság megszilárdításában. A keresztény eszmeiséget erősítette a kommunista kihívás: Európa keleti részének szovjet megszállása és a totalitárius rezsimek uralma erkölcsi és intellektuális kihívást jelentett Európa nyugati felének, világos és egyértelmű válaszokat kívánt meg tőle a lényeges morális és egzisztenciális kérdésekben. A nyugatiak a Szovjetunió ellenében, tehát miatta lettek európaiak – jegyezte meg Alain Minc az *Új középkor* című, minap magyarul is megjelent könyvében. A kommunizmus bukása paradoxális helyzetet eredményezett: megszűnt az intellektuális kényszer és a morális kihívás, elhomályosultak az alapértékek, felmorzsolódtak az eszmények. Mindezt tetézte a globalizmus mindent elsöprő lökéshulláma, a technológia uralmának kiteljesedése és a médiumok, különösképpen a fogyasztói társadalom kulturális kódjait közvetítő televízió. Nem lehet véletlen, hogy egyre többen, az orosz Bergyajev, az olasz Umberto Eco, a francia Alain Minc, sőt Huxley már 1959-ben korunkat új középkorként emlegetik. Eco már a hetvenes években kimutatja az új középkor kulturális jegyeit, amely szerinte, politikai értelemben a kilencvenes években teljesedett ki. Alain Minc a kommunizmus bukása után dezintegrálódó európai társadalmakban fedezi fel az új középkor szétfeszítő zűrzavarát. Ortega más szavakkal ugyan, de már száz éve megjósolta a tömegek totális uralmát. A Szovjetunió bukásával a posztkommunista világ szervező alapelvének, koherenciájának hiányában beköszöntött új középkor, a hajdanihoz hasonló, központ nélküli, ingatag, kaotikus világ, amelyben felszívódnak a rend hagyományos struktúrái, és amelyben domináns tényezőkké válnak a központi államhatalom ellenőrzése alól kicsúszó „szürke zónák”. Gondoljunk csak a franciaországi hivatalosan kijelölt többszáz „érzékeny zónára”, ahová csak rohamrendőrség meri betenni a lábát. Az új középkor maga a rendezetlenség, a káosz. A zaj. A szellem jégkorszaka.

Saját bőrünkön kezdjük tapasztalni azt a rémálmot, amelyről eddig csak a történelemkönyvekben olvastunk: egy civilizáció hanyatlását, bukását. Nem tudjuk, mert senki sem tudhatja, hogy a jelenlegi válság már a vég kezdete-e, a Szentírás, János apostol jövődüléseinek beteljesülése, a kereszténység vége-e? Vagy netán valami újnak a kezdete? Annak a szülési fájdalmaival?...

Ezt az új középkort részben mi, magunk, európaiak készítettük elő. Nem maradt kapaszkodónk, feladtuk Istent, akivel gyakran perlekedtünk ugyan, de még perlekedésünkben is irányt szabott az életünknek. A Tízparancsolat azok számára is viszonyítási pont volt, akik nem tartották be azokat. Az új középkor globális és lokális kihívásait (klimatikus katasztrófák; élelem- víz- és energia-válság; demográfiai vészhelyzet: ázsiai és afrikai menekültek inváziója; az integrálódni nem óhajtó iszlám dominanciára törése; az őshonosként is párhuzamos társadalomban élő cigányság problémája; a Kelet felé billenő geopolitikai egyensúly) tetézi a javában dúló harmadik

– ezúttal gazdasági – világháború, amelynek közép-európai mellékhadszínterein az Euró-nagyhatalmak gazdasági újgyarmatosítással igyekeznek kompenzálni világháborús veszteségeiket. A tőke pimasz koncentrációja felborította a világ instabil, mert munkával-termékkel alig fedezett pénzvilágának egyensúlyát. Rohanunk a forradalomba! Tüntetések Spanyolországban: minden negyedik spanyol munkanélküli. Tüntetések Görögországban: megelégték, hogy a közös valuta révén, a periféria-államok kárára, a német birodalom megháromszorozta kivitelét és bevételét. Tüntetések a Wall Streeten: tiltakozás a globális pénzvilág egyre arrogánsabb diktatúrája ellen. Az alapító atyákat megcsúfoló módon kialakult egy Brüsszel-IMF-tengely, egy Molotov-Rippentrop illatú szövetség az európai kisállamokkal szemben. Csoda-e, hogy Európában a nemzeti érdekek egyébként jogos védelmét mind többen már csak egyre szélsőségebb eszközökkel látják biztosíthatónak? Hogy Európa – jobbra vagy balra, egyre megy! – a radikalizmus irányába menetel? Élén Hollandiával, Belgiummal, Görögországgal, Szlovákiával, Franciaországgal. Moszkva is irányt váltott: a modernizáció útjáról áttért a nemzeti érdekek védelmének útjára. Félő, hogy a kényelmesen mindig elkésző Európa előbb a radikálisok, majd a szélsőségesek legitimálásával válaszol majd az „idegenek” problémáira.

A fogyasztói társadalom kulturális kódjai közvetítő médiumok erőteljesen ostromolják a szabad akaratunkat. A rendszerváltással járó helyi értékválság és a vele párosuló, azt súlyosbító globális értékválság alapintézményeinket sújtja: leginkább a családot és ezen keresztül a társadalmi szolidaritás normáit és kódjait, amelyeket leginkább éppen a családban sajátíthatunk el. Így veszélybe került egy alapvetően európai, kereszténydemokrata cél: a szolidáris társadalom megteremtése. Márpedig II. János Pál pápa 1990-ben Prágában arra figyelmeztetett, hogy az európai egység megteremtésének folyamata nem pusztán politikai és gazdasági esemény, és nem is lehet az, hiszen mély kulturális, szellemi és erkölcsi dimenziói vannak. Ebben az összefüggésben érthető igazán, miért mondta Leo Tindemans, hajdani miniszterelnök, egy időben az Európai Néppárt európai parlamenti csoportja elnöke, hogy mára a nagy politikai kihívások immár egyben morális kihívásokká is váltak. Sokszor emlegetjük Robert Schuman szavait: „Európa vagy keresztény lesz, vagy nem lesz többé Európa”.

A közép-európai nemzetek nem az európai szabadsághoz és a jóléthez, hanem valószínűleg az európai válsághoz csatlakoztak. Váratlanul szembesültek Európa nyugati felének mindent eluraló újkori materializmusával, a keresztény fogantatású értékek relativizálódásával. A relativizmus diktatúrájával. Közép-Európa akkor ébredt fel lázálmából, amikor a Nyugatot éppen leverte lábáról a láz és a morális válság. Lehet, hogy a közép-európai népek tisztábbnak megmaradt ítélőképessége, morális erőtartálékai alkalmasak a nyugati politikák kiigazítására, a morális válsággal való szembenézésre? Lehet, hogy most Kelet tehet ajánlatokat, a Nyugat dolga lenne, hogy figyelmesen meghallgassa azokat? Mindez nem egy elfogult közép-európai értelmiség képzelgése, hanem Leo Tindemans véleménye. Igaz, ő ezt régen, még 1992-ben mondta, Varsóban.

Ki tudja, negyed század és az európai békeévek elteltével a közép-európai társadalmak még mindig megőrizték-e az – éppen megkésetttségükből adódó – kitörési esélyüket az európai válságból. A józanodásra! Pedig lehet, hogy ez nem csupán Közép-Európa, hanem talán egész Európa utolsó esélye. Én ebben hiszek. Közép-Európa hivatásában! Mit számítanak csipp-csupp vitáink, mikor fontosabb dolgunk van.

Bence Lajos
(1956), szlovéniai magyar költő-újságíró, Lendva, Szlovénia

Szándéknyilatkozatféle, kérdőjelek nélkül

Igy pórén, a meghatározottságot jelentő előtag nélkül. Mert a barátságban mindig kettőn áll a vásár!

Ahogy a megbocsátás is mindig két fél együttes ügye, vezérlője pedig a tiszta szándék.

A 90 felé közeledő Bíró Józsi bátyánk, akit huszonévesen, csupán vezetéknévéből eredően is – hol egyik hadsereg, hol egy másik, hol mindkettő – cipelt a háborús téboly Balatonfüredtől Berlinig, hogy végül a hrastoveci haláltáborban kössön ki édesanyjával, öccsével, csecsemő hűgával. De már volt előképzettsége: egy szlovén tanító, ki szigorú volt, ütött, „mint a tűzsménkő”, de „hatalmi pozícióban” sem volt igazságtalan. Járt a családokat, a jobb élet reményét a szegénységből és zselléri létből és a készülő vasfüggöny-helyzetből az „innen távol, innen el” – egzisztenciális szólamban fogalmazta meg. Be is jött sokaknak, akik a kitelepítéseket, vagy internálásokat után sohasem tértek vissza szülőföldjükre. Józsi bácsi egy későbbi megbékélést hirdető gesztusban a lassan családtagjaivá váló szlovénokat kebel-testvérként kezelte: „Nekem ellenkező esetben a „kétvérű” unokámtól kellene bocsánatkérést eszközölnöm. Attól, akinek szlovén nagyszülei is mindig békében éltek velünk együtt.”

Amaz, ott fönnt az indíték, ez itt lenn a következmény?

Felmenőim, nem tiszta magyarok, vérvonalam is igen vegyes. Van a XIII. századi Dobri-családból is bennem, mely már az etimológiai jelentés miatt, már az elején elakad (Dobri-Jók). A Bencében a szlovén bencések (Benedikt), apai nagyanyánk a magyar nyelvhatár túlról, Hoticából érkezett, nem is tudott jól magyarul. Később szerette meg a befogadó közösséget, aki mindannyian magyarok voltak. Vagy azokká lettek, mert a nevekből ítélve (Gerebicek – még korábban Markók, Miskagyúrkók, Pisznyákok, Szlivnyekek, Meszelicsek, Petkovicsok, Vugrincsicsek) volt itt is nagy keveredés.

Illyés Gyula írja: népünknek a szlovénnel nem volt soha nagyobb konfliktusa, már a letelepedésünk pillanatában összeölelekeztünk. Később a honfoglalást a „behódoló/meghódoló” szláv magatartással és a kiszolgáltatással, leigázó/elfoglaló tézissel próbálták semmissé tenni az illyésít. Egy azonban bizonyos: annyit a magyar irodalomban senki sem foglalkozott a népek közötti barátság, a „ma hegyén-hátán emlegetett „jósomszédi” viszonytal, mint a szlovén romantika írói (pl. Prešeren) akik az ördög-szomszéd

helyett valódi „jószomszédra” vágyott, ezeknek a népeknek az éltetésére emelte jelképesen poharát a „Zdravljicában”.

A minden bajok forrásaként, a megbékélés fő akadályaként, az örök „bűnbakként” emlegetett Trianonról két dolog jut eszembe. Itt is, ott is kilóg a lóláb! Egyik fél szerint: kiérdemelt volt, mert nem tudtuk kezelni a nemzetiségek ügyét, a forradalmi időszakban is rossz politikát folytattunk, segítettük eluralkodni az „egynemű” ország a további káoszt, a békéltető szándékot „dzsentrüügként” kezelve, növeltük a bajt. A másik közös, magyar-magyar ügyünk: mely az uniós csatlakozással semmissé váló terület-visszafoglalással és más irredenta gondolattal táplálta düh, a királyság visszaállításához mérhető radikális humbug mérséklése lenne. S még nagyobb gond – s ez a 25 felszabadult év hordalékának, a szemét- és hulladékkal való bánásmód civilizáltabb kezelési módozatait emlegetett – a Trianon utáni ma is működő, ártalmasnak ma sem nevezhető nemzetszétfejlődés. Magyarán: megbékélni önmagunkkal, nemlétező határon túli (maga a meghatározás is ijesztő), önnön határainkat lebontani nem képes, sztereotípiákkal és más előítéletekkel körülvelt magyarok, kiknek az „európeri” gondolat elérhetetlennek tűnik, s vele a megbékélés gondolata.

A megbékélés csak megbékült állapotban lehetséges. Békéljünk meg önmagunkkal is!

Súlytalanná tehetjük sérelmeinket

Az olajfestmény nagyapám dédapját ábrázolja. Szépen pödört bajusszal, díszmagyarban néz szembe velünk a XIX. század első felében élt – akkor még német vezetéknévvel viselő – ősom, Szepes vármegye főadószedője. A képet egykor a padlásán rejtette el egy baráti – nagyobbreszt szlovák származású – család. Így vészelte át a második világháború utáni fosztogatások időszakát nagyapám szülőfalujában, a Magas-Tátra alján. Aztán a 1960-as évek közepén egy Trabant csomagtartójában, pokrócba csomagolva, hátizsákok, kofferek alá dugva csempésződött át hozzánk, Budapestre.

A festményt gondosan megőrző szlovák családdal azóta is tartjuk a kapcsolatot. Legutóbb néhány évvel ezelőtt mentünk fel hozzájuk feleségemmel és a gyerekekkel; egyik este szlovák szomszédjaikkal együtt sütöttünk nyársra húzott kolbászt a kerti tűzhelyen. A rá következő nyáron a család főiskolás lánya járt nálunk, két szlovák barátnőjével együtt. Szent István király ünnepén együtt néztük a tűzijátékot a Duna partján.

Néztem a víz fölött magasan színesen szétpukkanó rakétákat, aztán eszembe jutottak tűzből kipattanó szikrák, a kertben, azon a csendes nyári estén, ott fent, a Szepességben. Aztán arra gondoltam, hogy azokkal a szlovákokkal, akikkel egyszer közösen kolbászt sütögettünk és tűzijátékot néztünk, már biztosan nem tud minket senki egymásra haragítani. A huszadik század utolsó évtizedeiben kezdték el használni a társadalomtudósok az „életvilág” terminust, szembeállítva a „rendszer” fogalmával. A rendszerek – az ideológiák, az állami struktúrák, bizonyos intézmények – elválaszthatnak minket azoktól, akikkel egyébként a mindennapok fontos és örömteli ügyei a mindennapokban, az életvilágban ezer szállal kötnek össze. A hangulatos esték, a felmenőink barátsága, az egykor rejtegetett festmény. Utazások a Tátrába, Budapestre, szerencsére immár útlevél nélkül.

És arra is gondoltam, hogy nagyon átverték minket azok az értelmiségiek, akik a nacionalizmus és a nemzetállam teóriáival etették a népeket; szlovákokat, magyarokat és másokat. Megrontották gondolkodásunkat, egymás ellen uszítottak minket. Közös életvilágunk, személyes kapcsolataink újjáépítésével azonban továbbléphetünk: súlytalanná tehetjük vélt és valós egykori sérelmeinket.

Hosszú még az út

Üdvözlöm a kezdeményezésüket, hiszen tudtommal nem sok hasonló ötletnek lehetünk tanúi napjainkban, pedig nagy szükség lenne rá. Véleményem szerint a béke és egymás tiszteletben tartása, elfogadása kell legyen társadalmunk alapja, hiszen ez jelenti az emberi jogok tiszteletben tartását. Ennek ellenére elég, ha a jelenlegi ukrajnai helyzetet nézzük, és már is azt látjuk, hogy az irányvonal nem jó, sőt, véleményem szerint tarthatatlan. Ezen változtatnunk kell, és ebben a változásban nekünk, politikusoknak is nagy szerepünk van. Nekünk kell jó példával elől járnunk. Az el-lenségeskedés helyett mindannyian a megbékélés útját kell válasszuk. Sokunknál azt tapasztalom, hogy közéleti viszonyainkat illetően is hiányosságok vannak. Mindenki el tudja mondani, hogy mi az, amit hiányol, s ezt a hiányérzetet egy szóval össze lehet foglalni: szeretethiány. Az elfogadás, a megbecsülés és a szeretet az, ami nélkül nem valósulhat meg a társadalmi béke. Egyre kevesebb kiegyensúlyozott, boldog embert látok a környezetemben. Sajnos sok esetben közösségeinket a szétesés fenyegeti, mert folyamatosan háttérbe szorulnak azok az emberi értékek, amelyek évszázadokon keresztül meghatározták közösségi életünket. Történelmi egyházaink társadalomformáló ereje gyengült. Mindaz, amit tanít és hirdet az egyház, nem érinti meg eléggé a embereket, már sokkal nehezebb elnyerni figyelmüket. Sokat beszélünk közösségeink megerősítéséről, de tudjuk, hogy e téren mi, közéleti szereplők, közéleti szervezetek csupán időleges eredményekre vagyunk képesek. Azt látom, hogy a társadalmi kapcsolatokról lassan kikopik az emberi jószág. Egymás felé kell fordulnunk, meg kell hallgatnunk a problémákat, segítenünk kell egymáson. Az erdélyi magyar közösségben még élénken élnek e társadalmi normák, de sajnos nagyon romlanak az utóbbi időben.

Nálunk, Hargita megyében igyekszünk figyelni a hátrányos vagy nehéz helyzetben lévőkre, és összefogással segítünk rajtuk. Ez az őseink által naponta gyakorolt kaláka példája, amelyen keresztül minden szükséges helyzetben összefog a helyi közösség. 2013-ban Hargita Megye Tanácsa elindította a *Hargita megyei kaláka a gyerekeinkért* nevű kezdeményezését, amely a nehéz helyzetben levő tanintézetek feljavítását célozza annak érdekében, hogy a gyerekek megfelelő körülmények között tanulhassanak. Ezt terveink szerint idén folytatjuk.

Személy szerint minden szomszéd népet és azok kulturális megnyilvánulását egyaránt tisztetem és becsülöm, hiszen a sokszínűség egy fontos kincse Erdélynek és a modern Európának. Természetesen a saját népem kultúrája az elsődleges számomra, de ugyanannyira értékesnek és fontosnak tartom a szomszéd népek és országok

hagyományait is. E sokszínűség mellett elengedhetetlen, hogy társadalmunkat és térségünket a szeretet, a tolerancia és béke határozza meg. Ez teremtheti meg az itt élők számára azt a nyugodt, közösségekbe szerveződő, gyarapodó civil társadalmat, amelyen keresztül eljuthatunk a sikeres jóléti társadalmak szintjére. Ehhez szükségszerűnek tartom a nemzeti közösségek őszinte megbékélését és társadalmi kiengesztelődését. A történelem folyamán sokszor bebizonyosodott, hogy népünk a nehézségben összefog, és bár számtalanszor kiállta a sors próbáit, ez önmagában még nem elég, nem vezet társadalmi megbékéléshez. Az előítéletek feloldásáért, az elválasztófalak lebontásáért napról napra dolgoznunk kell.

Bízom abban, hogy eljön az ideje, amikor társadalmunkban a béke, az elégedettség dominál, és környezetünkben sok boldog embert láthatunk. Olyan embereket, akik itt-hon, Erdélyben álmodják, majd építik fel önmaguk és családjuk jövőjét. Hosszú még az út, de hiszem, hogy együtt sikerül egy Bethlen Gábor által megálmodott erős közösséget kiépítenünk, amelyben egymásért leszünk, és nem egymás ellen dolgozunk. Egy olyan közösséget, amelyben megbékélés van, amelyben az emberek szeretettel fordulnak egymás felé, és amelynek középpontjában is maga az öntudatos közösség áll, nem pedig az önérdek vagy az ellenségeskedés.

Anna Mădălina Curt

(1991) politikai elemző, Bukarest, Románia

Megértsük egymást, nyitottak legyünk

A megbékélés egy olyan folyamat, mely, bár negatív történelmi kontextusokból született, hangsúlyozni tudja a két szomszédos kultúra erősségeit. Mikor a Charta XXI népeire gondolok csak barátságra és jószomszédságra emlékszem: azonban felfedezem azt is, hogy néha hiányzik a szolidaritás. Mindig úgy kell gondolnunk a mellettünk élő népekre, mint barátokra, mert mind a nagy európai család részei vagyunk. Ebben a globalizációra törekvő világpolitikai kontextusban szükséges, hogy megértsük egymást és, hogy nyitottak legyünk mindazon gyönyörű tradíciókra, melyek mindannyiunkat olyan egyetlen meghatároznak.

Csermely Péter dr.
(1958), egyetemi tanár, hálózatkutató, Budapest

A túléléshez szükséges tapasztalat

Érdemes a biológiai hálózatok példájából nekünk, embereknek tanulnunk, mert egy egysejtű élőlény hálózatai sokmilliószorta több generáció óta alkalmazkodnak a környezet kihívásaihoz, mint mi, emberek. A kenyérben vagy a sörben lévő élesztő egy egyszerű egysejtű élőlény. De még ez az élesztő is tudja azt, amit mi emberek sokszor elfelejtünk: hogy a bajban, a válságban nemcsak a legszűkebb csoportunknak kell összetartania, hanem a mi kis csoportunknak éppen a tőle legtávolabb eső csoportokkal kell kapcsolatot találnia. Az élesztő így éli túl a bajt. Miért? Mert az egymástól nagyon távoli csoportok nagyon eltérő megoldásokat tudnak ugyanarra a helyzetre. Mindaddig, ameddig ezek a megoldások egymástól elzártak maradnak, nem lehet belőlük egy új, egy minden addiginál jobb megoldás a baj elkerülésére, avagy hatásainak mérséklésére. Az együttműködés, az egymásra találás, és az ehhez szükséges békeséges kiengesztelődés tehát nem csupán elhatározás, avagy morális alapállás kérdése, hanem olyan korparancs, ami nélkül az együtt nem működő, a ki nem engesztelődő közösség hosszabb távon elbukik.

Az Európai Tehetségtanács elnökeként számos európai országban meggyőződhettem arról, hogy a tehetség milyen sokszínű. Nincsen ez másként a Kárpát-medencében sem. Immáron csaknem tíz éve bontakozik egy olyan mozgalom (www.tehetseg.hu), amely összeköti a tehetségek boldogulásáért tenni akaró, jóakarátú embereket Magyarországon és a szomszédos országokban. Néhányan most arra gondolhatnak, hogy ez a történet nem róluk, nem az ő gyermekükről szól. Tisztelt Hölgyeim, Tisztelt Uraim! Önök most tévednek. Minden emberben ott szunnyadhat a tehetség csírája még akkor is, ha már elmúlt hatvan éves, és ezt sose vette észre eddig magán. Soha nem késő, hogy rádöbbenjünk a bennünk rejtőzködő értékekre. És soha nem késő az sem, hogy másokban kibontsuk ezeket. Legyen ez a térség Európa Tehetőségháza, ahonnan a nehézségeket leküzdő új és új, kreatívabbnál kreatívabb megoldások születnek és terjednek el az egész kontinensen! Van az itt élő népekben a túléléshez szükséges tapasztalat, nem is kevés. Az ami ezt együttes értékévé kovácsolhatja, az a közös, békességes jóakarát. Ehhez kívánok minden Olvasónak sok türelmet, és azt a benső örömet, amely erőt ad a megbocsátáshoz.

Dobos Marianne
(1942) mérnök, író, Budapest

Doppler hattyú

Doppler-hatás a hullám frekvenciájában és ezzel együtt hullámhosszában megjelenő változás, mely amiatt alakul ki, hogy a hullámforrás és a megfigyelő egymáshoz képest mozog.

Doppler 1845-ben híres kísérletében zenészeket ültetett egy vonatra, akiknek az volt a feladatuk, hogy egész idő alatt egyetlen hangmagasságot játsszanak a trombitájukon. Ugyanekkor más zenészek a vonatállomáson helyezkedtek el (akiket kitűnő zenei hallásuk alapján választott ki). Az ő feladatuk az volt, hogy a vonaton utazó zenészek által játszott hang magasságát jegyezzék le, amikor a vonat közeledik, és amikor tőlük távolodik. A lejegyzett hangok kicsit magasabbak voltak, amikor a vonat közeledett, és alacsonyabbak, amikor a vonat távolodott annál a tényleges hangnál, amit a vonaton

ülők játszottak. A kísérletet többször megismételték, különböző, de minden alkalommal állandó hangmagasságokkal. Illetve úgy is elvégezték, hogy a vonaton és az állomáson egyaránt hangszeres zenészek ültek, és ugyanazt a hangot játszották. Az állomáson lévő megfigyelők számára világos volt, hogy a két hang magassága eltér, és egy szabályos lüktetés is észlelhető volt (ez a két hangmagasság különbségéből keletkezik, a jelenség „lebegés” néven ismert – ez a hangszeres összehangolásakor is jelentkezik, a zenészek számára jól ismert dolog).

Ezzel bizonyítást nyert az elmélet, amit Doppler-eltolódásnak neveztek el.

Ugyan nem az volt alapjában humán kulcsra járó eszemmel a szívem vágya, de a *körülmények* úgy hozták, hogy Alma Materem az NME, a Nehézipari Műszaki Egyetem volt. 1965-ben kohómérnöki, majd 1970-ben hőkezelő szakmérnöki oklevelet szereztem. Azt is a *körülmények* hozták, hogy csak titokban lehattunk büszkék arra, hogy egyetemünk őse az 1735-ben Selmechányán alapított Bergschule. Azoknak a selmeci diák hagyományoknak a feltámasztása, melyeket azóta a mi egyetemünk minden kara, rajta kívül a Nyugat-magyarországi Egyetem, és a Dunaújvárosi Főiskola ápol a mi évfolyamunkon kezdődött. Clement Lajos (alias nevén Fradi) volt az az évfolyamtársunk, aki a padlásukon megtalálta nagyapja 'auf'-ját. Az öregúr, Selmecen végzett mérnök, ott őrizte féltett kincsként az 1763-tól már Bergacademie hallgatóinak díszruháját. Az unoka mesélte tovább nekünk, milyen is volt a diákélet. Mi is az a 'szakestély'? Hál' Isten akadtak segítőink: a 'soproniak'. Így 'Sza-sza-szakestélyt tartottunk vidám diákok'.

A 'soproniak': Az Akadémia a *körülmények* miatt 1918-ban előbb Budapestre, majd Sopronba költözött. Ahol az akadémistáknak nem kis szerepe volt abban, hogy Sopron a hűség városa lett.

Ismét a *körülmények* hozták úgy, hogy 1948-ban Miskolcra költöztették az egyetemet. Zárójelben: Rákosi Mátyás nevét is viselte. Viszont azt, hogy ezt az áthelyezést milyen bölcs 'jövőbelátással' tették, azt a *körülmények* igazolták 1956-ban. Amikor Sopronból a forradalom bukása után a hallgatók és oktatóik nagy része Vancouverbe emigrált, ahol megalakították az University of British Columbia Soproni Tagozatát.

Világtörténelmi *körülmények* írták az Akadémia történetének forgatókönyvét. De ahelyett, hogy a *körülmények* áramlásáról beszélnek, visszatérek Christian Doppler-hez, akinek büszkén vehetné fel egyszer a nevét a Miskolci Egyetem is, de legalább az Egyetem Fizikai Intézete. Mert *Christian Andreas Doppler* (magyarosan *Doppler Keresztély*) a selmeci bányászakadémia professzora is volt. Csupán érdekes véletlenséggént éppen október huszonharmadikától nevezték ki 1847-ben.

A Salzburgban, 1803-ban született tudós, nemcsak a bécsi politechnikumban tanult fizikát és a matematikát, de az oklevél megszerzése után filozófiai tanulmányokat is folytatott Salzburgban.

Tanított Bécsben és Prágában is, és tagjai sorába választotta az Osztrák Tudományos Akadémia.

Hírneve, viszonylag fiatalon, ötven éves korában 1853-ban Velencében bekövetkezett haláláig, egyre jobban növekedett, és az azóta eltelt 160 év alatt is fennmaradt.

Mert elméletének azt hiszem legfontosabb gyakorlati tovább fejlesztése, felhasználása a Doppler ultrahang, illetve a Color Doppler orvosi diagnosztikai eljárás, melyeket szinte napi rutinnal emlegetünk. Ugyan ki ne hallott volna, vagy ki ne esett volna már át ilyen vizsgálaton?

A *körülmények*, amelyek annyira fájtak 18 éves koromban, belátom, sok mindenre megtanítottak. Akkor nem hittem, hogy mi mindenre tanítanak meg a *reáliák*. Aminek ismeretéről például az egy-napon letett matematika és fizika szigorlattal kellett számot adni. „Non scolae sed vitae discimus.” 1956-ban tanultuk, mint első gimnazisták a mondatot. Azóta 58 év rohant el. Nehezebb kérdéseket tett fel az élet, mint amelyekre a szigorlaton megfeleltam. A válaszaiban, a gondolatvilágom alakulásában sokszor tetten érem humán és immár műszaki énem, ismereteim együttműködését.

Másként eszembe sem jutott volna, hogy a körkérdésre válaszként, és amit leírtam, arra tán szükség sem lenne, az úszó hattyú képével feleljek.

Azt hiszem, az áramlás és *hullámtan* szakértőjének sem lenne kifogása ez ellen, – hiszen amikor a vonatkísérletének kivitelezését elgondolta benne is a természettudós és a filozófia ismerője működött együtt –, hogy az általa felfedezett effektusra hivatkozzam

Nemzetközi társadalomtudományi szempontból magyarázatot keresni, főként ott ahol annyi a *körülmény* magyarázatot adni...?

Nézzük a vízen úszó madár körül a hullámokat, egyre kisebbek az előtte levőek, a nagyok mögötte, és oldalt vannak...

Bízzunk ebben!

Ha az a hattyú felszállna, képe ugyan a víztükrét szépen fodrozná, de ha a metaforát a társadalomra átfordítjuk, be kell látnunk, hogy ahhoz a képhez hasonlókat sajnos már átéltünk a mi huzatos Kárpát-medencénk történelme során... A *körülmények* adottak, ezért a jövőre nézve ilyenbe még belegondolni is hátborzongató...

Határ menti területek

Magyarnak születtem Kárpátalján, amely 1991-től a független Ukrajna részét képezi.

Térségem, mint határ menti régió számos népcsoport otthona is egyben. Itt megtalálhatunk orosz, ukrán, magyar, ruszin, lengyel, román, cigány anyanyelvűeket is. A kavalkád eredménye az, hogy Kárpátalján élők egyediek. A népek és kultúráik közel kerültek egymáshoz, olyannyira, hogy egyes kultúrák, szokások, szimbólumok beleolvadtak egy másik etnikuméba. Ez a folyamat közel hozza egymáshoz a népeket alkotó közösségeket, segít a társadalmi beilleszkedésbe, megismerhetjük a szomszéd népet.

Közel-Kelet Európát alkotta népek XX-XXI századok folyamán többször is cseréltek országot. A háborúk, felkelések, szerződések következtében Európa politikai térképe teljesen megváltozott. Új országok jöttek létre, régiek tűntek el. Az új határok a vesztes államok kárára lettek meghúzva, népeket választottak el anyaországuktól, új társadalomhoz kerültek, amely addig ismeretlen és idegen volt számukra. Legtöbb nézeteltérés abból adódott, hogy nem fogadták be a társadalmak az újonnan érkezetteket, kirekesztettek lettek, hisz a beilleszkedés nem ment egyszerűen. Több évtized kell ahhoz, hogy az etnikumok megtanuljanak egymás mellett élni, értékelni egymás tulajdonságait.

A XXI. században fontos szerepet kapott a gondoskodó állam megteremtése, melyhez elengedhetetlen a stabil gazdaság és az országot alkotó társadalmak közti összhang. Tehát nincs diszkrimináció, a kisebbségeket elfogadják, segítenek a beilleszkedésben, ápolják a hagyományokat.

A harmónia etnikumok között elérhető, ha lehetőség nyílik megismerni a másik történelmét. Ilyen jellegű kapcsolatok ápolása szükséges a határ menti területeken, ahol a népek színes kultúrája figyelhető meg.

Elítélendő, mikor egy nemzetet vagy országot a múltbéli események alapján esetleg egy-egy vezető döntései alapján ítélnék el. Tapasztalatom szerint, Közép-Kelet Európában fontos a szomszédos országokkal és népekkel való jó kapcsolat kiépítése, támogatása. Gazdasági előnyök mellett, segítenek a konfliktusok elkerülésében is. Ez a térség, még nem annyira fejlett, mint Nyugat, a háborúk itt sokkal maradandóbb sebeket ejtettek. Olyan sebek ezek, melyek hátráltatják az országokat a fejlődésben, képtelenek a stabilitás megteremtésére. Kezdetét vette egy összetartó mozgalom, mely egyfajta támogatást nyújt, lehetőséget ad az egység megteremtésére.

Duray Miklós.....

(1945) geológus, egyetemi oktató, Pozsony, Szlovákia

Szükség van közös múltbeli élményekre

Amikor 1993 februárjában, börtönben ültem Pozsonyban, az akkori Csehszlovákiában, a börtöncellámban az alábbi mondatokat fogalmaztam meg azzal a szándékkal, hogy ez lesz a védőbeszédem a soron következő bírósági tárgyaláson, ami 1983. február 1-én szakadt félbe.

Tisztelt Tanácselnök úr! Tisztelt Bíróság!

Itt állok Önök előtt, s rövid idő múlva bűnösségemről vagy ártatlanságomról fognak dönteni. Én azt mondanám: ártatlanságomról. Mert elítélhetnek-e olyan tevékenységet, amelyet polgártársaim érdekében fejtettem ki? Nem, nem ítélnének el! El lehet-e ítélni valakit azért, mert nem akart sírást és jajgatást, félelmet és kétségbeesést látni maga körül? Nem, nem lehet. Tudatomat s egész lényemet a gyöngék és megfélemlítettek, a felebarátaim és a családom tagjainak évszázados tapasztalatai hatják át. Mindig a gyöngék oldalán álltunk. Apám 1944-ben Losoncon, faji alapon üldözött zsidó polgártársait segítette a gettóból való menekülésben. Hála Istennek, segíthette őket, mert bennünket már nem érintett ez a gyalázatos fajvédő törvény. Hamarosan azonban neki magának kellett menekülnie a nácik utolsó nekirugaszkodása elől. Családostul kellett menekülnie, s vele nekem is, hiszen anyám teste magzatként már engem is hordozott és csempészett a menekülésben az élet fénye felé. A színóányai hegyek és a szlovák partizánok bunkerei megmentettek bennünket. De hová jutottunk a háború befejeződése után? A frissen jött béke ellenére a társadalom kitaszítottjai lettünk. A nemrég legyőzött nácizmus föltámadásának szörnyű látomása volt ez. És miért? Csak azért, mert elődeim egykor úgy döntöttek, hogy sorsukat a magyar nemzettel kötik össze, szüleim pedig kitartottak ebben az elhatározásban. Ezért hát! De nehogy azt gondolja valaki, hogy az áldozatok haragja a szlovák nép és Csehszlovákia ellen fordult. Már csak ezért sem, mert akadt köztük legalább egy igaz. Akadtak köztük igaz emberek, akik bebizonyították, hogy hűek maradtak a humanizmus eszményeihez. Az emberi megőrzése az embertelenségben a vox humana legmélyebb megnyilvánulása, írta Fábry Zoltán. Én is ebben a szellemben igyekeztem cselekedni. Akkor is, amikor 1968-ban egyesek – köztük ma ünnepelt személyiségek is – újra föl akarták éleszteni a háború utáni jogfosztottságunkat. Amikor tollat ragadtam önvédelemből, fokozatosan veszítettem el kollégáimat, ismeretlen szlovák emberek pedig

fizikai megsemmisítéssel fenyegettek meg. Kérdelem én: miért? S kérdelem: miért van az, hogy azok többsége, akik magyar nemzetiségű emberként el is fogadnak, azonnal elkezdnek idegenkedni tőlem, mihelyt rájönnek, hogy a magyar nemzetiségem a magyar kultúra egyetemes világához való kapcsolódásomat is jelenti. Amit ezért éreznem kell, bánatot és gyötrődést okoz nekem. Ennek ellenére nem táplállok ellenséges érzületet a szlovák vagy a cseh nemzet iránt, amellyel együtt élek, s él együtt a csehszlovákiai magyar kisebbség. Hogyan is táplálhatnék ellenséges érzületet a szlovákok iránt, hiszen a népi kultúra területén szerzett legmélyebb élményem a szlovák néphez fűződik. Az énektől zengő Vrátna-völgy hegykoszorújához, ahol a Grúň oldalán népdalokat (Trávnice-kat, szénagyűjtés közben énekelt dalokat) éneklő szlovák lányok fenyőpalántákat ültettek. Ilyen érzések, kellemes és örömteli pillanatok emléke, amelyeket szlovák barátainknak és munkatársainknak köszönhetek, de az ész hűvös józansága és a történelmi szükségszerűség is kísérik törekvéseimet, amelyeket a csehek, szlovákok és magyarok együttélése érdekében igyekeztem kifejtetni. Tudom jól, sőt meg vagyok győződve, hogy ebben nem állok egyedül. Tudom, hogy az ellentétek feloldásánál egyedül a tudós tárgyilagosság segíthet abban, hogy a résztvevők egyike se érezhesse, hogy sérelem érte. Hogy senki se távozzon a képzelt küzdőtérrel a legyőzöttség szörnyű érzésével. Azonban a múlt bennünk élő emlékképei ennek nem nagyon kedveznek. Nemcsak azért, mert a történelemmel kapcsolatos nézetek olykor szubjektívek, tudománytalanok s politikai háttérű hipotézisekkel terheltek. Hanem főként azért, mert a múlt látóhatárán valóban sok negatív élmény árnyéka jelenik meg. Elég Štúrakra gondolnunk, a szlovák nép küzdelmére nemzeti létéért, amelyet főleg a tizenkilencedik században folytatott. Én sokat tanultam tőlük, hibáikból is, s nagyra becsülöm nemzeti érzésüket. Csakhogy századunkban, a huszadik században a magyar kisebbség tudatában s az egész magyar nemzet tudatában is a megélt negatív élmények vannak túlsúlyban. Meg lehet-e vajon oldani ezt az összegubancolódott Dunamenti csomót? De nem a Nagynak nevezett macedóniai Sándor módjára, hanem türelemmel, kölcsönös igyekezettel. Ennek az összefogozott fonálnak az egyik végét most Önök tartják kezükben, Tisztelt Bíróság! Olyan erők hatnak itt, mint az anyag mozgásának és a tér görbülésének kölcsönös viszonyában (amelyet Albert Einstein írt le). A tér az anyag mozgását követi, az pedig hatással van a tér görbületére. Az együttélésben is megvan ugyanez a kölcsönös szükségszerűség. Az ember – közösség – társadalom összefüggésrendszerében meglévő kapcsolatok szabályozásában. Az önök által most tárgyalt ügy is ebbe a rendszerbe tartozik. S az olyan társadalmi-történelmi kategóriák, mint a haza és a nemzet, szintén ebben a rendszerben jönnek létre. Renan felfogásában ezeknek az értékeknek a beteljesüléséhez szükség van közös múltbeli élményekre és közös tervekre a jövőt illetően. Azt mondjuk, hogy a modern nemzetek kialakulásának nagy korszakában szerzett élményeink közül sok – azt mondhatnám zömük – ellentmondásos. Ezért mérhetetlenül fontos, hogy legalább a jövőt illető tervek haladjanak egy közös cél felé. Tevékenységem, amely a bírósági tárgyalás témáját képezte, éppen erre irányult: a közös tervekre. Az emberek érdekében, magyarok, szlovákok, csehek érdekében, az

ország javára, sőt még általánosabb, egyetemes érdekek képviselésében. S ezen érdekek szolgálatában nem olykor, hanem mindig tudni kell megmondani az igazat. Akkor is, ha kellemetlen vagy leleplező. Említsük meg az igaz-mondásnak egy réges-régi példáját – anélkül, hogy összehasonlítást akarnánk tenni. Ábrahám nemzetségéből származó Jákob fia, József esetére gondolok. Józsefre, akinek a történetét Mózes első könyvéből ismerjük. Innen tudjuk, hogy testvérei kútba vetették. Erre fő okuk a bosszúállás vágya volt, azért, mert József testvérük nem másította meg a gondolatait. Ami a szíven volt, az a száján is. És minősítette a történeteket. Ezért ítélte őt el a testvérek önbíráskodása. Megjegyzem, ezt az esetet nem példaként említettem meg, hanem ellenpontként, hogy világosabban utalhassak mostani helyzetemre. Itt állok Önök előtt, Tisztelt Bíróság. Feltételezem: független és igazságos bíróság. Az én esetemről fognak dönten. Bízom benne, hogy ártatlannak nyilvánítanak, és nem vetnek a kútba. Lehetővé teszik, hogy visszatérjek a családomhoz és geológusi hivatásomhoz, amelyet közös társadalmunk érdekében végeztem.

Köszönöm a figyelmüket.

Megalkotni egy közös történelmet

Bár Brăila-n születtem, a Duna partján, mégis több, mint tizenöt éve magyarok között élek Szentgyörgyön. Személyes okokból döntöttem így, de azért is, mert megtaláltam önmagam e tiszta és civilizált város csendjében és hangulatában. Mindig értékeltem a multikulturalitást és a különbözőséget, ezért napról napra megpróbáltam többet és többet megtudni a körülöttem élőkről, mindig empátiát tanúsítva. A helyi médiába is írtam, és még egy könyvet is publikáltam 2008-ban, „Csepp az égből” címmel, melyben ezeket a témákat is feldolgoztam, ezért felhívnom a figyelmet az oldalak egyikére, melynek címe: A nemzetek nyomorúsága. Hallottak az első közös történelemkönyv megjelenéséről? Ez egy olyan tankönyv, mely nem a nagy nemzeti megvalósításokra fekteti a hangsúlyt, hanem inkább a történelmi kontextusokra, objektív szituációkra, bemutatva a sikereket és a hibákat egyaránt. Úgy ahogy az antik történészek írták: a történelmet gyűlölet és előítélet nélkül kell írni és mindenekfelett a történelemnek meg kell mutatnia az utat a múlt hibáinak elkerülésére. A premier a klasszikus ellenségeké, azaz Franciaországé és Németországé volt. Az első közös francia-német történelemkönyv egyszerre jelent meg mindkét országban. El tudják képzelni az írók teljesítményét? Sikerült megalkotniuk egy közös történelmet, melyben ötvözték mindkét ország erős hivatalos történelmét, melyek annyira különbözőek! Kíváncsi vagyok, hogyan kezelik a francia-német konfliktusokat, melyek elég gyakoriak az utóbbi századokban. Hogyan kezelik ezek a történészek Franciaország elfoglalását Németország által, vagy Elzász-Lotaringia problémáját? Eltekintve az apróságoktól, nagyon örülök, hogy sikerült megtenni az első lépést, mely kicsi, de az EU kontextusában szükséges. A világ egyetlen országa sem fogadta el eddig azt, hogy iskolai tankönyvet szerkesszen egy más országgal együttműködve, ám mindennek kell egy kezdet. Lehet, hogy ily módon a történelemkönyvek megtisztulnak majd az ultranacionális propagandától, melyben Kelet-Európa kiemelkedő, elhanyagolván a vitatható periódusokat és a nemzeti hősök túlzott felemelését, stb. A híres történelemkönyv borítóján Francois Mitterand elnök és Helmut Kohl ex-kancellár közös képe található, melyen épp kezet fognak. Vajon mikor történhet meg ilyesmi Bănescu és Gyurcsány esetében... vagy mások esetében...

Az együttműködés nem önfeladás

Tényként és adottságként kell elfogadnunk a környező országokkal megélt közös történelmünket, így kiemelkedően fontos ennek minél teljesebb, átfogóbb megismerése mindannyiunk számára.

Trianon tragédiáját egy percre sem elfeledve, az elmúlt évtizedek tapasztalatait felhasználva, a megmaradás érdekében időről időre át kell gondolnunk a lehetséges teendőket.

Tény, hogy a kommunista diktatúra és a háborúk közepette a magyar politikai elitnek a nemzet ügyei problémaként, és nem feladatként jelentek meg. Ennek is köszönhető, hogy a térvessztés, zsugorodás traumáját éltük meg az elmúlt évtizedekben, és éljük meg ma is.

Meggyőződésem, hogy a határok légiesítése az összmagyarság érdekeit szolgálja és élnünk kell az ezzel járó lehetőségekkel.

Úgy gondolom, ma már a megmaradás stratégiáját meghaladva a fejlődés, az előrelépés stratégiáját kell követnünk, csak ennek lehet a jövőbeni megerősödés a következménye.

A Nyugat-európai nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos jó példák azt üzenik számunkra, hogy demokrácia közepette is csak nagyon határozott, kemény konfliktusok árán, egységes politikával lehet eredményt elérni (ld. Dél-Tirol).

A nemzetpolitika nagyon lényeges eleme, hogy saját törekvésünk lényegét a szomszéd népekkel, nemzetekkel megértessük, így láthatóvá, érthetővé váljék, hogy az nem ellenükre, velük szemben fogalmazódik meg, hanem saját országuk érdekeit is szolgálja.

Megdöbrentő látni, hogy a szélsőséges történelemszemlélet következtében a környező országokban a mai generációk már nem is értik, hogy miért vannak, élhettek ott magyarok, több száz, illetve ezer éve.

A történelmi tényekkel a múltba való réveteg, pótcselekvő tekintgetés nélkül kell tisztában lenni. Meggyőződésem, ha adott esetben gyengén is, a környező országok népeiben is megvan a megbékélés, az együttélésre való hajlam a különböző társadalmi rétegekben.

A nemzetpolitika része kell legyen, a környező országokkal kapcsolatos, úgynevezett népi diplomácia (iskolai csereprogram, testvér iskola, testvérvárosi kapcsolatok, médiában való jó példák megjelenése). Ezek lehetnek a helyi megmaradást, megerősödést segítő alapok.

A kiengesztelődés rövid, de határozott gesztusai után közös ügyeket, feladatokat kell kitűznünk – kulturális, környezetvédelmi témában –, a másik identitásának tiszteletben tartásával. Ezek segíthetnek a továbblépésben, hiszen az előítéletek, paranoiák nem győzhetők le másként, csak a jó példa erejével.

Ennek a hatékonyságát nem tudom megítélni, de biztos vagyok benne, ha ebben a szellemben cselekszünk, előrébb jutunk.

A különböző egyházaknak különböző módon kell lehetőséget biztosítani, hiszen a hit olyan hídjait tudják ők felépíteni, de adott esetben az átjárást akár megszüntetni, amely a legrövidebb út, de a legtartósabb kapcsolat lehet ember és ember között.

Tudatosítanunk kell, hogy az együttműködés nem önfeladás. Az ettől való félelem bénítólag hat, és a közös cselekvés legfőbb akadálya lehet.

A kezdő lépést magunknak kell megtenni.

Helyi kezdeményezéseket, helyi feladatokat kell a középpontba állítani. Ezt a lépést teszi meg, ezt a munkát vállalja magára a Charta XXI Megbékélési Mozgalom is.

Miroslav Jovančić
(1962) festőművész, Szabadka, Szerbia

Áthidalni minden akadályt

Szabadkán nőttem fel, egy olyan közegben, ahol kultúrák sokaságának találkozása a mindennapok része volt.

Különböző nyelvek, szokások, zenék... egy nagy sokszínűség. Ezzel már gyerekként szembesültem. Akkor még fel se fogtam, hogy milyen nagy kincsek között élek.

Egyszerűen, izgatottsággal fogadtam el az engem körülvevő rengeteg különbözőséget, miközben mindig újat fedeztem fel. Ennek mindig nagyon örültem.

Utópia?

Lehetséges.

Hiszem, hogy lehetséges áthidalni minden akadályt, mely napjainkat ezen az úton felmerül. Hiszek egy magasabb rendű társadalomban, mely a felfedezés és az elfogadás elvein alapul. Itt főként a kulturális és oktatási hidakra gondolok.

Ha a híd megfelelő metafora a különbözőségek összekapcsolására, akkor ismerek egy ilyen, hatalmas hidat, itt Szabadkán, mégpedig Duranci Béla személyében – művészettörténész, aki leginkább képviseli ezt az életérzést. Utópisztikus?

Mélyen meg vagyok győződve arról, hogy nem.

Kivont kardok közt

„Szállj le felséges palotád egéből,
Béke! mennyeknek koronás leánya!
Szállj le, s Európánk mezején jelenj meg
Már valahára!”

Az Ukrajnából érkező egyre nyomasztóbb hírek hallatán – a Majdan téren „kivirágzott” forradalom félelmetes fejleményeit követve – Virág Benedek versét keresem elő. Békesség-óhajtás. Kodály feldolgozása gyönyörűséges harmóniával adja vissza az antik irodalom eszményített hangján megszólaló ódát. „Ily soká tartó viadal piacán / A szelíd lelkek fene tigrisekké / Válnak, / Elszokván az igaz s az érző/Emberi szívtől” – bizony, odaadó lelkesedéssel fújtuk az 1801-ben született versből komponált művet. Jó volt együtt énekelni, s jó lenne most felidézni az egykori leánykar kifogyhatatlan bizakodását, a rajongva szeretett karnagy, Andor Ilona karizmatikus lényét s történeteit a kalitkába zárt madár allegóriájának megalkotójáról, akiről csak mi, kórustagok tudtuk, hogy nemcsak költő, papi ember is volt. A közös éneklés semmihez sem hasonlítható örömet felidézve írnom kellene arról az ajándékról, amelyet a népdalok és kórusművek megismerésével kaptam, s arról a derűs békességről, amelyet az ének, a muzsika révén találok meg sok évtizede már. De fontosabbnak, sőt, nélkülözhetetlennek érzem, hogy most, amikor a Krím-félsziget felől idehallatszó fegyverropogás hangjairól érkeznek félelmetes hírek, – Virág Benedek óhajtására szomorú válaszul – inkább a sokunk által nagyra becsült kortárs és Charta-társ, a kárpátaljai Vári Fábián László szavait illeszsem ide:

Kivont kardok közt

Úgy élek évek óta már,
Mint aki fejvesztésre vár,

Vagy gályára tán egy parton.
Fejemet kezemben tartom.

Lenne bár mind ez csak álom,
Lelkem az Úrnak ajánlom.

De veregessetek vállon,
Ha próbatétel is, állom!

Könnyebb tán csodára várni,
Mint kivont kardok közt állni?

Görcsöt kap köröttem minden –
Ollóval vágják az ingem!

Gallérom elveszítettem,
Térdelek szárnyszegetten.

Ám a bakó is esendő!
Ne érjen szememhez kendő!

Hadd láthassam meg, kérem,
Bíborban buggyanó vérem...

*Budapest, 2014. március,
Nagybőjt második hetében.*

Kabdebó Lóránt prof. dr.
(1936) irodalomtörténész, egyetemi tanár, Budapest.

Nem lehet csak jámbor utópia

Erdélyből származó magyar-örmény család leszármazottja vagyok. Magam már Gyöngyösön születtem volna, de orvosi komplikációkra felkészülve az akkor jó hírű Bábaképzőben, a VIII. kerületi Röck Szilárd utcában jöttem a világra. A mai Mikszáth téren lévő Krisztus Király kápolnájának udvari helyiségében lévő örmény szertartású római katolikus oltárnál kereszteltek, míg édesanyám súlyos műtéten esett át ezalatt. Mérnöknék neveltek, apám utódjaként, aki Trianon után a maradék országba költözve a Mátra üdülőhelyi víz lehetőségét és villanyvilágítását szervezte meg, az ostrom idején pedig Gyöngyös városának víz- és villany ellátását biztosította a Büchler malom gőzgépének segítségével. Egy nagyszerűen fejlesztett városban nőttem fel, amíg lehetett. Emlékszem, amikor nyilas puccsal ideje előtt le akarták váltani a város köztisztvisletben álló polgármesterét, Puky Árpádot, akkor a köztestület szavazataival megmentették tisztségében. Kicsi gyerek voltam, édesanyám tanította be a szöveget, mit mondjak, ha séta közben találkozunk apám főnökével: gratulálunk, polgármester úr. Mit érthettem akkor, mit jelent ez, egy város megmentését. Csak azt láttam, hogy az ostrom után a Puky Árpád útból Mátrai út lett. Megtanultam a „szoloni bölcsességet”. Élő emberről ne nevezzenek el utcát. Várjuk ki az utókor ítéletét. Puky Árpád méltónak bizonyult erre az ítéletre. Ma városában egy központi utca viseli nevét, szobra áll, és emléktábla hirdeti: ő fejlesztett a kisvárosból üdülésre alkalmas kiindulást, egy régió modern központját.

Nagyapám Vasasszentiván jegyzője volt, apám a szamosújvári gimnázium neveltje, aki harminchat hónapot szolgált az első világháború frontjain. Dédanyám, Verthán Tekla egyben a világhírű Művészeti Anatómia szerzőjének, Barcsay Jenő festőművészek nagynyja. Síremlékét kidőlve Lászlóffy Aladár, a kiváló magyar-örmény költő barátunk találta meg, amikor őseink emlékét kerestük. Ujja begyével kaparta le a mohát a név vájataból. Családunk neve állítólag Jeszaján volt, Moldvában tükörfordítással ránk ragadt a Cap de Boi név (a latin Caput Bovis megfelelője), mely egyben a Moldvai Fejedelemség címerébe is belekerült. Nagyanyám még Cápdebónak címezte a nekünk szóló leveleket. Ő különben a híres Kovrig doktornak volt a lánya, aki Szamosújvár tisztifőorvosaként az ottani börtönben elhunyt Rózsa Sándor, a legendás betyár koponyáját levágta, hogy – apám és Barcsay Jenő emlékezése szerint a királynak, valójában – valami bűnügyi múzeum számára elküldjék, hogy ott formalinban őrizték.

Jártam Örményországban is. A Kaukázus vidéke éppolyan huzatos történelmileg, mint a Kárpát-medence. A szomszédom szomszédja a barátom, mert a szomszédom az

ellenségem. Évezredek óta így játszanak velünk a nagyhatalmak. Ott is, itt is. Pedig Örményország a keresztény Európa része. Hamarébb lett ott államvallás a kereszténység, mint itt, a Római Birodalomban. Fél századdal Nagy Konstantin előtt.

Megoldás? A mi térségünkben is egy valódi megbékélés, kiengesztelődés teremtsen tartós nyugalmat mindannyiunknak! Mik ennek az akadályai, és hogyan győzhetők le? Történelmi szükségszerűség a kiengesztelődés, nem lehet csak jámbor utópia. Gondoltuk, ha az EU képletessé teszi a határokat, a népek összetartozása természetessé válik. Nos, erre a csodára hiába is várunk. Számomra mégis eligazító példázat Kós Károly *Erdély* című könyve. Nem programot fogalmaz, hanem leír egy ideális állapotot. A tizennyolcadik századi Erdélyt. Népek svájci típusú együttélését. Egy sajátos „erdélyi barokk” életstílust. Ezt kellene kialakítani a Kaukázusban éppúgy, mint a Kárpátok között. Népek békés, egymás méltóságát tisztelő együttélését. Miként arra az aradi tizenhármak oly fenséges példázattal szolgálhattak. Közöttük is két örmény vértanút találhatunk.

E táj gazdái egymás ellen uszították az erre felé lakó népeket. Mióta „Őseinket felhozád Kárpát szent bércére”. Sőt már azelőtt is. Az EU bürokrátaiban hiába reménykedünk. Békét ezek sem teremthetnek! Ezt nekünk, itt helyben kell megoldani. Egymás között, békességes egyeztetéssel. Az értékek – a másik értékeinek is! – megbecsülésével. Példává emelésével. Addig kell csiszolni, amíg az együttélés remek példájává nem lehetünk. A Koh-i-noor koronaékszerré csiszolásával is évezredek teltek el.

Kásler Miklós, prof. dr.
(1950) egyetemi tanár, az Országos Onkológiai Intézet főigazgatója, Budapest

Közép-Európai tartós nyugalom

Kedves barátom, Surján László, azt kérdezte tőlem, hogy történelmi szükségszerűség-e a kiengesztelődés vagy jámbor utópia? Én úgy gondolom, hogy a két szélső megoldás között számtalan egyéb kibontakozási lehetőség is van. Ha valóban igaz az a tétel – márpedig hiszem, hogy igen –, hogy az emberiség létezésének a célja az, hogy emberhez méltó életet éljen és járja az egyetlen UTAT, akkor a válaszom az, hogy a térség embereinek jóakarata az emberi felé közelíti az összesített akaratunkat, az országokra szabdaltnak a térség döntéshozói akaratát.

A jóba vetett transzcendentális hit mellett számtalan egyéb tényező is a kiegyenlítődség, kiengesztelődés szükségszerűségét indokolja.

A közép-európai térség nemzetei világbirodalmak közé ékeltek, amelyeket más történelem, más hit és más érdekek motiválnak, de az egybeesések sem elhanyagolhatóak. Ugyanakkor Közép-Európa államait a különbözőségek mellett összeköti az előbb említett kényszer, a közös gazdasági térség, a hasonló tradíciók, kultúra és az egymással időnként ellentétes, máskor szövetséges viszony, amelynek a kiegyenlítése a történelem során többször sikerült és van lehetőség erre a jelen pillanatban is.

Az emberek és emberek összességének gondolatait és a gondolatokból fakadó cselekedeteket – az ösztönvilágon túlmenően – jelentősen befolyásolja az iskolázottság, a nemes célok felé törekvés és a hit szintjén a szeretet és a remény.

Én tehát úgy gondolom, ha a térség országai visszatálnának az európai mentalitást és kultúrát kialakító értékek közül azokhoz, amelyeket megrostált az idő, amelyek fennmaradtak, amelyek értékesek és súlyosak, akkor a jövőnk emberi irányba, a kiegyenlítődség, a kiengesztelődés irányába mozdulhat el. Ha a környezeti hatások, a tömeg médiumok és az emberek gondolkodását, cselekedeteit az ösztönök irányába, az izmusok felé terelik, akkor a jövőnk a másik irányba fordul.

S.D.G.

Ljiljana Kostandinovic
(1981) angol tanár, fordító, Kladovo, Szerbia

Közös történelmi örökség

Ivo Andrić egy olyan személy, akit imádok és értékelem mindazt, amit leírt.

„Miért nem tudnak belépni a balkáni országok a felvilágosult világba, még legjobb, legtehetségesebb képviselőik által sem? A válasz nem egyszerű.

De azt hiszem, hogy az egyik ok a sok közül az ember, a teljes emberi méltóság és teljes benső szabadság tiszteletben tartásának, feltétlen és következetes tiszteletének a hiánya. Ez a mi nagy gyengeségünk, amiben mindannyian gyakran és öntudatlanul tévedünk. Ezt az iskolát mi még nem jártuk ki, ezt a tudományt nem tanultuk meg.

E hiányosságunkat mindenhova magunkkal visszük, mint származásunk eredendő bűnét és alacsonyabbrendűségünk elrejtethetetlen pecsétjét. Erről kellene beszélni és ezen dolgozni.”

/Ivo Andrić: Jelek az út mentén/

A Balkán az a hely, amelyet már korán megérintett mind a latin, a görög és a bizánci kultúra, olyan korai és egyedülállóan is csodás korszakok keveredtek ezen a vidéken, hogy igazán nehéz meghatározni, hogy a sok különféle hatás következtében hogyan is alakulhatott ki ennyire egyedülálló, mindezek keverékeként a ma is ismert balkáni kultúra. Magát a régiót is sajátos földrajzi, történelmi társadalmi és kulturális dinamika jellemzi. Hiteles és jelentős előnyhöz jutatja a régiót azzal, hogy itt már a kezdetektől egészen napjainkig megtalálható a természeti, a történelmi, a kulturális, az etnikai, a vallási, a nyelvi, a társadalmi és a politikai sokszínűség, amely előnyeit kiaknázva felhasználhatjuk a régió átalakításához, ezáltal biztosítva a Balkánt, mint versenyképes nemzetközi idegenforgalmi célpontként való megítélését. Ennek a térségnek rendkívül fontos a közös történelmi öröksége, amely szorosan kötődik a klasszikus görög és római kulturális gyökerekhez, sokfélesége tükröződik az az egyes területek idegenforgalmi kínálatában, az egyedülálló természeti képződményeiben, a különböző helyi hagyományokban és a gazdag gasztronómiai kínálatban, melyeknél mindig előtérben vannak a helyi élelmiszerek és termékek. A Balkán-félszigetet gyakran tekintik olyan helynek, ahol a történelem legnagyobb jelenetei játszódtak. A Balkán-félsziget évszázadok óta olyan külső tényezők hatása alatt van, melyek nem járultak hozzá az ott élő lakosság szükségleteinek, vágyainak, érdekeinek megvalósításához, hanem éppen ellenkezőleg – jelentős mértékben romlott a balkáni országok egymáshoz fűződő viszonya. Pontosan emiatt van aki úgy véli, egy balkáni körút olyan, mint egy időutazás, hisz az

ókori Európa szíve a Duna alsó folyása mentén dobogott, a mai Bulgária és Románia területén. Figyelemre méltó gazdag történelem, pazar örökség, változatos ízek, illatok és színek, a balkáni népek élénk és derűs kultúrája, ösztönzőleg hat azokra, akik utazni vágnak, mert olyan változatos és egyedülálló tapasztalatokat kínál, melyet az elszánt utazó hiába is keresne egész Európában...

A globalizációs tendenciák közepette fokozódik az érdeklődés a kulturális sokszínűség és a kulturális dominancia problémái iránt is. A legtöbb európai országban a kulturális sokszínűséget különleges gazdagságnak tartják. Ezért is szerveznek a különböző kultúrák megismerését előremozdító tevékenységeket, programokat, hogy mindezek segítségével felfedezzük egymást, egyszersmind megakadályozza a megkülönböztetésre irányuló próbálkozásokat, megpróbálja megszüntetni az előítéletekből adódó intoleranciát és az idegengyűlöletet. Ebben a tekintetben nemzetközi szinten is egyre fontosabbá válik az, hogy a szórványban élő, területileg is megosztott kisebbségek és etnikai csoportok, melyek a Európa különböző országaiban élnek megőrizték mind a kulturális párbeszéd adta lehetőségeket, mind pedig a saját, de különböző identitásukat, mint közös nemzeti örökséget. Nemzetközi szinten, az egyes országok képesek megteremteni a kultúrák közötti párbeszédet: a politikai szféra tudatosan tehet azért, hogy a közvéleményt is széleskörűen bevonva tegyen azért, hogy mindezzel megelőzze azon konfliktusokat és helyzeteket, melyek az egymás kölcsönös megismerésének és tiszteletének hiánya miatt fordulnak elő. Minél több nemzetközi rendezvény, verseny,

művészi alkotásokat támogató rendezvényre lenne szükség, hogy ennek nyomán születő eredmények, jól bevált módszereket ismerjünk meg az élet és a különböző kultúrák területeiről. A 2008-as évet a Kultúrák közötti párbeszéd évének nyilvánították Európában, melynek köszönhetően számos kulturális esemény került megrendezésre ebben a témában, elsősorban a bevándorlók helyzetét emelve ki, különös figyelemmel a muzulmán vallásúak jelenlétére Európában és ezek integrálási problémájára koncentrálva a nyugati társadalmakba. Szlovénia – mely 2008 első felében ellátta a soros Európai Unió elnökségét – belpolitikailag a legtöbb figyelmet szentelt a romák és a többségi társadalom kultúrája közötti párbeszéd lehetőségének, együtt szemlélve a történelmi eseményeket és az uniós prioritásként meghatározott társadalmi-szociális integráció és az esélyegyenlőség lehetőségeit kutatva. Az elmúlt évtizedben a romák, mint a hátrányos helyzetű társadalmi csoport vagy kisebbség társadalmi integrációja lett a kedvenc EUs téma és a közös előnyt élvez a különféle nemzetközi szervezeteknél, doktrínákban és a nem kormányzati szervezetek mindennapi teendőik között is. Az ENSZ, az Európa Tanács, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Európai Unió, csakúgy, mint a nemzetközi nem kormányzati intézmények, amelyek tekintettel vannak ez általános emberi jogokra, harcolnak a hátrányos megkülönböztetés ellen és kiállnak az esélyegyenlőség mellett nemzetközi szinten is érintettek a romák helyzetének konkrét kérdésében egyrészt a jogalkotási tevékenységek, másrészt olyan konkrét tevékenységek kérdésében is, mint a migráció, a társadalmi-szociális kohézió és az előítéletek megszüntetése. A Világbank, az Európai Unió, az Európai Szociális Alap és más nemzetközi intézmények által felvállalt nagyszámú tevékenységének is az a célja, hogy olyan projekteket finanszírozzanak és olyan programokat teremtsenek, melyek a romák helyzetét javítja és a romák helyi környezetbe való integrálódását segítik elő. Ez összhangban van a gazdagabb európai országok akaratával is, azaz a lehető legnagyobb mértékben megakadályozni, korlátozni vagy csökkenteni a roma migrációt azokból a délkelet-európai országokból, amelyek most csatlakoztak az Európai Unióhoz. A norvég Helsinki Bizottság az emberi jogokért indított sikeres projektjében az oktatás keretein belül az emberi jogok és a kultúrák közötti megértésre és ezek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt, és segít a konfliktus utáni kapcsolatok egyengetésében és megoldásában, mondták el a program résztvevői. "Hidakat építsünk, ne falakat: Az egyetem szerepe a béke építésében" címmel indult projekt Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban és Szerbiában 2012-ben 2017 végéig. A projekt keretében a fő cél az, hogy "olyan szakértelmet alakítson ki az egyetemeken és a programban résztvevő partnerek körében, amely lehetővé teszi, hogy oly módon oktassák a diákokat, hogy ezzel a tevékenységükkel hozzájáruljanak a demokratikus kultúra fejlődéséhez és fejlesztéséhez a nyugat-balkáni államokban, melyek az alapvető emberi jogokon alapulnak. Ezzel a tudással, amely szerves részét képezi az oktatási rendszernek, a megfelelő szakmai csoportoknak régió-szerte, támogatói lesznek az alapvető értékeknek jövőbeni munkahelyükön is, ezáltal terjesztve a demokratikus alapelveken nyugvó kultúrát. "

Együtt vagy egymás mellett...?

- Dobar tek!
- Prijatno!
- Jó étvágyat!

Majd mindenki nekilát az ebédnek. Az asztal hemzseg a finomságoktól; újházi tyúkhúsleves, pörkölt, rostélyos (vagy ahogy erre felé hívják: mešano meso, azaz vegyes hús), birka- és kacsasült, mindemellé bácskai fehérkenyér. Gibanyica, baklava és rétes.

Vajdaság – ahol évszázadok óta élünk együtt, ahol az asztalra a Kárpát-medence és a Balkán gasztrokultúrája egyszerre kerül, és ahol az asztal körül egyszerre több nyelv hallható. Mindenki a maga nyelvét beszéli, mégis érti a másikat. Csoda? Ah, nem! Együttélés.

Abban a Vajdaságban, ahol én születtem, nem kellett a toleranciát tanítani. Azóta túl vagyunk háborúkon, rendszereken, diktátorokon, változtattunk az állam nevén, területén és államformáján is. 14 éve azonban ismét béke van. Valami azonban mégis más. Ma már a háromnyelvű asztaltársaságok résztvevői között kevés a fiatal. Ma már tanítani kell a toleranciát.

Egyik legelső emlékem, amint egészen kicsi gyerekként az utca porába rajzolok egy vödört. A képzőművészet nem volt erősségem, így nem is csoda, hogy Bojana, a szomszédban lakó szerb kislány, nem tudta megfejteni az ábrát. Magyarul mondogattam: – Vödör, látod! – de nem értette. Ő is mondott valamit, de azt meg én nem értettem. Odaszaladtunk az anyukájához, s mondtuk mindketten a magunkét, a magunk nyelven. Az anyukája elnevette magát, majd megszólalt: – Ona je nacrtala kantu, Bojana. (Vödört rajzolt, Bojana); majd hozzám fordult: – A vödör az szerbül kanta, de használhatod a kabao-t is.

Sok hasonló kis szösszenet után, rövid idő alatt tökéletesen megértettük egymás nyelvét. Szüleink nyelvtanár és nyelvóra helyett ezt a sokkal egyszerűbb és sokkal hatékonyabb módszert választották, hisz ők is így tanulták meg, anno. Porban játszó kisgyerekként 3 nyelven beszélő, „igazi vajdaságivá” váltam, mint ahogy a generációm nagy része is. Mi – a háborúk előtti generáció – együtt játszottunk, nevettünk, tanultunk, ismertük egymás családját, kultúráját, szokásait. Nem vettünk részt semmiféle „tolerancia-táborokban”, mert nem volt rá szükség: együtt éltünk a sokszínű Vajdaságban, békességben, mindenki ápolva a maga hagyatékát.

Háborúk jöttek, rendszerek és vezetőik mentek, s közben minden megváltozott. Mára már nem játszanak együtt horvát, szerb és magyar gyerekek – a háborús időkben nem volt divat „keveredni”, s valahogy ez azóta is megmaradt. Szinte teljesen eltűnt az a vajdasági légkör, amibe én születtem, felnőttem.

Van egy öcsém, aki már a háborús években született. Az iskolában ugyan tanult szerbül, de sajnos az iskolai szerb nyelvoktatás hagy némi kívánni valót maga után. Horvátul ugyan ért, de beszélni nem tud. Neki – ahogy a generációja 90 százalékának – nincsenek más nyelvű barátai. A fodrásza szerb, aki nagyon keveset beszél magyarul. Egymással – ha nem jut eszükbe a másik nyelvén az adott kifejezés – angolul kommunikálnak. Ez a mai Szabadka. Felnőtt egy generáció, aki elkezdett egymás mellett élni, s nem együtt; aki nem ismeri sem a másik nyelvét, sem a kultúráját; aki elszigetelődik a másiktól és éli saját kis életét; akiknek már a toleranciát mindenféle táborokban kell tanítani. S mindezért nem okolható sem az öcsém, sem a generációja. Nekik nem adott meg az, ami még nekem és még oly sokunknak megadatott. Nekik nem volt lehetőségük együtt élni.

2014-et írunk. 14 évvel vagyunk a háborúk után. Vissza kell térnünk a jólbevált módszerhez, az együtt éléshez – ez az egyetlen járható út, nekünk, vajdaságiaknak.

A helyzet közel sem rózsás, de nem is menthetetlen. Az évszázados múltat 10 év háborús időszaka és az azóta tartó bizonytalanság sem írhatta felül. A gyűlölet és az uszítás nem egy hosszútávon jövedelmező módszer, és habár az elmúlt évtizedeket ez jellemezte, mégse volt maradéktalanul sikeres. Vajdasági együttélés nagy történetében egy generáció kimaradt, sajnos. Ne feledjük azonban, hogy a toll a mi kezünkben van, a sorokat magunk írjuk; a következő generáció sorsa rajtunk áll.

Lépést lépés után, lassan. Hidakat építve, téglánként. Egymás kezét megfogva.

Hiszem azt, hogy mindenki számára előny, ha anyanyelvén kívül ismer még egy vagy akár két nyelvet, szinte anyanyelvi szinten. Hiszem azt, hogy egymás tisztelete kötelességünk s ez a tisztelet azt kívánja, hogy ha ismerem a másik nyelvét, azon szólítsam őt meg. Hiszem azt, hogy itt élő nemzetiségek történelme, ha tetszik, ha nem, összeforrt: nem vitathatom el a Szabadkai Városházát egy generációk óta itt élő horváttól, szerbtől – amennyire hozzám, annyira hozzá is tartozik. Hiszem azt, hogy térségünk konyhája szétválaszthatatlanul összefonódott, s ettől igazi kincsesládává vált. Hiszem azt, hogy a múlton kesergés nem vezet sehova. Hiszem azt, hogy az egymás ellen uszítás egyre inkább a végéhez közeledő haszontalan politikai fogás. Hiszem azt, hogy együtt sokkal több mindent érhetünk el, mint egymás torkának esve, acsarkodva. Hiszem azt, hogy az a Vajdaság, ahol én születtem, megelőzte korát. S hiszem azt, hogy ez a Vajdaság hamarosan ismét az a Vajdaság lesz. Csak tennünk kell érte: együtt sikerülni fog.

Kroó Norbert

(1934) fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, az Európa-Mozgalom Magyar Tanácsának elnöke, Budapest.

Változtatni csak közös érveléssel

Közép-Európa jobb sorsra érdemes, mint amit a 20. században átéltünk. Ezen a helyzeten változtatni érdemes és lehetséges ha összefogunk és közösen vágunk neki a feladatnak. Ez azért is követhető út, mert több a közös érdekünk, mint az eltérő.

Az Európai Unióban is csak szövetségekkel együtt tudjuk érdekeinket képviselni és ez azért is fontos, mert még mindig hatnak azok a begyökeresedett sztereotípiák, gyakran lekezelő, negatív vélemények még a jelentős nyugati véleményformáló egyének, sőt intézmények részéről is, melyek leküzdése is csak közös erőfeszítésekkel, a többiek megbecsülésével érhető el.

Egyébként ezen állapot megváltoztatása az egész Unió érdeke hiszen valószínűsíthető, hogy mint ahogy ez a Középkorban is volt, ez a régió válhat újra az európai dinamizmus motorjává.

Változtatni csak közös érveléssel, de még inkább gazdasági, kulturális és tudományos eredményekkel lehet. Ebben a munkában joggal támaszkodhatunk hagyományainkra, sőt jelen kiválóságainkra is az élet minden területén. Az egész emberiség büszke lehet olyan régióbeli génuszokra, mint például a zene világában Mozart, Chopin, Smetana, Liszt, Bartók vagy Enescu. A 20. század az élet minden jelentős területét befolyásoló tudományos eredményeinek egy jelentős része is a régió szülötteinek nevéhez fűződik. Nikola Tesla, Jedlik Ányos, Puskás Tivadar, és sokan mások pedig a technikai fejlődés motorjai voltak.

Jelenleg is vannak ilyen kincseink, ami táplálhatja azt a reményt, hogy a jövő újra a miénk lehet. Ehhez nem szabad szégyellnünk egymástól tanulni Jómagam is sokat tanultam különböző formában régióink kiválóságaitól. A teljesség igénye nélkül említek meg egy néhány nevet: Erhard Buzek vagy Herbert Mang Ausztriából, Tőkés László, Ionel Haiduc vagy Valentin Vlad Romániából, Elena Illnerova Csehországból, Karol Wojtila vagy Mikhal Kleiber Lengyelországból és Robert Blins Szlovéniából.

Az összefogás elemei nem lineárisan adódnak össze, az eredmény megsokszorozódik. Érdemes erre az útra lépni.

Turóci szlovák–magyar történet

Március második szombatján Turócba kirándultunk a családdal és egy budapesti barátunkkal. A blatnicai vár megmászása után Necpál felé vettük utunkat. Néhány éve már jártunk ebben az egészen különleges faluban, ahol néhány száz méteren belül négy kastély található. Ez igazán kuriózum, még akkor is, ha a négy közül csak egy van felújítva (magánkézben, nem látogatható), a többi szívfacsaróan omladozó vár szomorú sorsára. Már alig vártam, hogy újra benézhessenek a tátongó ablakréseken a régi dicsőséget hirdető, természet által félig már visszahódított szobákba. Ez a kirándulás azonban végül máshogy alakult, és nem maradt időnk kastélynézésre. Először ugyanis a falu fölött emelkedő, gyönyörű, koragótikus Szent László templomot vettük célba. A templom körüli temetőben jócskán találhatóak magyar és német nyelvű sírok is. Itt van például a necpáli birtokos Justh família sírboltja. Szépen rendben tartva, friss virággal. A templom általában be van zárva, de most éppen szerencsénk volt: két filmesnek nyitogatta éppen egy helybeli bácsika. Nosza, mi is bekéredzkedtünk. A bácsi nemhogy örömmel beengedett, de készségesen elmagyarázta azt is, melyik freskón mit láthatunk. Majd megkérdezte, lenne-e kedvünk a padlásra is fölmenni, mert ott is vannak freskók. Persze volt kedvünk. Fönt aztán nem győztünk álmélkodni – teljesen épen maradt, lenyűgöző falfestményeket láhattunk a templom mai mennyezetszintje fölött, a világ szeme elől tökéletesen elrejtve. A bácsi időközben megtudakolta, honnan jöttünk, és mikor megtudta, hogy a csapat két tagja budapesti, nagyon megörült. Rögtön magyar szavakat keresgélt elő az emlékezetéből. „Hiszen közös a múltunk – konstátálta –, Budapest a miénk is volt, a Tátra meg a maguké is.” Kérdésekre mesélt a Justh családról, és elmondta azt is, az egyik magyar nyelvű sírban felesége nagyapja, a falu egykori jegyzője, Reindl István nyugszik. Még a templomtoronyba is fölengedett minket, egészen a harangokig. Utána pedig megkérdezte, volna-e kedvünk megnézni a falumúzeumot, amit ő alapított feleségével. Pár éve megvette azt a házat, melyben annak idején Reindl István jegyző működött, majd berendezte – ide hordta össze mindazt, amit állatorvosi működése alatt a környező falvakban összegyűjtött. A múzeum berendezésének jelentős hányada saját családi örökség – kezünkbe adta például Reindl István gyönyörű kézírással vezetett jegyzőkönyvét. A múzeumban belépődíj nincs, viszont mindent kézbe lehet venni, tüzetesen meg lehet nézni. Ezt a gyerekeink is nagyon méltányolták. Egy egész könyvtárnyi magyar könyv sorakozik a polcokon. Egy tükrös szekrényke előtt Hruz Mária szobra, a következő felirattal: „E helytől néhány száz

méternyire született Hruz Mária, a nagy magyar költő, Petőfi Sándor édesanyja.” A falon egymás mellett Ferenc József császár és Szent István király képe. A bácsi megáll előttük, és ezt mondja: „Íme, az első és az utolsó közös királyunk.” „Volt egy Szent László képem is – meséli –, de azt elkunyerálták tőlem a magyar turisták. Akkor még nem volt meg a múzeum, hát odaadtam.” Megmutatja anyósa képét is, aki „áldott jó, gyönyörű, és nagyon okos asszony volt. Jászberényből jött, nem is tanult meg soha jól szlovákul.” Két éve elhunyt felesége fényképét is szeretettel mutatja, már ő is a múzeum része. Még a ház pincéjébe is levisz minket, ahol saját főzésű pálinkával kínál. Közben azt is megtudjuk, hogy Vladimír Hanzlíknak hívják, 86 éves. Friss, eleven, vidám, egyáltalán nem látszik rajta a kor. A múzeum vendégkönyvében Habsburg-Lotaringiai Mihály főherceg soraira és aláírására bukkanunk. Ő is járt itt, és láthatóan kedvére valónak találta a múzeumot.

Mire az összes szobát és a tornácon felhalmozott tárgyakat is végignézzük, egészen eljárt az idő, ideje hazaindulni. Hanzlík úr búcsúzólul kezet fog mindenkivel, kétoldadról megpuszil, mintha régi barátok lennénk. Megbeszéljük azt is, hogy nemsokára okvetlenül eljövünk ide a középkori zenét éneklő kórusommal koncertezni. Hanzlík úr nagy zenekedvelő, láthatóan boldoggá teszi az ígért.

Egészen emelkedett hangulatban indulunk haza. A bácsitól mindenki el van ragadtatva, a gyerekeink is. Még másnap is róla gondolkozom. Micsoda magától értetődő természetességgel beszélt a szlovák-magyar közös múltról, mindarról, ami összeköt bennünket. Milyen büszkeséggel mutatta a jegyző nagypapa magyar nyelvű könyveit. A múzeum minden egyes tárgyán, az egész épületen érződött a szeretet, mellyel berendezte, a múlt megbecsülése, az ősök tisztelete.

Ha az olvasó Turóban jár, okvetlenül keresse fel a necpáli múzeumot! Különleges, szívet melengető élmény.

Örök feladat és cél

A szomszédos népek közötti megbékélésen munkálkodni örök feladat, és elérése mindenkori célkitűzés. Mint a családon belül. Petőfi egy tévedése volt, amikor azt írta, hogy egykor majd megállhatunk, mert megérkeztünk Kánaánba. Időnként ugyan meg kell mégis állni, egy-egy napra minden hetediken, hogy azt megszenteljük, s új erőt gyűjtsünk a további küzdelemre. Ezt egyébként az életritmus is kívánja. Olyan ez, mint a Gonosz elleni örökös küzdelem. S ahol küzdeni kell, ott erőt is be kell vetni, mert a rossz erőszakosan az. A földi életet élő Mester is korbácsot font, hogy azzal adjon nyomatékot szándékának: a kufárok ne templomban üzzék csalárd mesterségüket. Ma is meg kell velük tennünk, mert kezdik már azt hinni, hogy ők a világ urai. Sőt: ők az Úr. Teller Edétől hallottam 1992-ben életem egy kivételes alkalmán, amikor Milošević megállításának lehetőségeiről beszélgettünk. Azt találtam mondani, hogy csak erőszakkal lehet, mire ő pontosított: erővel. Mert mit ér az ember, ha büntelen, de gyenge. Az erő azonban nem csak kard, ágyú vagy atombomba. Ismeretes, hogy Sztálin egyszer, amikor arra intették, hogy kalkulálni kellene az egyház hatalmával, otrombán visszakérdezett: Hány hadosztálya van? A szeretet ereje nem hadosztályokban mérendő, de végül Sztálin minden hadosztályát legyőzte.

Mi, itt a Délvidéken elsősorban szerb nemzetiségű emberekkel vagyunk körülvéve. Velük élünk s kapcsolatainkból szerzünk tapasztalatokat. Gyönyörűt és rondát. 1990-ben kezdtem hivatalosan foglalkozni közös múltunk egy szakaszával, a század negyvenes évei első felének és közepének gyalázatos részével. Történt, 1942 januárjában az Újvidék melletti ikerfaluban, Alsó- és Felsőkabolban, hogy kivonult oda egy csendőrkülönítmény, vívén magukkal egy 200 helybéli szerb lakos nevét tartalmazó névsort, hogy azokat ki kell végezni. Iszonyatos események zajlottak erre felé itt akkoriban. Három helybéli – jegyezzük meg itt is a nevüket: Horváth Mihály, Felsőkabol bírójá, Molnár Andor, Alsókabolé és Dunafalvi Lajos csendőrpárancsnok – életét kockáztatva megakadályozta a szörnyű feladat végrehajtását. A falu szerb lakossága megfogadta, nem felejtik ezt el nekik. Mindent megtettek, hogy állhassák a szavukat. Egyik volt bírót, 1944 végén rőzsével megrakott szekér aljában elbújtatva még ki s lopták a faluból. A főhatalom azonban győzött: Mindkét volt bíró iszonyatos halált halt. A volt csendőrpárancsnokot – őt Magyarországon – élete végéig nyomorgatta ugyanaz a gonosz hatalom, amely akkoriban minden környékbeli államot birtokolt.

A szerbekkel átélt közös sors a kultúránkban ránk örökít azonos és hasonló nyomokat. Még a gimnáziumi éveimben, a titói korszak szárba szökkenése kezdetén tanultam

az újvidéki polgári beállítottságú Dobrivoje Nađvinski nevű szerb tanáromtól egy Radoje Domanović nevű szerb íróról. Vođa címen írt egy rövid novellát. Csoda, hogy mert róla szólni Tito vezérkedése idején. Újraolvashattam az írást a kilencvenes évek elején valamelyik belgrádi lapban. A cím annyit jelent magyarul, hogy vezér. Tito volt a második Jugoszláviának a fővezére is, s az említett Miloševićet is titulálták így. Sőt, őt az archaikusan hangzó Vožd jelzővel is illették. A novella tartalma szerint a nép vezért választ magának, hogy legyen kit követni egy, a nép előtt álló hosszú vándorúton. Vonszolja is magát a vezért követve, de hullanak az emberek. Végül néhányan nekibátorodnak és megkérdik tőle: Nem látja, hogy ha ez így tart, akkor mindannyian odavesznek? A válasz: Nem láthatom, hiszen én vak vagyok.

Hogyne kedveltem volna meg az író is, meg azokat is, akik engem ilyen – szerb – irodalommal ismertettek meg. Olyan időkben!

Majdnem azt merném írni, hogy amit a szerb irodalomból – vagy tágabban értelmezve – művészetekből megismertem, azt jórészt kedvelem. S a történelmi figurák közül is sokakat. Volt egy nagy költőjük, akiről még Nađvinski tanár úr sem mert beszélni, pedig az is újvidéki születésű volt, de 1944 novemberében ő is a főlsszabadítóink áldozata lett. Neve azonos egy titói szerb belügyminiszterével: Svetislav Stefanović. Költő, író, újságíró, műfordító. Magyarul is beszélt, felesége magyar nő volt. Ő maga, szakmáját tekintve törvényszéki orvosszakértő. Ez utóbbi minőségében tagja lett annak a nemzetközi bizottságnak, amelyet a hitleri Németország állított föl, s melynek föladata a Katyni-erdő tömegsírjainak a föltárása volt, s amely kétséget kizáróan megállapította, hogy a lengyel hadsereg szinte teljes vezénylő gárdáját Sztálin parancsára lötték halomra. 1944 novemberében a belgrádi napilapok közöltek egy hosszú névsort, akiket a titói fölszabadítók likvidáltak. Ezt a betűvető orvost azzal az indokkal, hogy gyalázta a dicsőséges szovjet Vörös Hadsereget. Nehéz nem észrevenni, hogy szerbeknek, magyaroknak s másoknak mennyire azonos volt az ellenségünk, de nem tudtunk ellene egységesen harcolni. Jórészt még ma sem, mert mindenki csak a saját sérelmét tudja.

Számomra vigasztaló, hogy a negyvenkettes razziát már Horthy kormányzó idejében kivizsgáltatta – a később Újvidéken kivégzett – Szombathelyi Ferenc volt vezérkari főnök. S az, hogy Áder János magyar államfő bocsánatot kért Tomislav Nikolić szerb társától. Ez utóbbi azonban nem tette ugyanezt saját állama és nemzete nevében. Pedig ezen túl kell esnünk. Mert ha nem, addig fogjuk irtani egymást, amíg mindketten elfogyunk. Mert fogyunk, erősen fogyunk, szerbek és magyarok egyaránt.

Attól nem kell tartanunk, hogy nem lesznek más népek majd, amelyek belakják mindkettőnk lakóhelyét.

Mikóczy Dénes
(1958) festőművész, Nagymegyer, Szlovákia

Harmóniában, békességben, szeretetben

Képzőművészként úgy volna "rendjén", ha mindjárt a szomszédos népek ez irányú aktivitását emelném ki, idézném fel. A kérdést olvasva azonban képzeletemben valóságyszerűen előbb jelenik meg egyszerre hang és kép s ez térség népzenejétől lesz hangos, több nemzet ifjainak táncától mozgalmas, ahol egyszerre táncol magyar, szlovák, román, horvát, szlovén és még kitudja, hány a Kárpát-medence térségében élő nemzet és nemzetiség fiai s lányai, mígcsak egy képzeletbeli vászonon látom őket együtt, szelíd és rikító színekben, mégis csodás harmóniában, békességben, szeretetben.

A régebbiek közül talán Pavol Országh Hviezdoslav költőt említeném, aki bár magyar iskolákat végzett, mégis a szlovákok legnagyobb költőjeként tisztelhető. Első verseit bár magyarul írta, korán felismerte, hogy nemzettársaihoz a saját anyanyelvén ér el igazán versei üzenete. Példaértékű volt a viszonya a magyar irodalommal is, hiszen ő fordította először szlovákra Madách „Az ember tragédiáját” A maiak közül talán Štefan Hríb-et említeném, aki nem tévovázott lerántani a leplet a trianoni tabu-ról, igazságtalannak és hátrányosnak nevezve azt valamennyi érintett nemzet és nemzetiség számára.

A múlt egymáson elkövetett sérelmeinek "szajkózása" nem teremthet alapot a megbékéléshez, a békés egymás mellett éléshez. A Kárpát-medence nemzetei összefogás és történelmük, kultúrájuk, nyelvük kölcsönös tisztelete, elfogadása, urambocsá szeretete nélkül, egyenként is az elsorvadásra, a lassú felszámolódásra vannak ítélve. Tudomásul kell végre venni, hogy nemzetek csak akkor tudnak tovább élni, fejlődni, ha békességben élnek, szomszédaikkal leginkább. Általában, de inkább főként a politika az, ami mérgezi a békés egymásmellett élést. A régiók Európája, az érdekközösségek együttműködése, a polgári, civil kezdeményezések hozhatnak tartós, pozitív eredményt, nem a kizáró, hanem a befogadó, segítő szándékok tettekké formálása.

A nemzetek közti kiengesztelődés, a fentiek szellemében értelmezett, nem a tolerancián, hanem a feltétlen elfogadáson alapuló igaz megbékélés lehetősége és egyáltalán nem utópia!

Csak rajtunk múlik!

EGY KÖLTŐ, EGY SZÓ, EGY KÉP és néhány gondolat

Azt mondom, engedelmet kérve és József Attilát idézve (*Mintha szívemből folyt volna tova,/ zavaros, bölcs és nagy volt a Duna*), hogy a béke és a megbékélés fogalma, gondolata – amely történelmi léptékkal mérve is nagyon-nagyon régi –, szintén *zavaros, bölcs és nagy gondolat*. Vágy, amelyet kívánunk, és amely egymagában nehezen értelmezhető. Már könnyebb, ha az ellentétét is mellé teszem, a háborút, a háborúságot, amely felveri egy család, egy ország és az egész világ nyugalmit.

Aki járt Siénában, a városháza gótikus palotájának, a Palazzo Pubblicónak első emeleti tanácstermében, láthatta Ambrogio Lorenzetti 1338-40 között készült freskóciklusát. Prokopp Mária leírást követve, „a terem három oldalát teljes szélességben kitöltik a monumentális falfestmények: az ablaksorral szemközti falon *A jó kormányzás* allegóriáját találjuk a hozzá kapcsolódó erényekkel, a jobb oldali falon látható *A jó kormányzás hatása a városi és a vidéki életre*, vele szemközt pedig *A rossz kormányzás allegóriája és hatása a városi és vidéki életre*. Ezen képek miatt nevezik a tanácsstermet a Béke vagy a Jó kormányzás termének.

A jó kormányzás allegóriája a terem leghangsúlyosabb helyén található. „A kompozíció jobb oldali csoportjában látható fehér hajú és szakállú, fehér és kék palástot ill. kucsmát viselő, trónuson ülő férfi maga a Jó Kormányzó allegorikus alakja, aki hangsúlyos szerepet kap egyrészt a többi figurához képest is hatalmas méretével, másrészt a csoportban elfoglalt központi helyzetével.

A trón két oldalán, (annak mintegy meghosszabbításán), az erényeket jelképező megkoronázott nőalakok ülnek, mint a jó kormányzó tanácsadói. (Azonosításukat egyértelművé teszi, hogy nevük följük van írva.) A keresztény teológia négy sarkalatos erénye, Prudentia (Okosság), Fortitudo (Erősség), Temperantia (Mértékletesség) és Justitia (Igazságosság), kiegészül Magnanimitas (a Nagylelkűség) és Pax (a Béke) perszonalizációjával. Az uralkodó feje fölött pedig a három isteni erény látható: Fides (a Hit), Spes (a Remény) és Caritas (a Szeretet) allegóriái lebegnek a kék háttér előtt.” A Békét megszemélyesítő nőalak tiszta fehérben tündöklöklik, mintha ő lenne a legfontosabb szereplő. (Ismert, hogy a fehér galamb is a békét szimbolizálja.)

Szinte bizonyos, hogy a képciklus témája Szent Ágoston *De Civitate Dei* című művére vezethető vissza, de a falképeken megfogalmazott program felismerhető más középkori szerzők és ókori filozófusok, egyházatyák állambölcseletről szóló írásiban is. E gondolkodók szerint a Béke és Egyetértés képezik az állam sarokpilléreit, melyet az Igazságosság szilárdít meg. Ezek szerint a *béke*, az *egyetértés* és az *igazságosság* szorosan összetartozó, egymással jó testvéri viszonyban álló fogalmak. Hárman együtt jelentik a teljes békét. Ők alkotják tehát a béke-triászt.

Miért is idéztem ezt a leírást és hívtam ide ennek a freskónak a képét? Mert ez kimondottan politikai megrendelésre készült, és az allegória nyelvén egy vágyat fogalmazott meg, amely örök. De rögtön el kell mondanom, hogy Siena, mint városállam, folytonos harcban, öldöklő harcban állt a szomszédos Firenzével. Vagyis a vágyat a harc szülte, a háborúság szülte, amelyet mindig szeretnénk elkerülni, de a történelem arról szól, hogy szinte lehetetlen.

*

Nem véletlenül idéztem az elején József Attilát, hisz *A Dunánál* című verse – amelyet 1936 júniusában írt, s amely műfaját tekintve óda, de zeneileg akár három részes szimfóniának, vagy oratóriumnak is mondhatnók –, nekem a második magyar himnuszom, ami a gondolatiságát illeti. Az utolsó strófában olvasható: „*Elegendő / harc, hogy a multat be kell vallani.*” Igen, a múlt feltárása mindig nagyon a nehéz, a legnehezebb feladat. De enélkül nincs történelmi megbékélés. Nem véletlen, hogy a költő is többször átírta ezt a sort, keresvén a megfelelő szót, fogalmat, hogy miként lehet eljutni a megbékéléshez. Először így fogalmazott:

...Elegendő /a *fájdalom*, hogy be kell vallani.

majd így:

...Elegendő /(a) *kín*, hogy a multat be kell vallani.

és ebből lett:

...Elegendő / *harc*, hogy a multat be kell vallani.

Igen, a múlt bevallása itt, a Duna völgyében, Kelet-Közép-Európában különösen fájdalmas és nehéz: fájdalmas, kínos! Az első fogalmazásban így szólt az alábbi, híres sor:

Dunai népek – mi vagyunk a rengő Duna harapós kis hullámai

és ebből, a *harapós* hullámból lett a *lág*y, a semlegesebb, megbékélőbb sor:

A Dunának, mely múlt, jelen s jövőndő, egymást ölelik lágy hullámai.

Hogy ezután a harcot, amelyet az elődök vívtak itt, a költő vágya szerint békévé oldja az emlékezés. Ez a múlt – írja Lackó Miklós – magában foglalja az ember természetét is. A múlt „kettős természetű: egyfelől támaszt nyújt az ember számára...másfelől súlyos gondként, teherként nehezedik rá: már pusztá bevallása is nehéz küzdelem.” Azt is kiemeli, hogy „a múlt történeti tudata szükségképpen zavaros, s a zavaros, kinnal teli jelenben tehető harmonikussá.”

Igen, ma is ez a mi munkánk, és nem kevés, de egyre bonyolultabb. Mert most hogyan is állunk ezzel a béka-óhajtással? Egy újabb, könnyen elképzelt mérleg egyik serpenyőjébe most a politikát teszem, és a másikba a kultúrát. A mérleg felirata pedig a Béke. Ez a mérleg nem billeg, hanem az egyik nagyon, súlyosan lehúzza. Hogy melyik az, nem nehéz kitalálni.

A harmincas években, a Nyugat folyóiratban ketten, Móricz és Karinthy vitáztak arról, hogy a politika segíti vagy gátolja-e a kultúrát, az alkotást. Én ezen sokat gondolkodtam, és azon táborhoz sorolom magamat, akik szerint kimondottan gátolja. Talán most ez még inkább igaz, és ezért lehet igaz a megbékélésre is, ezért hoztam elő. Mert ha valami a megbékélést segítené, az nem a politika és politikusok, hanem az alkotások és művészek: a zene, a képzőművészet, az irodalom – a kultúra. Csoóri Sándor mondta egyszer, hogy aki tánccal, énekkel közeledik felé, azt barátként fogadja. Mert a tánc, az ének, a zene nem ismer határokat: de ismeri a másságot, a sokszínűséget, és ez a jó. A politika ennek pont az ellenkezője.

Ha nekem kellene az elmúlt száz évből valakire rámutatnom, valakit kiemelnem, aki megbékélés és az egymáshoz való közeledés híve, apostola volt, az egyértelműen Bartók Béla. Kevesen tudják, hogy életében sokan emiatt támadták, halála után évekig itthon tiltották. Pedig amit ő tett, amit ő képviselt, az fél Európa vágya, óhaja, akarata lenne, ha az a mérleg nem oda, nem a politika felé billenne itt egyfolytában..

Sokfelé, szinte egész Európában megfordult az a kiállításom, amely a népdalgyűjtő Bartókról szól. (Kivéve Budapestet, Pozsonyt és Bukarestet, pedig elsősorban oda szántam!) Mindegyik képem mellé egy Bartók szöveget társítottam. Befejezésként a kiállítás és a fotóalbumom utolsó képe alatt lévő mondatot idézem, amelyet Bartók a prágai Josef Stránský vendégkönyvébe írt 1935-ben, és olyan mint egy testamentum: *„Ma embere – minden vad idők legvadabbikának embere – légy... mindenek előtt ember: és csak ha már megértetted, hogyan légy ember, akkor törődj hazával, bajtársokkal és barátokkal!”*

Én most csak ennyit tudok mondani a megbékélésről, a szomszédos népek megbékéléséről, a bennünk élő békesség-óhajtástól.

Petra Nagyová Džerengová
(1972), író, politikus, Pozsony, Szlovákia

Egyszer felnövünk hozzá

Meglehetősen kicsi ez a földrajzi terület, amelyen élünk, s történelmünk során nemzetünk mindig is keveredtek egymással. Az ezeréves együttélés folyamata, hogy sokmindent hasonlítunk egymásra, sok az, ami bennünket összeköt. Ha Magyarországon vagy Ausztriában járok, soha nem érzem magam idegennek, sokkal inkább úgy, mintha otthon lennék. Természetileg úgy gondolom sokkal inkább hasonlítunk egymásra a magyarokkal, mint például a csehekkel, még ha a csehekkel nem is olyan régen még egy országban is éltünk. Szeretem, hogy a magyarok tisztelik a kultúrájukat, nyelvüket, s komoly erőfeszítéseket tesznek azért, hogy azt meg is őrizzék. Úgy gondolom, hogy elsődleges kötelességünk kellene, hogy legyen, hogy a nyelvet és a kulturális örökséget továbbadjuk gyermekeinknek. Azok a szülők, akik ezt nem teszik, megfosztják gyermekeiket egy szélesebb világlátástól. Saját gyermekeimet arafele terelgetem, hogy ne kelljen választaniuk két kultúra és nyelv közül, hogy legyenek büszkék arra, hogy két anyanyelvük van, vagyis hogy egy anyanyelvük és egy apanyelvük. Úgy van ez, mint a gyermekek iránti szeretettel: A második gyermekét váró anyák gyakran aggódnak: lehet-e a két gyermeket ugyanúgy szeretni, vagy épp meg tudja-e majd osztani a szeretetét a kettő között. Aztán mikor megszületik a második, rájön, hogy a szeretet nem megoszlik, hanem épp ellenkezőleg, sokszorozódik. Ugyanez érvényes a lehetőségre, hogy valaki két kultúrában nőjön fel.

Mindannyian békében és nyugalomban szeretnénk élni. Úgy, ahogy a mindennapi életben, ehhez fontos a jó szomszéd. Sőt, az országok között ez tulajdonképpen elsődleges szükségszerűség. Az emberek általánosságban félnek az ismeretlentől, az idegentől – holott gyakran ez a félelem és idegenkedés teljesen megalapozatlan. Azért, hogy ennek elébe menjünk, kell, hogy megismerkedjünk, hogy megbarátkozzunk egymással. Lássuk meg azt, ami összeköt, s ne azt, ami elválaszt. A történelem tele van rossz példákkal, mi történik a szomszédos kapcsolatokkal, ha hiányzik a párbeszéd, ha egy kisebb félreértés okozta torzskodás elmérgesedik, s békíthetetlen konfliktussá alakul. A Megbékélési Mozgalom pont ennek ellenkezőjét tűzte ki célul, ezért is nagyon drukkolok a mozgalom sikeréért. A megbékélés történelmi szükségszerűség, s én hiszem, hogy egyszer felnövünk hozzá.

Náray-Szabó Gábor dr.
(1943) egyetemi tanár, akadémikus Budapest

Mérnökök és tudósok a Kárpát-medencében

1976 tavaszán, Balatonfüreden konferenciát szerveztünk, melyen Budapest, Bécs és Pozsony elméleti kémikusai jelentek meg, hogy ismertessék egymással tudományos eredményeiket. Akkoriban Csehszlovákia és Magyarország szakemberei alig jutottak el Nyugatra, ezért az osztrákok részvétele megnövelte a rendezvény vonzerejét. Kiváló hangulatban, formális előadásokon vagy egy pohár bor mellett ismerkedtünk egymás eredményeivel, közben baráti kapcsolatok is születtek. A találkozót rendszeresen megismételtük, fokozatosan csatlakoztak hozzánk más városokból is. Észrevétlenül kialakult az együttműködés a Kárpát-medencében, mely mindenkinek a hasznára volt. Közös munkák születtek, ahol

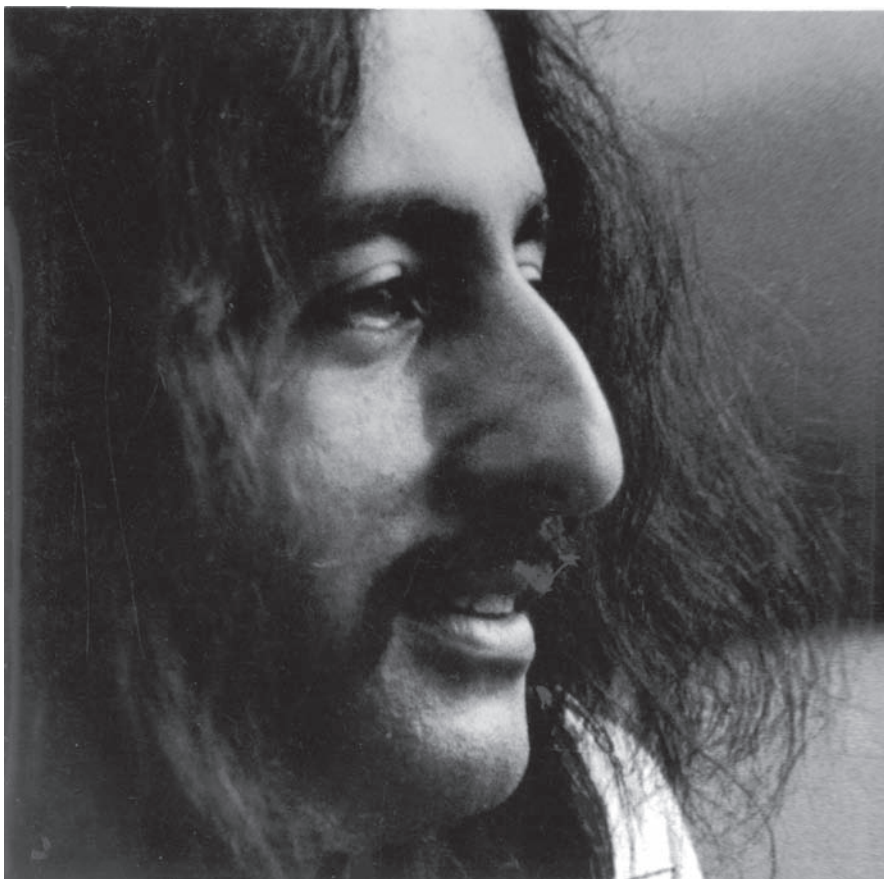

lehetett, segítettük egymást a nemzetközi tudományos életben. Eredményesen működünk együtt az Európai Kémikus Egyesületek Szövetségében is, melynek egyik titkársága Budapesten volt. Mint bűvópatak, bukkant fel néhány év múlva az együttműködés gondolata a mérnökök között is. A nyolcvanas években a magyarok szabadabban kapcsolódhattak be a nemzetközi szervezetek munkájába, ezért szinte automatikusan központi szerepet játszottunk a régióban. Ezt kihasználtuk arra, hogy segítsük a szlovákokat bejutni az európai mérnökképzés szervezetébe, a románokat pedig a mérnökök világsszövetségének vezetőségébe. Jó kapcsolatainkat nem árnyékolta be Trianon emléke, nem a múltban, egymástól kapott sebeinket nyalogattuk, hanem azt kerestük, hogyan segíthetünk egymásnak. Bárcsak megtalálnánk a közös hangot a politikában is!

Pálmai Tamás dr.
(1958) orvos, Békés

A bajt mindig a „politika” hozta

Ha szomszéd nép a téma, akkor könnyű dolgom van Erdély szülötteként, hiszen nem kellett határon átmennem, csak a kerítésen átnézni, ahhoz, hogy román embert lássak. Sepsiszentgyörgyön Teodorescuék – a ház mögül – már akkor a római katolikus templomba jártak, amikor én még azt sem tudtam, hogy Istent keresem. A kis öreg krampusz ember, a kollegák által is rettegett Dafinescu doktor a legkedvesebb román emberek egyikének bizonyult Besztercén, akivel öröm volt együtt dolgozni. Vagy, ugyanítt, az intelligens és jó ember Rodica doktornő, akinek az okozott lelki válságot, hogy miként számol el ő majd a Ceasusescu rezsim által tönkretett egészségű emberekkel. És Suciu kolléga, Andrei és neje Tatiana, akik a Securitatetől is óvtak, etettek,

itattak Szászlekencén, és a mai napig is küldik minden ünnepre jókívánságait. Ők csak kiragadott, személyes ismeretségen alapuló példák. Ám Smaranda Enache, Gelu Peteanu már közismertebb nevek, ki sokszor tudatosabban álltal ki érdekeinket védve, mint sokan miközülünk.

És Erdély ennél jóval sokszínűbb. A személyes példáknál maradva – ezek eredeteik, autentikusak – hadd emlegessem fel Helmuth bácsit, a virtigli szász embert bogárhátú Volkswagenével, aki törte a magyart és rettenetes jókat mondott ezért. Egy alkalommal, kissé kapatosan fejtegette, hogy ő csak békében akarna élni, de – Ceau érában vagyunk még – ez szaladt ki jó hangosan a száján: Hagyjanak engem nyugaton (nyugodtant akart mondani) élni. Kuncogva spriccelt szét a vendégsereg a csodálkozó öreg harcos környékéről. Inge néni meg tánc közben szólt oda jóapámnak, aki épp át dumált a szomszéd párhoz: Gyulus, ha velem táncolsz, fordítsd felém a facádat! Arcot akart szegény mondani (fazade németül), de közderülségre ez sikerült.

Nagyborosnyón, hol apám 11 évig volt néha 11 falu körorovosa, szülésze és fogorvosa sok cigány élt – elsőben 14 osztálytársam került ki közülük s nagyokat szánkóztunk együtt – és volt is néha „balhé”. De ha jött a védőoltási időszak apám elment a vajdához és a cigány csapat hiánytalanul sorakozott a tű elé.

Rózsai néni megjárta Auschwitzet. Medgyesen élt és sokáig nem beszélt róla, csak mikor már nagyon öreg lett és talán érezte a halál szelét szólalt meg, s mesélt Eichmannról, fehér lováról, a szelekciókról, melyeket azért úszott meg, mert erdélyi-ként tudott németül és értette, hová kell átsurranni, melyik a nem krematóriumba menő csoport. Hazatért, de soha nem volt többé mentuációja és csak pépeset tudott enni, de szeretett élni és nem haragudt senkire.

Az Erdélyben született egyszerű román ember nem volt sovén szinte soha. A bajt mindig a „politika” hozta. Az okosok, a nemzeti megmentők. Pedig – ha békén hagyták – nagyon szépen elvolt minden náció. A székely talpraesettség, a szász szaktudás, a cigány kézügyesség, a zsidó pénzügyi észjárás, a román alkalmazkodókészség mind-mind a transzilván ember összetevőjévé vált egy idő után. Ha hagyták.

Ma Erdélyben a többségi nemzet a román. És egyre több közöttük, kik csak a jót látják egy föderatív Romániában, benne az autonóm, transzilván lelkű, virágzó Erdéllyel. Kós Károly álma ma is megvalósítható.

Puntigán József
(1958) programozó matematikus. Losonc, Szlovákia

Emberként élünk és gondolkozunk

Néhány nappal ezen sorok papírra vetése előtt részt vettem egy rendezvényen, melynek főszereplője Pavel Dvořák, ismert szlovák történész, televíziós rendező az „Elveszett világok keresése” c. sorozatának „Losonci csata” c. részét mutatta be. A csatát 1451. szeptember 7-én a város szomszédságában, Apátfala községhez tartozó (Szent)Királydombon vívtak meg Hunyadi János és Ján Jiskra seregei, és az az előbbi erőfölénye ellenére Jiskra győzelmével végződött. A csatának azon felül, hogy a korabeli krónikások feljegyezték, hogy Alois Jirásek, cseh író hámrészes regényt írt belőle igazából nincs eseményfordító történelmi jelentősége és csak azért idézem, hogy jelezzem a jelenünk nemzeti és nemzetiségi kavalkádja nem ma alakult ki.

No meg azért is, mert ezen a bemutatón a szerző elmondott még valamit. Éspedig azt, hogy a történelmet legalább három szempontból lehet értelmezni. Van a tényleges történelem, ami gyakorlatilag senki sem ismer, mert az a maga útján halad. Van az a történelem, amit lejegyeztek a krónikások, megörökítettek a mondák legendák, az egyéb dokumentumok és források. S van az a történelem, amelyet látni szeretnének a mai történészek és politikusok a saját, a nemzeti és politikai vagy egyéb megfontolások és meglátások alapján. Utóbbival van szoros összefüggésben az, a sajnos szintén történelmet író ténytársolat, hogy egyes időszakokban az eseményeknek és személyeknek felállított emlékműveket mások és más időszakban átírják vagy lerombolják, azokat egy másik nemzet dicsőítésére vagy éppen becsmérésére próbálják felhasználni.

Ezzel csaknem egy időben gondolkoztatott el a Szocsi-i olimpia, amelynek magyar közvetítését a határon túl élő magyarok nem nézhettek, mert arra a közvetítő nem kapott jogot. A Kossuth Rádió hírműsorában pedig egymást követően kapott „bejelentést” ez és az hogy „Tudják, hogy magyarok nem csak Magyarországon élnek”, amely arra buzdított, hogy az előbbi lehetőségtől megfosztott, de szavazásra jogosultak szavazzanak az április 6-ra kitűzött parlamenti választásokon. Megjegyezve, hogy pl. a cseh és szlovák televíziós közvetítéseket a világon mindenütt békében nézhették a csehek és szlovákok.

Mindez a békés együttélés kapcsán jutott az eszembe. Meg az is, hogy a szűkebb régióm Kurtány nevezetű falvában született Mocsáry Lajos (1826-1916) „fehér holló” és „kasszandra” lett azért, mert sokakkal szembeszállva korában ki mert állni a nemzetiségek, közöttük a szlovákok nemzetiségi jogaiért. Furcsamód a szülőháza közelében álló emlékművet a Csemadok (=cseh)Szlovákiai Magyar Társadalmi és

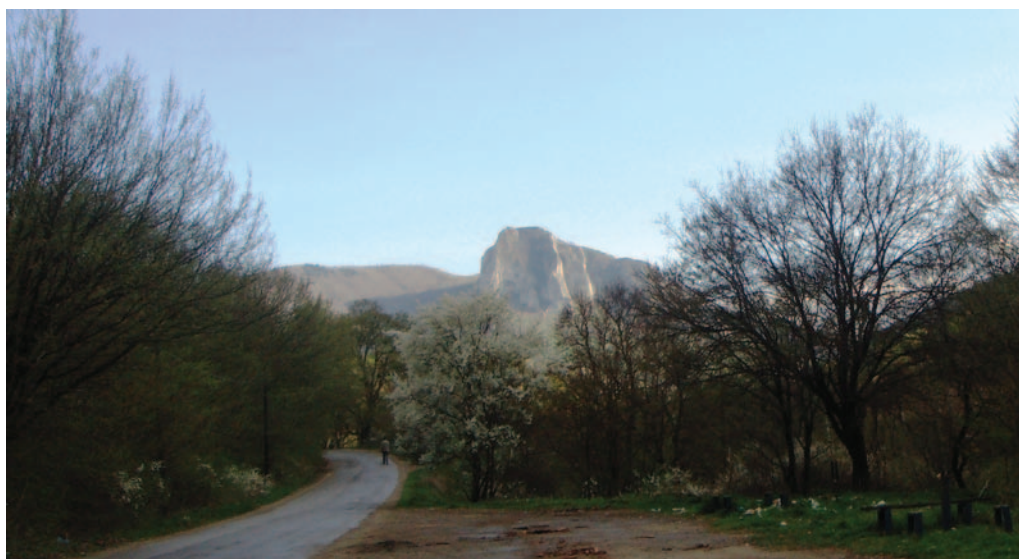
Közművelődési Szövetség). állította fel és ápolja mind a mai napig, a szlovákság pedig még a Ludovít Mocsáry vagy Močári néven sem nagyon ismeri és jegyzi.

Fura dolog a történelem. A múlt századokban rendezett messze híres losonci országos vásárokon az északról érkezett szlovákok és a délről érkezett magyarok békében cseréltek árut pénzt és információt. És szót tudtak érteni akkor is, hogy ha egymást szavát alig értették. Mindaddig, amíg a politika és annak képviselői el nem kezdték a fülekbe először halkabban majd egyre hangosabban sugdosni, te magyar vagy, te szlovák vagy, te zsidó vagy, te roma vagy, te nem tudom ki vagy. És vigyázz, mert a másik nem az ...!

Az egyszerű köznapi ember ma is érti a másik szavát. Akkor is, ha nyelvi szinten nem érti azt! A tátrai szlovák falvakba tévedt magyar látogatónak nem nagyon kell félnie attól, hogy nem kap vizet, tejet, szállást vagy mást, ha éppen arra lesz szüksége, mint ahogyan a magyar vidékre tévedett szlovák is számíthat ugyanerre.

Mocsáry Lajos szellemiségének továbbvivői ma is fehér hollók és kasszandrák! Pedig azóta már eltelt közel két évszázad. Tapasztalom pl., hogy ha egy szlovák-magyar érdekeltsgű sporteseményen egy szlovákiai magyar szlovák félnek drukkol, akkor az bűn ott és bűn vagy dicséret itt, ha a magyarnak, akkor az dicséret ott és bűn vagy dicséret itt, attól függően, hogy utóbbi helyen magyar vagy szlovák ítéli meg azt.

Az egykori losonci vásárok magyarjait és szlovákjait a józan ész és az egymásrautaltság vezette a megértéshez. Talán naivitás a részemről feltenni a kérdést, de nem lehetne ezt itt és bárhol máshol a világban megtenni ma is megtenni? Hogy a történelmet a tények jegyezzék, s nem szubjektív meglátások és átírások, hogy az ember jellemzője az embersége legyen és ne az, hogy milyen a bőre színe és nemzeti hovatartozása. Akkor hihetünk talán majd abban is, hogy tudunk elfogadni és megbocsátani is.

Marin Skenderović
(1952) Horvát Idegenforgalmi Közösség, képviselet vezető, Budapest

Az egyetlen út, mely megtart

Ha a szomszédos népekről beszélünk, engem személy szerint mindenekelőtt a magyar nép kultúrája és annak az európai kultúrára való hozzájárulása nyűgöz le; ha a zenéről van szó, elsőként Liszt Ferenc, Bartók Béla, Jenő Hubay, Kodály Zoltán, vagy éppen Boldoczki Gábor, Bogányi Gergely, Baráti Kristóf, Binder Károly, Sebestyén Márta, Bata András jut eszembe. Ha irodalomról beszélünk, akkor Petőfi Sándor, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Márai Sándor, Wass Albert vagy a zseniális Hamvas Béla. Természetesen még nagyon sok mindenkire felsorolhatnák és nemcsak a kultúra területéről, hanem a tudomány világából – hány Nobel-díjas magyar van, vagy itt van a sport – Magyarország egyike a 10 olimpiai nagyhatalomnak.

Ha a történelemre gondolok, vagy a mai politikai helyzetre mint a történelem egy-fajta eredményére, a hosszú horvát-magyar közös történelemre, mely 816 évig tartott, és most az EU csatlakozás után ma is tart, akkor különösképpen felhívnám a figyelmet közös nagyságainkra, az idősebb Šubić Zrínyi Miklósról, vagy Zrínyi Miklós és Péter testvérpárra, Zrínyi Ilonára, majd például Deák Ferencre, aki a lehető legtökéletesebben beszélt a horvát nyelvet és a horvát-magyar tárgyalásokat vezette, rendkívül korrekt módon „mint nép a néppel” tárgyalt – ahogy ő mondta.

Ha kortárs személyekről beszélünk, ugyancsak meg kell jegyezni olyan személyek nevét, mint Antall József és Jeszenszky Géza, akik felismerték a pillanatot hogy mikor és hogyan kell Horvátországnak segíteni a legnehezebb időkben, amikor az épp saját szabadságáért küzdött a támadóival; azután Orbán Viktort, aki 1999-ben amikor még Horvátország egy elszigetelt állam volt, bátran és szabadon beszélt horvát-magyar stratégiai partnerségről, és konkrét lépéseket tett ennek érdekében, vagy például a magyar EU-elnökség idején egyik legfontosabb célnak a horvát csatlakozási tárgyalások előremozdítását tűzte ki. Ők mind megérdemlik, hogy a fiatal generáció példát vegyen róluk.

Európa történelme tele van összetűzésekkel és konfliktusokkal, de Nyugat-Európának volt ereje hogy túllépjen ezeken, hogy megkeresse és meg is találja a módszert az együtt élésre, és az eljövendő generációknak egy szebb jövőt biztosítson. Nyugat-Európa megmutatta és bebizonyította, hogy nem lehet és nem is szabad a múltban élni, és megbocsátás és megbékélés keresztény elveit alkalmazva új alapokra helyezte a toleranciát, egymás értékelését és megértését. A múltat nem szabad elfelejteni, beszélni kell róla és megérteni, főképp azokat a témákat, melyek évtizedeken keresztül tabutémák voltak és nem volt szabad róla beszélni. De a múltat történések idejében kell

szemlélni; sok európai nép, így a magyarok és a horvátok is, nagy árat fizettek, sokszor túl nagyot és sokszor önhibájukon kívül, hozzájárultak az európai történelemhez, de ez nem lehet akadály új kapcsolatok kiépítésében a kontinensünkön. Biztos vagyok benne, hogy Európa "másik részének" is lesz ereje és akarata, hogy a Nyugat-Európát alapul véve, és ugyancsak a megbocsátás és megbékélés keresztény eszméit alkalmazva, megteremtse a körülményeket melyek az egész európai kontinens javát szolgálják.

A megbékélés, ami a másik megértését és tiszteletét jelenti, mindenekelőtt keresztény értékek szerint, az egyetlen út, mely megtartja Európa nagyságát, és az új globalizált világban biztosítja azt a helyet, amit Európa megérdemel, valamint az általános emberi és civilizációs értékek tekintetében vezető szerepet biztosít neki a világban.

Kornélia Slabáková, prof, dr.
(1959), Pedagógus, Párkány város polgármester helyettese, a Párkányi Szlovák Magyar Baráti Társaság társelnöke, Párkány, Szlovákia

Ne holmi múltbéli előítéletek

Szeretem az embereket!

Ez a három szó így együtt képezi életfilozófiámat. Szeretem az embereket, jöjjenek különböző nemzetiségi, kulturális vagy épp vallási háttérrel. Örömmel ismerem meg őket, jó velük beszélgetni, tetszik a különbözőségük, a sokféleségük, a „másságuk”. Vonz a zenéjük, táncuk, építészetük, képzőművészetük. Érzem, hogy mindez engem gazdagít, boldogít és szélesíti az életem horizontját. Igyekszem gondolkodásmódjukat is megismerni, véleményüket és viselkedésüket a világban. Igyekszem megmutatni feléjük a tiszteletet, s örömmel venném ugyanezt az ő részükről is. Saját tapasztalatból mondom, hogy csak az ilyen igyekezet lehet az alapja a jó kapcsolatoknak, s a megbékélésnek – legyen arra igény bárhol is a Földön. Ez tulajdonképpen az alapfeltétele a békének, toleranciának és a különböző társadalmak közötti megbékélésnek.

Pont ebből a nézőpontból rendkívül tisztulem Burián László atyát, aki egész életével, minden nézetével és az emberekkel való kapcsolataival is azt tanúsítja, hogy mindez lehetséges, s nem utópia.

Hogy vannak-e a megbékélésnek akadályai? S hogy mik ezek? Erre talán azok felelhetnének, akik ezeket az akadályukat magukban éltetik, vagy még rosszabb – valamilyen sérelem-érzet vagy igazságtalanság miatt – maguk alkotják. Azt gondolom, hogy helytelen az ilyen negatív érzelmeket azokra kivetíteni, akik nem okozták azt. Pont ezt tartom a megbékéléshez való út alapkövének. Azt, hogy az ember a másik emberhez úgy közelítsen, hogy közben látja benne az egyedi és különleges, megismételhetetlen személyt. Hogy ne holmi múltbéli előítéletek, rossz tapasztalat vagy élmény legyen a döntő tényező abban, hogy milyen kapcsolatot alakít ki az ember a másikkal. Azt gondolom, az ilyen hozzáállás az élethez nem lehetetlen. Ellenkezőleg, meggyőződésem, hogy lehetséges. Akarat, jószándék és hajlandóság kell hozzá. Ez is csak három szó. De nagyon fontos jelentést hordoznak. A jelentésük pedig pont a megbékélés.

Hosszú közös lét

A magyarság több mint nyolcszáz éven keresztül államközösségben élt együtt a horvátokkal, s többnyire békességben. Osztozott vele jóban-rosszban, küzdött közös ellenség ellen, s a hosszú közös lét során mindössze egyszer került sor közöttük fegyveres konfliktusra. A horvát történelem egészét mégsem ismerik a magyarok, sőt megfelelő könyvek sem állnak az érdeklődők rendelkezésére. A tankönyvekben és a szélesebb közvéleményben még midig nem tudatosodott eléggé, hogy a hajdani Magyar Királyság 1102-től 1918-ig valójában magyar-horvát államközösség volt. A szocialista korszak tankönyvei sokkal nagyobb hangsúlyt helyeztek az egyetlen újkori magyar-horvát konfliktusra, mint a megelőző több mint hétszáz éves békés együttélésre. Az egyetlen horvát történelmi személy, akinek nevét minden iskolásnak meg kellett tanulni Jellasic volt. Rákosi és csapata, amikor a magyar múltat a tanuló ifjúság számára átrostálta, természetesen figyelembe vette, hogy Marx és Engels is kritikusan nyilatkozott a horvát bánról. A két népet összekötő történelmi személyiségek viszont többnyire nemesek, arisztokraták, egyházi pályán tevékenykedő értelmiségiek voltak, dicsőítésük vagy érdemeik elismerése nem fért össze a szocialista rendszer elveivel.

Tevékenységgel szeretnék hozzájárulni ahhoz, hogy magyarok és horvátok kölcsönösen jobban megismerhessék egymás múltját, jelenét, kultúráját, hagyományait. És ezáltal közelebb kerüljenek egymáshoz, hiszen az elmúlt másfél-két évszázad, de különösen az 1918 és 1991 közötti időszak nagyon eltávolított minket egymástól. Hadrovics László mondta: „a Drávára 1918 után mintha vasfüggöny ereszkedett volna, és elválasztotta szellemi értelemben is az új politikai határokkal elkülönített két népet”. Céлом e határ jelképes lebontása. Kettős horvát-magyar családi kötődésem miatt egyformán érint, ha horvátot és magyar vagy magyart horvát részről támadás.

Végezetül álljon itt II. János Pálnak egy üzenete, amit a horvátokhoz, de nem csak a horvátokhoz intézett, s amit a HORVÁTORSZÁG A 7. SZÁZADTÓL NAPJAINKIG című könyvemben mottóként használtam:

„Legyetek első a megbocsátásban, a béke kultúrája nem veti el az egészséges hazaszeretetet, de távol tartja a nacionalista túlzásoktól és kirekesztéstől.”

Szabó Antal dr.
(1943) nyugalmazott ENSZ tanácsos, az ERENET tudományos igazgatója, Budapest

Gondolatok a megbékélési mozgalom kapcsán

Mint az ENSZ Európai Gazdasági Bizottság regionális tanácsosa több mint egy évtizedes tanácsosi munkám során valamennyi szomszédos országot felkerestem és jártam a politikai és gazdasági átalakuláson keresztülmenő és mélyszegénységgel küszködő, átmeneti gazdaságú kelet-európai országokban is. 2005. óta az ERENET elnevezésű közép- és kelet-európai egyetemek vállalkozásoktatói és kutatási hálózatát moderálom. Tapasztalatom és mély meggyőződéseim az, hogy a különböző etnikumú, vallású és kulturális gyökerű emberek jók. Békében szeretnének élni és valamennyien dolgozni szeretnének.

Évekkel ezelőtt még a Szovjetunió felbomlása előtt Kirovakánban – jelenleg Örményország – jártam, ahol az egyik esztergályos, amikor meghallotta, hogy magyar vagyok, feltört belőle a sírás és elmondta, hogy az 1956-os események során mindkét katona fiát Budapesten veszítette el. A magas rangú orosz kíséret körül megfagyott a levegő. Majd az ötven év körüli szakí hirtelen annyit kérdezett, hogy „mondja, legalább most jobban élnek?” Megéreztem a reményt váró kérdés üzenetét, ezért azt feleltem, hogy „lényegesen jobban” és átöleltem az olajos kezű munkást. „Hála Istennek!” – szaladt ki belőle – „Akkor megmondom az anyjuknak, hogy nem hiába haltak meg fiaink!”

Ez az eset azóta is számtalanszor lepergett előttem, és azt üzenete, hogy le kell ülni sérelmeinket megbeszélni. Különösen most, a gazdasági válság idején, amikor az emberek mértéktelen módon csak az anyagi javakat keresik és a személyek valamint a közösségek közötti kapcsolatok kiüresedtek. Ferenc pápa a Testvériség, Alap és Út a Békéhez című a január elsejére szóló üzenetében a világot eluralkodó egoizmust tekinti a legfőbb bűnnek, amely számos igazságtalansághoz és háborúhoz vezet.

Sajnos az Európai Unióhoz való csatlakozásunk nem hozta meg a közép-európai családoknak az Ígéret földjét, de a mindennapok békéjét sem. Az elmúlt évek eseményei megmutatták, hogy az Európai Unió nem az eredetileg célként kitűzött szociális piacgazdaság szervezete, hanem a globális fináncctőke intézménye lett. Azért hozták létre, hogy az állampolgároknak jobb legyen az élete, de ma azért ügyködik, hogy a tőke kevesebb akadállyal áramoljon és minél nagyobb haszonra tegyen szert. Szó sincs itt keresztény elvekről és szolidaritásról, a kereszténység szó még az EU alkotmányából is kimaradt.

Kell-e megbékélés a térségben? A válasz egyértelműen IGEN. Az elmúlt évtizedekben Európán, de az egész világon is legjobban II. János Pál pápát tisztellem és becsülöm, aki 1978-ban első ünnepélyes pápai miséjén homíliáját azzal a mondattal kezdte, hogy „Ne féljete!” Ez az üzenet most is érvényes. Elsősorban szomszédainkkal kell testvéri szeretetben élnünk. Szükségünk van egymás termékeire, szolgáltatásaira és kultúrájára, mert az „öreg Európa” bennünket csupán piacnak tekint, ahol a bővít el lehet adni. Szükségünk van saját országunkban a politikai pártok összefogására is, mert mindannyian egy zászló alatt születünk és élünk. Összefogással és tettekkel tudjuk csak elérni Zrínyi „Az török áfium ellen való orvosság” záró üzenetét, hogy *Volenti nihil difficile* (Aki akar, annak semmi sem nehéz).

Ne egymás mellett, hanem együtt

Egy falusi mulatságon voltam tanúja a következő jelenetnek. Úgy hajnaltájt lehetett, a zenészek épp új kört kezdtek játszani a pihenő után. Egy szlovák számmal indítottak, majd átváltottak magyarra, mire az asztalnál ülő idegenek közül megszólalt az egyik lány s annyit mondott szlovákul: „Na ne, miért kell már megint magyar számokat játszani? Nem ismerem őket, nem értem miről énekelnek s amúgy is, ez itt Szlovákia.” A döbbenettől szólni sem tudtunk, csak az egyik fiú, aki maga is szlovák, csak ő reagált. „Mit mondtál?!” szólt a lányra talán egy kicsit túl gorombán. S hogy miért mesélem el ezt a történetet? Tudom, hogy nem hangzik követendő példának vagy pozitív üzenetnek, de ez a történet nem arról szól, ami akkor és ott elhangzott. Sokkal inkább arról, ami a fiú szavai mögött rejtőzött.

Mindketten ugyanabból a faluból származunk, egy olyan közösségben nőttünk fel, ahol a nemzetiségi hovatartozás soha nem volt téma s manapság sem az. Ami számít, azok a tettek. Így volt ez már a múltban is, amikor a falu lakosságát elkerülte a kitelepítés veszélye, köszönhetően az itt élő egyetlen szlovák családnak, akik kiálltak a magyar ajkú lakosság mellett, mondván, mindig békességben éltek. Ezt az örökséget hordozzuk magunkban mi fiatalok is. Ezért volt számunkra oly megdöbbentő a fent leírt jelenet, hisz soha nem firtattuk, ki mely nemzethez tartozik, az a fontos, milyen ember. Azt gondolhatnánk, egy kis közösségben ez egyszerű, a szomszédok összejárnak, beszélgetnek, ismerik egymást. Épp ez az, amire nagyban is törekednünk kell: levetkőzni előítéleteinket, megismerni szomszédainkat, a szomszédságunkban élő nemzeteket s akkor nemcsak kis közösségeken belül, hanem Európán belül is békességben tudunk majd élni. Nem egymás mellett, hanem együtt.

A megbékélés a jövő!

Amikor a felkérést megkaptam, hogy gondolataimat papírra vessem a megbékéléssel kapcsolatban, megdobban a szívem, mert a Kárpát-medencében élő népek megbékélése mindannyiunk jövője szempontjából alapvető, racionális követelmény. Ennek felismerése vezeti gondolataimat és tollamat, amikor ezeket a sorokat írom.

Magam kassai gyökerekkel rendelkezem, így elsősorban a magyar-szlovák viszonyrendszer az, amit a legjobban ismerek. A családom Kassán élt már jóval az első világháború előtt, majd a gyászos Trianon után, a második világháború végén hagyta el családom szülővárosomat. Akkor én még csak hat éves voltam.

Budapesten telepedtek le szüleim, és csak 30 év után láttam újra Kassát, éa a házat, ahol születtem. Csodálatos érzés volt, minden helyet felismertem, és nem kellett kérdezősködnöm, hogy eligazodjam a város belterületén. A háborúkat megelőző, és azt követő időszakról szüleimtől bő ismereteket szereztem az akkori csehszlovák–magyar viszonyokról, a magyarság ottani helyzetéről. Ezzel kapcsolatos történelmi ismereteimet is folyamatosan bővítettem.

A múlt ismerete rendkívül fontos a közelmúlt és a jelen eseményeinek, szituációinak értelmezéséhez.

Azonban a történelmi események interpretációja sokféle, és nem minden esetben tükrözi a tényleges valóságot, mert azt a pillanatnyi politikai érdekek, vagy szenvedélyek uralhatják. A két nép ezer évnél több ideje él szorosan egymás mellett, és ez az együttélés közös történelmi múltat jelent. Az őstörténeti kutatások, a genetikai felfedezések napjainkban új és új összefüggéseket tárnak fel a szlováksággal és a magyarsággal kapcsolatban is. Mindezek azonban nem változtatnak a lényegen: együtt éltük meg a történelem Kárpát-medencét dúló viharait, és továbbra is együtt kell élnünk nemcsak a mában, de a jövőben is.

„Rossz szomszédság, török átok!” – mondja Arany János. Nos a rossz szomszédság mindkét félnek kellemetlen. Ez a szomszédság nem szükségszerűen rossz, hiszen a középkorban, a török háborúk idején nem egy más nemzetiségű személy szerzett hőstettei jutalmául magyar nemességet, sőt főnemesi rangot is! A jobbágy pedig egyaránt jobbágy volt, akár szlovákul, akár magyarul beszélt.

Az egyik legnagyobb magyar költő, Petőfi Sándor édesanyja, Hrúz Mária, szlovák volt. A szlovákok Petőfi, Pavel Hviezdoslav (Ország Pál), szlovák származású anyától, magyar főnemesi családba született! Sok-sok példa van arra is irodalmunkban,

hogy a „tót atyafiak” harmonikus együttélését a magyarokkal nem zavarta semmi. Részei voltak az akkori társadalomnak.

II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem katonái között nem kevés szlovák kuruc vitéz harcolt a közös szabadságért:

„...Hej, rongyban harcoltam
Rákóczi vojnában,
De vígan táncoltam
Cservenyi csizmában...”

Valahogy így hangzik a korabeli két nyelven a nóta is. Az 1848-as szabadságharc kassai vörössapkás honvédek között sok szlovák is harcolt vállvetve a magyar honvédekkel. A nemzetté válás folyamatában már a 18-19. században megjelentek a különböző nacionalista eszmék, de ezek csak akkor váltak eszmei konfrontációvá, amikor az aktuálpolitika eszközei lettek. A Trianoni békeszerződés természetesen kiélezte ezeket, hiszen színmagyar lakosságú területeket kerültek az új Csehszlovák államhoz. Ehhez hozzájárult még, hogy az akkori csehszlovák politika nem tartotta be a békeszerződés kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseit, csak részben.

A II. világháború után született Benes-dekrétumok pedig minden józan ésszel szemben bélyegezték meg kollektíven a felvidéki magyarságot.

A kommunista rendszerek bukása, Csehszlovákia kettéválása, az EU tagság azonban új távlatokat nyitott meg a két nemzet, a két nép között. Az elmúlt évtized bebizonyította, hogy az egyszerű polgárban nincs ellenérzés, fenntartás, ellenséges érzület a másik iránt. Megnyíltak a határok, sok szlovák és magyar dolgozik a határ mentén a másik országában. Ez az együttélés, együttműködés tapasztalható nemcsak az üzleti életben, de a határ menti régiók közös fejlesztési programjaiban is.

Elmondok egy kedves történetet a saját tapasztalatomból. Egy alkalommal népes társasággal kirándultunk a Felvidékre, és egészen távolra jutottunk, a Dunajec vadregényes vidékére, a Vörös Kolostorhoz. Ma itt vendéglő működik, az ódon és impozáns falak között barátságos, mosolygó emberek fogadtak, akik egy szót sem tudtak magyarul. Így aztán csekély szlovák tudásunkkal és kézzel-lábban magyaráztuk el, mit szeretnénk. A nyelni nehézségek ellenére tökéletesen megértettük egymást. Hamarosan előkerült a fűszeres illatú borovicska, később az asztalon illatozott a kellően nagy adag, brindzás, tepertős „sztrapacska.” Igazi vendégszeretettel forgolódtak a társaság körül, remek volt a kiszolgálás, és amikor fizetésre került a sor, a tulajdonos közölte, hogy a borovicskára a ház vendégei voltunk. Barátsággal, és a viszontlátás reményében búcsúztunk el vendéglősünktől és feleségétől, akik tört magyarsággal kiáltották utánunk: „visont latas ra!”

E szívet melengető eset ellenére vannak és fellelhetők sovíniszta hangok mindkét oldalon. A politikusok egy része képtelen megérteni, hogy az ilyen megnyilvánulások már idejüket múlták. Magyarország példát mutat arra, hogy egyesítse a határokon túli és anyaországi magyarságot, hogyan ápolja a kapcsolatokat a szomszédaival úgy, hogy mindig képviseli a magyarság érdekeit. Ez az igazi nemzetegyesítés, ami nem sértheti mások érzékenységét. E módszer és gyakorlat más nemzeteknek is rendelkezésére áll.

A visegrádi négyek politikai szövetsége és gazdasági együttműködése jó példa arra, hogy a közép-európai népek ne lehessenek a fejlettebb nyugati régióknak kiszolgáltatva.

A bizalom légkörének széles megvalósítása és erősítése rendkívül fontos!

Összefogva erősek lehetünk! Az összefogás és megbékélés építésének eszközei a szoros és intenzív kapcsolatrendszer. A kultúra, az oktatás, a kereskedelem, az ipar, a turizmus lehetőségei példa nélküliek lehetnek. Fontosak a személyes kapcsolatok kialakítása nemcsak a magyar-magyar vonatkozásban, de a magyar-szlovák viszonylatban is. A testvértelepülési mozgalom szépen virágzik, a diákcserék pedig az egymás jobb megismerését, a fiatalság barátságát szolgálhatják. A mai közép-kelet-európai helyzetben a kárpát-medence népeinek, közöttük a magyar-szlovák megbékélésnek jelentősége létkérdés mindkét nép számára. A 2013-ban elkezdődött, sajnálatos ukrainai események bizonyítják, hogy csak és csakis együtt boldogulhatunk félretéve történelmi előítéleteinket. Így teremthetjük meg közös jólétünket és biztonságunkat.

Magam pedig, míg erőm és a jó Isten engedi, a kölcsönös tiszteleten és keresztényi szereteten alapuló, jó szomszédi, baráti, testvéri viszony megalapozásán és építésén kívánok továbbra is dolgozni szerény lehetőségeim szerint.

Hídépítés

Kultúrák közötti JÓINDULATÚ – PÁRBESZÉD segítségével lehetne hidat építeni az emberek között. Ez a tapasztalatot a GERFEC-kel való 30 éves együttműködésre alapul. Ez a csapat a nevelés-oktatás-kutatás területén működik és az európai országokban a kultúrák és diszciplinák, nyelvek közötti párbeszéd-pedagógiát alkalmazva próbálja az életkultúráját, a mindennapi békés egymás mellettélést megvalósítani. Mindezekhez kevés az oktatás és a kutatás. A nevelés az, ami megmarad. Einstein így fogalmaz: „A neveltetés, az ami megmarad az embernek, még ha el is felejt mindent, amit az iskolában tanult.” Einsteint megkérdezték, hogy milyen fegyverekkel fogják a 3.világháborút vívni? Válasza: „Azt nem tudom, hogy milyen fegyverekkel harcolnak majd a 3. világháborúban, de azt tudom, hogy a 4. világháborúban kövekkel és botokkal.”

Mindezeket megelőzhetnénk, ha Európa egyik atyjának halálos ágyán kijelentett mondatát megszívlelnénk. Jean Monnet az alábbiakat mondta: „Ha újra kezdeném a kultúrával kezdeném.” Nem civilizációt mondott, kultúrát!

Mi a kultúra? Létezik több száz meghatározás. Mi az életkultúrát igyekszünk megvalósítani az-az, hogy a kultúra mindaz, ami élni segíti az embert, békességben.

Kornis Gyula A tudomány szociológiája című munkájában írt erről. Az emberi élet humán-erőforrás stratégiája lehetne az, ahogyan ő a kultúrát értelmezte. Az ő nyomán, mint a GERFEC magyarországi képviselője is úgy látom, hogy a kultúra, egy olyan torta, melyet hét egyforma szeletre osztanak: a tudomány, a művészet, a vallás, az erkölcs, a gazdaság, a jog és a politika.

Európa identifikációjának revitalizálására lenne szükség, mégpedig oly módon, ahogy a GERFEC egyik alapítója Gilbert Caffin kultúraelméleti és gyakorlati szakember is fogalmazott: „Négy fogalomra kellene fókuszálni a különféle kultúrák között jóindulatú párbeszédben: az emlékezet, a harmónia, a nagylelkűség, a szellemiség területeire, ahol konszenzusig és ne csak kompromisszumig jussunk el, hogy megtanulhassuk nem csupán elméletben, hanem a gyakorlatban is alkalmazni mindazt, amit Jacques Delors: „Az oktatás rejtett kincs” című UNESCO Bizottságával összeállított a nevelés-oktatás területének négy alappilléreként, a XXI. századra vonatkoztatott. Ezek szerint a feladatunk a következő:

- 1.Megtanulni megismerni,
- 2.Megtanulni dolgozni,
- 3.Megtanulni együtt élni másokkal,
- 4.Megtanulni élni.

Ezzel lehetne MODUS VIVENDIRE törekedni és PACEM IN TERRIST teremteni!
Ilyen képzéseket, tapasztalatokat élményeket kellene sugározni

Paul Valéry egyszer azt írta: „ Azért szeretem Leonardo Da Vincit, mert Ő képes volt meglátni a szakadékban is a hidat!” Leonardo Da Vinci a középkor végén a reneszánsz elején élt igazi polihisztor volt. Ma már utópia lenne, ha polihisztorokat kívánnánk nevelni. De az ideák megvalósítására legalább törekedni kell. Ehhez békés egymás mellett élésre van szükségünk. Ma új reneszánsz korszak hajnalán vagyunk. Minden bajunk ellenére reménykedem. Ideák nélkül nem megy. A kultúrák közötti művelt és jóindulatú párbeszédre képes nemzedékkel lehetne híd építeni az emberek között...! A felsőoktatás reformjával kezdeném.

Szondi György dr.

(1946) – kandidátus, bolgarista, kultúrdiplomata, kultúraszervező, kiadóvezető

Budapest

Egyedül együtt jobb

Kétszázötven évvel ezelőtt felmenőim Elzász-Lotharingiából jöttek: Schallok voltak, én Sálnak születtem (jobbadán ikszsességem miatt változtattam nevem Szondira: Szondról valók is vagyunk ugyanakkor); anyai ágon román vért is gondolok (magamban). Ausztriában születtem: menekült-, egyszersmind hadifogolytáborban. Versben is megfogalmaztam: *Vagyok azonban én magyar. Nagyon. Engedtessek.* Bő negyven esztendeje életem és munkásságom – sok-sok szinten, minőségben – a magyar és a bolgár kultúra között indáz. (Még ha most nem is szomszédos ország szülő- és fogadott hazám.) Huszonöt éve kiadói, szerkesztőségi műhelymunkánk egyik ars poetica-pillére: otthonteremtés az egyes magyarországi nemzetiségek szélesen értett kultúrájának, tudományosságának – magyar nyelvű megismertetésük, összebékítésük (konferenciák, kiállítások, rovatok, teljes lapszámok, bemutatók a Napút folyóiratban) – még ha nem is szomszédaink így ők tizenhárman hazánkban. S egyáltalán: kéznyújtás táborok, alkotóterületek, nemzedékek, ismertek és ismeretlenek között. Hírünk ez. **Egyedül együtt jobb.** Könyvet valamennyi szomszédos ország nyelvéről fordítva adott már ki a Napkút Kiadó. Estjeinkkel jártunk az összes velünk határos országban.

Erről szól hát életem, cselekvően. Belátón és alakítóan. Híveként egymás megismerésének, a békességnek.

A megbékélés nem lehet illúziókergetés

Népdalénekesként, – aki szinte kizárólag csak énekhanggal szoktam megnyilatkozni, – most mégis szólnom kell. Nem vagyok a szavak embere, (csak az elénekelt szavaké) és mozgalmakhoz sem szoktam csatlakozni. Kivétel a Charta XXI !

Immáron három éve elsők között csatlakoztam Nagymegyeren a Surján László által fémjelzett Charta mozgalomhoz, mert ez a politikai pártok fölé emelő és határokat átívelő megbékélési mozgalom igazán szívemhez közeli, hiszen munkásságom egyik súlypontja az itt élő népek megbékélésének elősegítése. Befogadó optikával szemlélem a népek együttélésének kulturális élményét, bár a politikát távolról figyelem, mégis a szlovák nyelvtörvényre a szlovák-magyar népdalpárhuzamokat tartalmazó Vox Humana albummal reagáltam.

A népdal nem ismeri a határokat, nem ismeri a, kirekesztést, gyűlöletet. A népdal lelkülete, szépsége azért tudott kimagasló művészetté kristályosodni, mert az egykoron nagyrészt békében egymás mellett élő népek, nemzetek megajándékozták egymást saját népművészetükkel. Politikai véleményt kinyilvánítani ritka alkalom számomra, mert Bartók 1937-ben megjelent gondolata gyakran visszacseng lelkemben: „...ahol a politika kezdődik, ott megszűnik a művészet és a tudomány, megszűnik a jog és belátás.”

De jelenleg kivételes eseményről van szó: Stefan Hríb kitüntetése és nyilvános levele Surján Lászlóhoz most erre sarkall. Már jó ideje várom ezt a felemelő, gesztusértékű pillanatot. Az előítéletek lebontása lassú folyamat, de a kis lépések is óriássá tudnak nőni, ha kellő visszhangot kapnak, kellő súllyal. A viszálykodás a politika csinálónak mindig komoly tőkét jelentett. Most az ellenkezője történik, két felelősségteljes értelmiségi, Stefan Hríb és Surján László felül tudtak emelkedni a két nép sérelmein, így ők többek aktuálpolitikai szócsöveknél. Mindketten vállalták, hogy saját nemzetük „közemberei” akár ki is rekeszthetik őket.

A megbékélés, a „kárpát-medenceiség” gyakran monomániás illúziókergetésnek tűnhet, eddig nem volt siker-story, csak harmadik utasnak kijáró magányos, boldogtalan karantén. Hríb és Surján László kéznyújtása most határtalan örömet, bizakodást jelent számomra.

T. Ágoston László
(1942) író, Budapest

Számon kéri rajtunk a vért

Tasson születtem. Abban a háromezer lelkes községben, amelyik a honfoglaló Árpád vezér unokájáról kapta a nevét. Édesanyám, Lenkey Irén, annak a Lenkey családnak a sarja, melyből a Petőfi által is megénekelte Lenkey kapitány származott. Lenkey János, aki 1848. május 30-án Galíciából hazahozta huszárszázadát a forradalom védelmére. Őt tartom példaképemnek. A legfőbb emberi értéknek pedig a gondolat és cselekvés szabadságát, mely biztosíthatja az egyén és a népek megbékélését, kölcsönös jóakarátát. Egy példa Lenkey János életéből:

"A császári helyőrség 1848. májusában érkezettnek látta az időt arra, hogy lefegyverezze a galíciai nemzetőrséget. Ők azonban fegyveresen ellenálltak, s áttörtek a kivézényelt gyalogságon is. Ezek mögött álltak a magyar huszárok. Hadd idézzek néhány sort a Lenkey század egyik altisztjének visszaemlékezéseiből, mely A honvéd 1869-es évfolyama 232. oldalán jelent meg.

„Éljenek a magyarok! Éljen Lenkey kapitány!” rivalgásba törtek ki, s négyszegletű fehér, gyászszegélyezettű csalmáikat /süvegszerű fejfedő/ ég felé dobálván, folytonos „éljen a magyar”-t hangoztattak.

Dicső kapitányunk Lenkey e megható jelenetre fedetlen fővel és hüvelybe rejtett pengével elő a fegyveres lengyelek közé vágatott, s válogatott lengyel, egyszersmind szívből fakadó hő szavakkal tolmácsolá, hogy a jelen viszonyok követelik ugyan, miként fegyvereiket egy időre letegyék, de ne csüggedjenek el, mert él még az igazság istene, a ki őket épp úgy, mint a magyarokat nem fogja elhagyni, s majdan megsegíti szent szabadságuk végtelen élvezetére; s ekkor emelkedettebb hangon, s fokozódott lelkesültséggel kezdé el: „csak most e perczben legyetek türelemmel, kedves testvérek! mentsetek fel jelen helyzetemből, s kíméljétek meg magyar rokonaitokat, testvéreiteket, hogy kölcsönösen testvéri vért ne legyünk kénytelenek ontani”...

Ezek után kiadta a parancsot, hogy az altisztek és néhány közvitéz a lengyelek közé menjünk, s őket a legnagyobb illedelemmel szétoszlásra szólítsuk fel...

A nép tehát fegyvertelenül eloszlott csendben és nyugodtan...”

Isten nem tesz köztünk különbséget sem bőrszín, sem nemzeti hovatartozás szerint, de számon kéri rajtunk a vért. Minden ember felelős minden emberért.

Ha négy-öt ezer összehajol

Honnan is, hol is, hát bizony, legkevesebb öt évvel korábbról kell kezdenem, hiszen valamikor 2009 tavaszán, egy amúgy interjúkészítés apropóján lezajlott beszélgetés során fogalmaztam meg egyik kérdésemben: „azt gondolom, ha most elindítanék, elindítanánk egy szekértáboroktól függetlenedni próbáló mozgalmat, legyen a neve, mondjuk, Charta XXI, s ebben mindazt összefoglalnánk, amit veszélyesnek látunk és gondolunk; amelyben megjelenne a Demokratikus Chartától a Márciusi Chartán át a Szeretem Magyarországot mozgalmáig minden; akkor, épp a korábbi párt-elkötelezettségek miatt, pillanatokon belül falakba ütköznék”. Ez csak egy szelete volt pesszimizmusom teljességének, a valóságban jóval bonyolultabbak mind a mai pillanatilag ellenérzéseim, önmagamban s önmagam felé.

Kezdem ott: a fenti felsorolást ma is vállalom, mi az, hogy, nagyon is, hiszen mindjárt az elején ott díszleg a kakuktktojás, az a politikai képződmény, amely története során mindig is a pártokon kívül állás mítoszával trójai falóként csempészte be a civil társadalomba a maga politikai nézetrendszerét. A sajátját, mondom, és anélkül, hogy minősítenénk azt a fölfogást, emeljük ki: önmaga kizárólagosságának koncepciójával éppen hogy prekoncepcionálja jelentését és hangsúlyosan pozicionálja ellenfelei létét. Önmagát ellenükre hozza létre, célja a küzdelem, egy esetleges megbékélés tehát okafogyottá tenné. Valami ellenében definiálja magát, holott a teljességet kellene vállalnia. Aminthogy minden olyan elképzelésnek ezt kell szolgálnia, amely egyetemesen és átfogóan ki-, meg-, és összebékítésre vállalkozik; szolgálni ezt az eszmét igyekszik.

Nem bíztam benne.

Minél inkább megismertem történelmünk apróbb részleteit, annál inkább nőtt pesszimizmusom. Ez a megismerés amúgy korántsem könnyű, elég sok esztendőtl éltem ahhoz, hogy tudjam: a valóság nem mindig esik egybe a hivatalos dokumentumokkal, a hozzáférhető könyvek tartalmával, hát még az igazság, ami eleve sohasem objektív. Az igazságot sokszor az emberi és nemzeti, történelmi vereségek, rossz nemzetstratégiák rejtik; s minél később ismeri be ezek milyenségét az utókor, annál távolabbra kerülünk érdemi lehetőségeinktől. Tűnődési irányt vázoltam itt fel, de tovább nem mélyítem, inkább folytassuk az eredeti gondolattal, kételkedésem magyarázatánál. Sokaknak meglehet a történelmi toposzok, az elhasznált közhelyek kategóriájába tartozik példám, mégis odáig kanyarodom: igen, Szent István Intelmeinek gyakran idézett mondatához: „az egynyelvű és egyszokású ország esendő”. Mennyire jellemző, sokan ezt fordítási hibaként magyarázzák, azt mondván, valójában az „udvarról” beszél a szöveg, s ebben

valami felmentést lelnek. Mintha amúgy egy több nyelvű és több szokású vezetésnek az lenne a dolga, hogy országát, nemzetét ennek ellenkezőjére alakítsa.

Létezik tehát ez a mondat, nagyon sűrűn hivatkozzák, de vajon éljük-e annak üzenetét? Nem igazán. S ebből fakad szomorúságom; nézzük, vizsgáljuk bármely szeletét történelmünknek, amely évszázadokig a Kárpát-medence közös történelme amúgy, mindig azt látjuk: egymásban sohasem lehetséges szövetségest, hanem legyőzendő ellenfelet láttunk. A viszály története áthúzódik az Árpád-ház fejezetein, megjelenik a legtöbb országvesztésben, testesül megannyi részre szakadásunkban, elnyomatásunkban, megszállásunkban, s ott van ez mai pillanatainkban is, hiszen vessük fel valahol, s meghalljuk: nem csak nemzettársaink, de honfitársaink is mindmáig eltérően vitatkoznak, érvelnek történelmi sorstragédiáink lehetséges okairól, a pogány lázadásoktól a mohácsi síkon át egészen a trianoni békeszerződésig; s messze nem említettem sok korábbi, és sok későbbi kataklizmát. Addig sem jutnak el sokan, hogy elfogadják azt a közös nevezőt, amely mindegyikben megjelenik: a széthúzás, széttartás, az a valamiféle törzsi viszály, ami hát éppen amúgy törzseinkre még nem volt jellemző. Vándorlásainkra, hadviselésre, letelepedésünkre, az államszövetség felépítésére. Ám szinte annak első sikeres pillanatában megjelent, és közöttünk van, azóta is. S forgácsol, szerte repít, személyekre bont, távolít nemzettestvéreinktől, sorstársainktól, akik olykor a mi vereségeinkben önmaguk győzelmét ünneplik, megfélemlítve arról – a közös múlt egyforma kötelességet ró győztesre, vesztesre; s az, ki a közöst megtagadná, lerombolná, futóhomokra építi saját jövőjét; ugyanúgy, aki a múltba révedés folyamatos hibájával kockáztatja egyébként helyrehozható jövőjét.

Nem bíztam ebben a jövőben, ismétlem.

De valamiképp megintett a sors. A gondolat, amelynek én futó nevet adtam, magam sem bízván abban, erős talajra talált. Surján László hinni kezdett benne. Tegyem hozzá – vélhetően jobban abban a felében e gondolatnak, amely a mozgalom teljes nevében olvasható. Hinni kezdett benne, építeni ezt a mozgalmat, ezt a szövetséget, s magam már csak e hit okán sem tántorulhattam s tántorulhatok el, mondom-írom most mosolygó meggyőződéssel. Szaporítom: nem hittem benne. De jött valaki, akiben egy hasonló, vagy tán ugyanaz a gondolat fészkelte; jött, és belétöltötte hitét. Egyedül volt. Azután négyen-öten összehajoltunk; pont annyian, amennyi magyart álmodott a haza magasába Illyés, majd egyre többen, s immár ötezren jegyzik Kiáltványunkat. És egyre többen leszünk, és a végén talán azon kapom magam rajta: magam is elkezdtem hinni benne. Segítenek?

Közös pontok keresése

A tavaszt várva nekem a 'márciuska' (románul: mărțișor) nevű néphagyomány hiányzik legjobban Romániából. Erdélyi származású lévén emlékezetem számos olyan élménnyel van tele, amikor március 1-én a fiúk fehér-piros szalaggal átkötött márciuskákat ajándékoznak a lányoknak, amelyeket aztán a lányok hetekig büszkén hordanak. Szimbolikusan a fehér zsinór a telet, a piros pedig a tavaszt jelképezi, és ez a tavaszvárás egyben a megújulás időszaka is. A 'márciuska' népszokását ma már sokan az erdélyi magyarok közül is átvették és szerintem remekül ábrázolja, hogy egy nemzet kultúrája hogyan képes gyarapítani egy másik nemzetét.

Ehhez persze az kell, hogy megismerjük a másik szokását (kultúráját, nyelvét), mert a megismerés bizalmat szül, és ez kulcsfontosságú a Kárpát-medencében. A napokban olvastam egy interjút Konrád György íróval és teljes mértékben azonosulni tudok az-
zal, amit mond. Ő azt hangsúlyozza, hogy az identitásunk csak egy rétegét képezi a nemzeti hovatartozás, ezenkívül még számos körülmény és tulajdonság határoz meg bennünket, amelyek mentén közösségeket alkothatunk. Például két író sokkal valószínűbb, hogy szót ért, bármelyik nemzethez is tartozzon. Éppen ezért a közös pontok keresése lenne mindannyiunk feladata, nem pedig azé, ami elválaszt.

A megismerés után a beszélgetésnek tulajdonítom a legnagyobb szerepet. Szükségünk van arra, hogy kibeszéljük a történelem okozta sérelmeket, le tudjuk bontani a másiktól kialakított sztereotípiákat és el tudjunk indulni egy közös úton. Egyszer például egy brüsszeli konferencián, ahol közösen románok, szlovákok, ukránok, magyarok és szerbek vettünk részt, egy szlovák fiú őszinte meglepődéssel vette tudomásul, hogy sokan közülünk, annak ellenére, hogy más-más országból jöttünk, ugyanazt a nyelvet beszéljük. Számunkra ez magától értetődő, de ez is nagyon jól mutatja, hogy még sokat kell beszélgezzünk ahhoz, hogy igazán közel kerüljünk egymáshoz.

Az egymáshoz való közel kerülés és a kiengesztelődés egyrészt mindannyiunk személyes életében fontos, ahhoz hogy elégedett és teljes életet tudjunk élni burkolt nehez-
telések nélkül, másrészt pedig azért mert ebben a térségben egymásra vagyunk utalva. Nem válhatunk a nagyhatalmi harcok és az Európa-térkép önkényes átrajzolásának elszenvetőivé, hanem tudatosan kell építsük a térségünk stabilitását. Ebben az úgynevezett építőmunkában a legnagyobb szerepet a személyes példamutatásnak tulajdonítom (nevezhetjük ezt kulturális diplomáciának is az egyszeri ember szintjén), ugyanis ha látom, hogy egy ember úgy él, hogy ismeri és tiszteli a másik nemzet kultúráját, esetleg

beszéli annak nyelvét és minden cselekedetéből elfogadás és béke áramlik, hinni fogok benne és a megbékélés eszméjében.

A 'márciuska' néphagyományához hasonlóan hiszem, hogy összefonódhat két nemzet anélkül, hogy levedlené saját identitását, ahogy a fehér is megmarad fehérnek, a piros meg pirosnak.

Dušan Trančík
(1946) filmrendező, forgatókönyv-író, Pozsony, Szlovákia

Az egyetlen esély

Mindig nehezemre esik, ha beszélnem vagy írnom kell egyértelmű dolgokról. Szégyellem, hogy nem találok a megfelelő hangnemet az értelmes gondolathoz, s aggaszt, hogy kínkeservesen erőltetett vagy épp patetikus leszek.

Ha viszont akaratom és meggyőződésem ellenére tanúja leszek annak a jellemtelenségnek és következtelenségnek, hogy valaki saját hatalmi érdekekből elárulja a humanizmus lényegét, még inkább szégyellem magam. Miért hallgattál? – kérdezem. S tudom, hogy a közös élettérre az egyetlen esély épp a tisztességben, a mértékletességben és a másik megértésében van.

Munkám során remek magyar színészekkel, – mint például Bulla Elma, Cserhalmi György, Garas Dezső, Hunyadkürti István, Kertész Péter, Bán János – dolgoztam együtt, ami azt is jelenti, hogy kiválasztásukkor alaposan megismerkedtem eddigi életművükkel, s igazán értékeltem a magyar kollegák munkáját és a magyar filmgyártás filmjeit. Legutóbbi dokumentumfilmem készítésekor pedig a szlovakológus Käfer Istvánval való találkozásom lepett meg. Nem is sejtettem, mennyi közöset találhat az ember a másikkal, ha békésen és pozitívan közeledik a szomszédjához.

Történelmünk arra tanít, hogy a múltat a győztesek és a legyőzöttek máshogy rakják össze maguknak, a jelen bizonytalan, a mindenkinek járó nyugalom és béke pedig nem érhető el. Ennek ellenére hiszem, hogy a megbékélés nem utópia. Sok becsületes és szabad ember egyéni kezdeményezésére van hozzá szükség. Megérthetjük-e egymást a különbségeinkben? Hát hiszen a Duna vize sem osztrák, vagy szlovák, vagy magyar. Egyszerűen csak víz. A szomszéd nemzet kultúrájához engem mindig a „közös” vezet el, majd épp a „különbségeknek” köszönhetem az inspirációt. Ebben az irányban látom a művészet szerepét is a megbékélés folyamatában.

Ugron Éva
(1961) *faipari mérnök, Marosvásárhely, Románia*

Nem vagyunk ellenségek

Először elmondom, hogy nagyon szeretem ezt a rendhagyó hozzáálást. Hogy azt keressük, amit szeretünk a szomszédban, ami összeköt, nem fröcsögünk. Ezzel viszont már a nehézségemet is elmondtam. Marosvásárhelyen bizony rengeteg dolog van, ami elválaszt – nem tudom, hogy több, vagy kevesebb-e, mint olyan, ami összeköt. De állítólag a derűlátás fejleszthető...

Románok, oláhok – balkáni, elmaradott nép jut eszünkbe (máris a kollektív megítélésnél tartok, amiről tudjuk, hogy nem helyes). Pedig nem teljesen igaz. Illetve, ahol a kedvesség, vendégszeretet ósdi vacaknak számít, akár... mert ha nem úszítják őket, sok kedvesség, melegség, mosoly van a tarsolyukban (az más kérdés, hogy miért hisznek el olyan könnyen bármit a pópáiknak, vezéreiknek). És az a laza természetesség, ahogy segítenek a bajba-jutottakon, hát azt akár oktatni is jó volna.

Itt mi azt tartjuk, hogy az erdélyi román és a regáti más. Érettségiig (1980) gyakorlatilag csak erdélyi románokkal találkoztam, hiszen itthon jártam iskolába (a tömeges betelepítés, emlékezetem szerint a '79-es földrengés nyomán indult el – de ez csak emlék, nem adat). Viszont Brassóba, a faipari mérnökökre az egész országból érkeztek, hiszen ez volt az egyetlen ilyen tanintézmény. Leírok néhány emléket...

Az avasi, mármarosai kollégákat nagyon szeretttük. Vidámak voltak, nagyokat nevettek, igazi csapatmunkásoknak tartottuk őket. Havaselvéről azt tartják, hogy lusta nép lakja (mit tesz az oltyán, ha rájön a munkakedv? Gyorsan lefekszik aludni, hogy múljon el). Hát, nekem nem ez volt a tapasztalatom. Jótanuló, belevaló kollégák voltak. A moldvaiak csendesebbek, meggondoltabbak – ők egyféle „kisebbségnek” számítottak, mert a románok lenézik a moldvai románt.

Mivel volt moldvai barátnőm, alkalmam volt pár napig belelátni a családja életébe. Hogy mennyire másként élnek, mint mi, azt már tudtam a kollégiumból. De ezt élesben látni, hihetetlen élmény volt. Viszont az a szeretet, ahogy fogadtak, feledhetetlen maradt. Öröm Andra szüleinek, nagymamájának fogatlan, de nyílt, befogadó, örömtől sugárzó mosolyát-tekintetét, amit nekem ajándékoztak.

Szintén az egyetem alatt megfordultam egyszer Craiován. Amikor Erdély fuldokolt a koszban-porban, mert nem lehetett költeni a városok tisztán-tartására, ez a város (legalábbis a belvárosa) üdítően rendezettnek tűnt. Aztán három hetet gyakorlatoztunk Pitești-en, így ez a város több mindent megmutatott magából. Láttuk a különbséget Erdély és Havaselve között. Érzékeltük a nagy érdeklődést, amit a más nyelv keltett bennük. De egy biztos: senkinek nem okozott ez problémát. Nekik

a magyar csak messziről jött idegen volt, a mindennapi életüknek nem voltunk része. Így számukra nem jelentettünk közvetlen fenyegetést, nem is kezelték ellenséggént. (Ez így is maradt, úgy gondolom. 2011-ben jártunk Târgoviște-n, ugyanezt tapasztaltuk.)

Úgy gondolom, talán nem az ember más Erdélyben vagy a regátban. A körülmények viszont nagyon mások. Itt sokmindent tanultunk egymástól, átvettünk egymás szokásaiból. Aki egyvalamit lát csupán, annak nehéz változtatni az életmódján. Már csak azért is, mert eszébe sem jut, hogy lehet másként is élni.

Szokások – a románoknál létezik a „márciuska”. Ez leginkább kis medálhoz hasonlít, amit egy jellegzetes piros-fehér sodort zsinórral kötnek meg, és tűznek a mellükre a nők. Ábrázolhat bármit: négylevelű lóherét, kéményseprőt, hóvirágot (manapság akár elefántot vagy csillagjegy-figurát is). A kommunizmus alatt mi, magyar nők is hordtunk márciuskát. Egy ideje már nem. Kár. Nagyon szeretem, de nincs türelmem naponta negyvenszer elmagyarázni, hogy miért tűztem én is fel.

És egy szokás, amit román testvéreink vettek át tőlünk: a húsvéti locsolás. Itt Erdélyben más a menete, mint Magyarországon. Nekem több olyan régi barátom-ismerősöm van, akivel évente egyszer, húsvét-hétfőn találkozunk, mert eljönnek meglocsolni minket. Köztük van egy román fiú is. Aki hozzánk a mi ünnepünkön jön, mert az ortodox húsvét általában egy héttel később van.

Hogy a kommunizmus alatt mi volt, az nem tartozik ide. (Amúgy a mindenféle atrocitásokat sem az egyszerű román emberek követték el). Aztán jöttek a '89-es események. Amikor azt hittük, ezután testvérek leszünk. Karácsonykor a főtéren együtt énekeltük a Mennyből az angyalt – most is futkos a hideg a hátamon, ha visszagondolok. Mert tényleg azt hittük... Nem telt el három hónap, és a testvéries álmaink pár nap leforgása alatt úgy váltak köddé, hogy nehéz optimistának lennem, ha megbékélésről eszik szó. Hogy utópia-e? Talán-talán mégse. Azt gondolom, ennek egyetlen feltétele van. Ha lesz valaha egy olyan vezetés, amelyik nem a nemzetiségi problémát használja figyelem-elterelésre bármilyen gond „elmagyarázására”, akkor elképzelhető. (Nem bántani akarom román testvéreimet, de az egyszerű emberek zöme babonás, így hagyja magát manipulálni, főleg a pópák által. Viszont erre is van kivétel: a Rüksieket is be akarták terelni megvédeni a románokat a „magyar agresszió”-tól '90 márciusában. De ők azt mondták, hogy ők mindig jól megvoltak a magyarokkal. A Vásárhelyiek pedig oldják meg a problémájukat nélkülük.)

Igazából a románok felnéznek ránk. Tehetséges, értelmes népnek tartanak minket. Egyetem alatt nem egy tanárom volt, aki nem adott nekünk, magyaroknak ötöshatost (itt 1-től 10-ig osztályoznak). Azt mondta, hogy „nektek van agyatok, használjátok”. (Sajnos, ezt az értelmesebbje ismeri így el. A kevésbé értelmes ugyanezért fél tőlünk. És ha a hatalom nem társul ésszel – no, akkor kezdünk mi bajban lenni.)

A mindennapi életben tulajdonképpen nem vagyunk ellenségek. Egy dolog, amit jó jelnek látok. A román embereknek elkezdett bekerülni a fejébe, hogy nekünk más

a véleményünk Erdély történelméről, mint nekik. És kérdeznek (ezt párbszéd formájában írom, mert így hangzott el, és érdekes lehet). Beszélgetünk:

- Maguk tényleg úgy gondolják, hogy ez magyar föld volt?
- Nem gondoljuk, mi ezt tudjuk.
- Mire alapozzák? Bizonyítsa be!
- Ez a történészek dolga, de pár érvem nekem is van.
- ???
- Járt régi temetőben?
- Igen.
- Milyen nevek vannak a valóban régi sírköveken?
- Hmm... Igaza van, magyarok.
- Tudja, hogy élnek örmények Erdélyben?
- Igen.
- Azt tudja, mióta?
- Rég.
- Mégis, mikortól?
- 1800?
- Még korábbtól.
- Milyen nyelven beszélnek?
- Magyarul.
- Ha itt akkor románok éltek, kitől tanultak meg magyarul, és minek?

No, itt látom a mi óriási felelősségünket. Ha ilyenkor rászánnánk pár percet, és valamit elmesálnánk annak, akit legalább már érdekel az álláspontunk, szerintem nagyot segítenénk magunkon (bízatom erre magam is, mert a rohanásban vagy megteszem, vagy nem).

Két és fél éve dolgozom egy fogászati rendelőben-laborban. (A rendelőben „magyar világ” van, a laborban fele-fele az arány.) Ezalatt egyetlen-egyszer sem éreztem nemzetiségi hovatarozásból származó feszültséget. Sőt, egész listát tudnék írni arról, hogy mennyire normális, megértő, elfogadó csapatunk van. A balesetem után a román kollégát, Alexet kértem meg, hogy segítsen. Aztán Zsombi szaladt az árokba. Ő is tőle kért segítséget. Ez már magas labda volt, amit Alex így ütött le: „ezekkel a székelkekkel folyton bonyodalom van. De én szívesen mentem meg őket”.

Három és fél éve küzdünk a férjem betegségével. Nagy ajándék, hogy Pesten kezelték. De persze, itthon is van orvosa. Három is. Ebből kettő román. Akik ugyanúgy, ugyanannyit mosolyognak rá, mint az összes többi páciensre. Még attól se kapnak sikítófrászt, hogy időnként azzal megyünk hozzájuk, hogy a pesti orvos ezt vagy azt kér, javasol. Román az asszisztensnő is, aki infúziózza az uramat. Pont olyan precízen, ugyanazzal a biztos kézzel, kedvesen, mint bárki más. Én pedig őszinte hálával, jószívvel viszem neki is a csokor hóvirágot. És román volt a patikus is, aki segített, amikor bonyodalom volt a gyógyszer körül.

Egy jó hete írogatom ezeket. Azért nem ment el hamarabb, mert mindig eszembe jutott még valami, amiről úgy gondoltam, kár lenne kihagyni. Mivel nyakamon a határidő, elküldöm. Köszönöm a megkeresést. Jó volt ezen elgondolkodni, tudatosítani a pozitívumokat.

Zajos világunkban is hallanunk kell egymás hangját

Egyre inkább olyan világban élünk, ahol az emberek közötti kapcsolatok hálója napról napra sűrűbb és összekuszáltabb, ahol mindennaposak a feszültségek és konfliktusok, ahol az erőszak lassan közvetlen környezetünk részévé válik. Sokunkban, akik itt élünk Közép- és Kelet-Európában és egy új világ megalkotásán dolgozunk, a sokéves szenvedés egyéni és közösségi emléke még eleven. Korunk nehéz helyzetében az a küldetés, amelyet mi, Kisebb Testvérek kaptunk Assisi Szent Ferenc nyomán az Egyháztól, nemcsak az Evangélium hirdetőivé, hanem a béke és a kiengesztelődés művelőivé is tesz bennünket.

Rendalapítónk, Szent Ferenc életéből egy számunkra meghatározó eseményt emelnék ki: két, egymással szemben álló hívő ember békében találkozik; Ferenc és a szultán. 1219-ben Ferenc Damietta ostroma során meglátogatta a szultánt, aki nagy tiszteSSéggel fogadta. Az esemény lényegét a következőképpen foglalnám össze: a találkozás két különleges egyéniségnek köszönheti értékét, a szultánnak, akinek az udvariassága meghatározó volt, és Ferencnek, akinek viselkedése és szabadsága a világi javakkal szemben kiváltotta vendéglátója tiszteletét. A történet szerint ennek a találkozásnak érezhettük mi is a hatását, hiszen a török időben a ferenceseket megtűrték, akik így lettek a nép „barátai”.

A tisztelet és a megbecsülés a másik számára teret ad, amelyben megszülethet, létezhet, növekedhet a béke és a kiengesztelődés. A béke és a kiengesztelődés eszközeként mások növekedését szolgálhatjuk.

Ezt az utat járta II. János Pál pápa is, aki 1986-ban összehívta Szent Ferenc városába, Assisibe a Világvallások béketalálkozóját, amely a béke jegyében történt, a békét szolgálták a bocsánatkérések, s többször a világba kiáltotta: „Soha többé erőszak! Soha többé háború! Isten nevében minden vallás igazságosságot, békét, megbocsájtást, életet és szeretetet hozzon a földre! Ameddig csak hangom lesz, kiáltani fogom: Békét!” II. János Pál egy új békemozgalom jelképe lett a XXI. század számára. Ezt éreztem, amikor több mint 700 zarándok-testvéremmel együtt 2013. június 26-án átadtam a székely nép és a világ magyarságának kegyhelyén található Csíksomlyói Segítő Szűz Mária kegyszobrának a másolatát a czestochowai kegyhelynek, ahonnan 2012 pünkösdi szombatján a Lengyelország Királynője kegykép másolatát kaptuk ajándékba. Tudjuk, hogy

a lengyel nép számára Czestochowa különleges hely: Jasna Góra a nemzet szentélye, az a hely, ahol a remény fénysugarának a forrása a csodálatos képmásban jelen lévő Mária. Hasonlóképpen fontos és ugyanilyen nagy tekintélye van a csíksomlyói kegyhelynek a székely nép és a világon szétszóródott magyarok életében. A Boldogságos Szűz Máriába vetett bizalom mindkét kegyhelyen erőt és reményt adott és ad a kegyhelyekre zárandoklóknak: lengyel testvéreink számára a Jasna Góra-i, székely népünknek és a világ magyarságának a csíksomlyói kegyhely lett a hit, a szellemi élet, a béke és a kultúra védőbástyája, oltalmazója és továbbörökítője mindannak, ami a nemzeti öntudatot meghatározza. Jasna Góra és Csíksomlyó is két olyan meghatározott hely, amely felé vezető utat soha nem tudta benőni a fű, mert újra és újra kitaposták, olyan hely, ahol az ember mindig szabadnak érezheti magát, abban az időben is, amikor „Népem sebeit hazugsággal gyógyítják, amikor így beszélnek: »Békesség, békesség«, noha nincsen békesség” (Jer 6,14). Nekünk sem szabad engednünk, hogy benője a fű az Istenhez vezető utakat, azokat az utakat, amelyek egymással összekötnek.

Az átadást követő napon Krakko utcáit járva a több száz zárandok fegyelmeztetem mozogva édes anyanyelvén, magyarul énekelte a lengyel nemzeti kegyhely Mária-énekét, melynek refrénje: *„Madonna, Fekete Mária, Fogd meg jól a kezünket! Madonna, Fekete Mária, Vedd Hazánk és egyházunk!”* Lengyel testvéreink könnyes szemekkel hallgattak bennünket, üdvözölték a zárandok-közösséget, őszinte kézfogással viszonozva tanúságtételünket.

Az egymás iránti megbecsülés és béke teret ad a növekedésre, amely teret ad a kommunikációnak is. Egy hiteles kapcsolat, ahol létrejön a párbeszéd, az a párbeszédre hajlandó személyek mélyéből születhet meg. A másik kultúrája, hite, szellemi élete iránti érdeklődésem segít, hogy a kultúrák találkozási pontján élve feloldjam a saját énem elszigeteltségét, amely már-már beteges is lehet. A párbeszédben kitárulkozok egy távoli horizont felé, saját szubjektivitásom barikádját segít lebontani. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a béke előmozdítása érdekében feladom önazonosságomat, azt, ami az enyém, ami nemzetem kincse; nem szabad gyáva lennem, mert a gyáva embernek nincs hazája. Egy nagymama a következőket mondta unokájának: *„Ha igazi magyar keresztényeknek tartod magad, mindig hálát adsz Istennek azért, hogy megvéd a bajtól, hogy adott neked családot, szeretetet, hovatartozást, emlékeket és még sok mindent, ami ezután fog jönni. Jó keresztény magyar ember csak úgy maradhatsz, hogyha kitartasz, és soha, de soha nem hagyod el magad!”* Ezért kellene a felszabadult, tisztán látó emberek, akik összefüggéseket látnak, szeretnek, és az emberiség javát keresik. Az igazi javát. Feladatunk helyes történelmi látásra szert tenni. Nem vak végzet irányítja a világot, nem sátáni erők játéka az ember. Ezeket is mind uralja az Úristen. Az Úr a győzelem, aki kezében tartja a történeteket, az emberek és nemzetek sorsát.

Közös történelmi sors

Jobb egy jó szomszéd sok rossz atyafinál! – tartja a szólás, s aki nem eszerint viszonnyul saját szomszédjaihoz, könnyen megtapasztalhatja az ellenkezőjét, amire szintén van megszívlelendő szava a századok által formált népi bölcsességnek: Rossz szomszédság török átok. Ha jól belegondolunk, igaz kell legyen mindez az egymás környezetét élvező népek egymáshoz való viszonyára is. Békesség rendszerint ott van, ahol egyik fél sem pályázik a szomszéd erdejére, legelőjére, egyéb javaira.

Hogy ne nyújtsam hosszúra a szót, így vagyunk mi a kárpátaljai ruszinokkal, akik majd ezer éves közös történelmünk során sohasem fordultak magyar testvéreik ellen. Épp elég beszédes a Rákóczi fejedelem által rájuk testált állandó jelző, mely szerint ők a Gens fidelissima, a leghűségesebb nemzet. De épp ilyen odaadóan támogatták a magyar ügyet a Kossuth által vezetett szabadságharcban is, és ezeknek a közös küzdelmeknek az emléke ma is él. Amikor 1935-ben a tiszaujlaki turulos emlékműnél a Fejedelem halálának 200. évfordulójára emlékezett Kárpátalja magyarsága, eljöttek ők is, elhozták, és újra rúdra tűzték a hajdanán Rákóczitól kapott, féltve őrzött kuruc lobogót. De eljönnek ma is – évről-évre –, és elmondják, hogy szíveik a mienkkel együtt dobbannak, s hogy nem mondtak le a velünk együtt létesítendő-építendő közös hazáról.

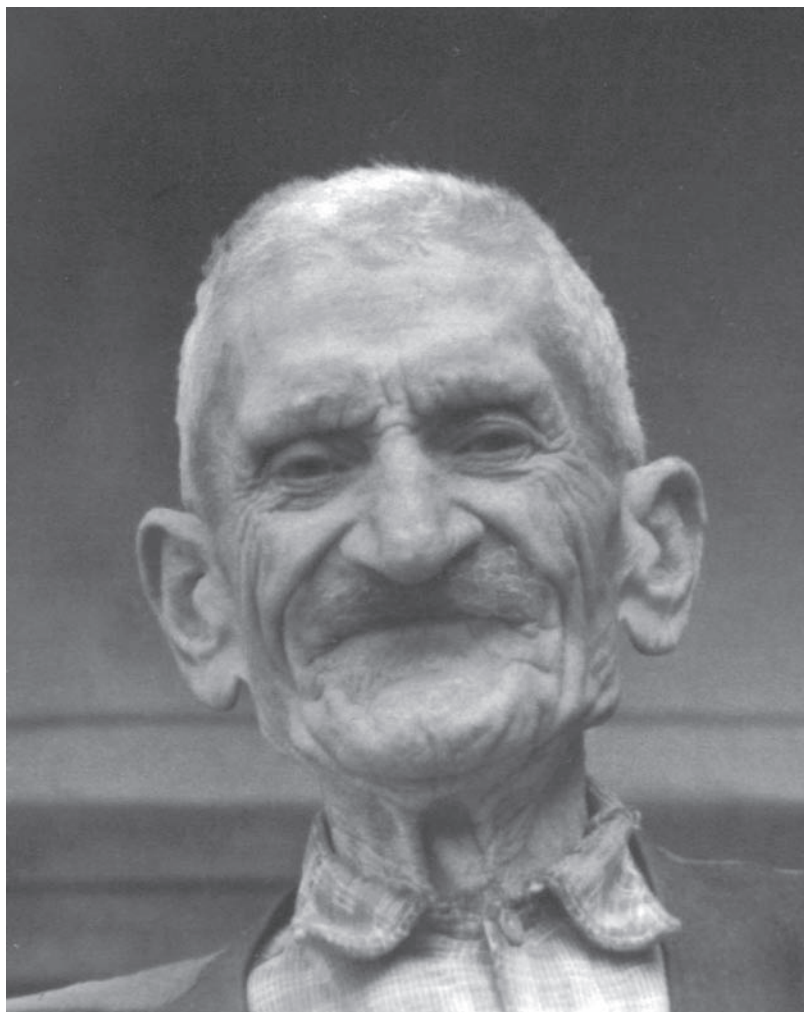
A ruszinság sajátos kultúrájának kialakulását sok tekintetben a magyarság által közvetített európai szellemiségnek köszönheti. Nagy görög-katolikus felvilágosítói, akik megalkották a ruszin írásbeliséget, történelmet és irodalmat, a történelmi Magyarország híres iskoláiban pallérozódtak, s azt a tudást igyekeztek átadni népüknek, amelyet az európai keresztény eszme és a rebellis magyar szellemiség egyaránt alaposan átjárt. De népköltészetükről ezt egyáltalán nem állíthatjuk, mégis közel áll hozzánk, mert a közös történelmi sors az ő közösségeiket is a mienkkel azonos helyzetekbe kényszerítette, s ennek meggyőző párhuzamai kimutathatók úgy a szöveges folklórban, mint a népi dallamkincsben.

Magam a magyar és a ruszin népballadakincs összehasonlító vizsgálatával foglaltoskodtam egy évtizeden át, ezért tudom állítani, hogy a folklórkapcsolatokból is kimutatható markáns kötődések népeink igen erős gazdasági és társadalmi együttéléséről is vallanak.

A mai zűrzavaros ukrajnai történések, politikai-társadalmi mozgások arra utalnak, hogy az ukrán államiság fejlődése még képlékeny állapotában van, ezért a ruszin nemzeti eszme támogatása, erősítése ügyében most kell lépnünk: magyaroknak, szlovákoknak, lengyeleknek, hogy a nacionalista természetű ukrán többség elismerje

vége a ruszin népet, hisz ő magát már régóta annak identifikálja. Ennek az eszmének kiváló képviselői élnek mellettünk úgy a kultúra, mint a politikai területein. Volodimir Fedinisinec, Ihor Kercsa, Iván Petrócij Ungváron élő ruszin költők és Fülöp Lajos, a kiváló történész munkásságára és testvéri kéznyújtására mindenkor számítanunk kell.

Vári Fábián László Tiszaújlakon született. Kárpátalján, Mezőváriban él, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának és az Együtt című folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke, az MMA tagja. Többek között Bethlen Gábor- (2001), József Attila- (2003), Balassi Bálint-emlékkard (2004), Ratkó József- (2007), Arany János- (2011), Kölcsey-díjas (2014), a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét 2011-ben kapta meg. Legutóbbi kötetei: Jég és korbács (versek 2002–2010), Tábori posta (regény – 2011).

Új fejezet kezdődhet

Vajdaságban születtem. Fiatalkoromat a *kettős kívülállóság* érzése határozta meg. Ez egy speciális jelenség, amit azok élnek át, akik nem tudják otthon érezni magukat az adott országban, ahol kisebbségiként léteznek. Ugyanakkor nem élhetik meg maradéktalanul identitásukat az anyaországban sem, mivel ott annak az országnak a polgárának tartják, sőt a félreértések miatt gyakran az ottani nemzetiség részének is tekintik, ahol született.

Mivel a délszláv háborúk miatt tanulmányaimat Szegeden folytattam, testközelből élhettem át a „*magyar vagy*”, „*jugó vagy*” furcsa, kettős identitás érzését. Szerencsére, több társammal ellentétben, a kisebbségi létet képes voltam a pozitív oldaláról szemlélni, így nem maradtak bennem tüskék.

Az elmúlt években ismét életem szerves részévé vált a kisebbségi léttel való foglalkozás. A „Szomszédaink, a magyarok” című 3 részes dokumentumfilm sorozat rendezőjeként alkalmam volt ellátogatni a környező országokba, Szlovákiába, Romániába és Szerbiába, és meg tapasztalni, hogy országonként mekkora különbség jellemzi az interetnikus kapcsolatokat. Hogy a kisebbségi lét, a többségi nemzettel való kapcsolat, és az ezzel összefüggő mindennapi problémák mennyire más jelentenek a különböző országokban. Fejlődést, előrelépést, szemléletváltást azonban nem sokat tapasztaltam. A sértettség, a nemtörődömség az egyik és a másik fél részéről a régi. A kisebb kezdeményezések, amelyek a változtatás érdekében indultak útnak, csakhamar elerőtlenedve a feledésbe vesztek. Az elmúlt évtizedek nem kedveztek a témával való foglalkodásnak sem. A mindenkori politikai elit azonban kénytelen szembesülni a ténnyel, hogy vannak dolgok, amiről beszélni kell. A problémát ugyanis sokszor a kommunikáció hiánya jelenti. Meggyőződésem, hogy a megoldást a nemzetek közötti párbeszéd jelentené, amely túlmutat a történelmi sérelmeken és képes nyitottan kezelni a problémákat, ezáltal új szintet adva az interetnikus viszonyoknak.

Mert a hétköznapi emberek szintjén ez már évszázadok óta jól működik. Ez az a szint, ahol soha nem jelentett gondot, hogy milyen nemzetiségű a szomszéd, egészen addig, amíg a felülről érkező ideológiák ezt másképp nem diktálták. Ha nehéz is, de ellen kell állni a propagandának és nem szabad hagyni, hogy a mindenkori nagypolitika határozza meg cselekedeteinket és gondolatainkat. Erőt gyűjteni és képesnek lenni arra, hogy leszámoljunk a bennünk élő sztereotípiákkal. De ez egyedül nem megy, ehhez szükség van a másik fél segítségére is.

Ha ez megtörténik, akkor egy új fejezet kezdődhet az ország életében és az Európa közepén már több évszázada élő nemzetek lelkében egyaránt.

Marko Žunić
(1985) jogász, Fiume, Horvátország

Mert erre van szükségünk

Nem fogom Teslát idézni, mert ha egy kicsit is úgy éltünk volna, mint ő, Európa ezen része mára az együttélés példája lenne. Magunk vagyunk a hibásak azért, hogy nem így éltünk. De ez a múlt. Érdemes-e az életünket ugyanazon múlt rabjaként leélni? Vagy érdekesebb talán egy új jövő részeként? Van értelme az elmúlt napokon siránkozni vagy érdekesebb inkább mosolyt csalogatni a szomszédunk arcára – szerb, horvát, magyar, bosnyák, mindegy milyen szomszédról is legyen szó..?

Nem léteznek nagy gondolatok, nagy mondatok – egyszerű emberek léteznek csak, akik nagy dolgokra képesek. Ez az egyszerű ember lehetek én is, tehetsz te is. A megbékélésre soha nincs túl korán, és tulajdonképpen minden egyes nappal, ami eltelik, egyre inkább késő van. Amíg van rá szükség, hogy beszélgessünk róla, addig van szükség a megvalósításra is.

Induljunk még tegnap. Minden oldalról, határok nélkül. Szinergikusan és feltételek nélkül.

Nem azért, mert mások ezt várják tőlünk, hanem azért, mert erre van szükségünk.

Nem mint horvátok. Nem mint szerbek.

Mint emberek.

Ne kövessünk példákat.

Mutassunk inkább példát.

Zsigmond József

(1987) – önkormányzati képviselő, politológus, Sepsiszentgyörgy, Románia

Kiengesztelődésre való igény

MI ÁLL KÖZEL HOZZÁD, MIT SZERETSZ A SZOMSZÉD NÉPEK KULTÚRÁJÁBÓL?

Azt gondolom, Közép-Európa többnemzetiségű országaiban, a kisebbségben élők számára már természetesnek minősül a többségi nemzet kultúrájának beható ismerete. Sajnos visszafele ez nem igazán valósul meg, de azért akad ott is pozitív példa. A román kultúrát nagyon inspirálónak tartom, irodalmuk, színházuk és filmjeik egy teljesen más nézőpontot, megközelítést tükröznek, mint amit a magyar kultúra képvisel. A román irodalom 19. Század előtti műveiről nem igen lehet bőségesen beszélni, de a kortárs irodalom lenyűgöző. Ugyanakkor szeretem, hogy színházuk szabadabb, nyitottabb és olyan témákat is feszegetni mer, amely a magyar társadalomra, főleg az Erdélyben élő magyar társadalomra nem jellemző. Filmjeikről azt hiszen különösebben nem is kell mondanom semmit, a 21. Században rangosabbnál rangosabb kitüntetésekert kapott a román filmipar.

Ezenfelül a román gasztronómia is nagyon vonzó számomra, el sem tudnám képzelni az étrendem a ciorba (savanykás leves), a telemea (sós túró), az orda, a miccs (sült darálthús, a szerbiai csevaphoz hasonló) és a tengeri halételek vagy gyerekkorom kedvence a „pufulec” (puffasztott kukorica dara) nélkül.

KIT BECSÜLSZ A MA ÉLŐK VAGY A RÉGEBBIEK KÖZÜL, MINT EMBERT, MINT PÉLDAKÉPET?

Minden román barátomat tisztellem és becsülöm, aki képes nyitott szemmel és befogadó elmével élni a környezetemben. Ha neveket kell említenem, akkor mindenképp, kiemelném George Scripcaru urat, Brassó polgármesterét, vagy Sabin Ghermant, Lucian Măndruțat. Mind sokat tettek a román-magyar kölcsönös elfogadásért.

**MIÉRT TARTOD FONTOSNAK, HOGY A NYUGAT-EURÓPAI PÉLDÁK NYOMÁN A MI TÉRSÉGÜNK-
BEN IS EGY VALÓDI MEGBÉKÉLÉS, KIENGESZTELŐDÉS TEREMTSEN TARTÓS NYUGALMAT
MINDANNYIUNKNAK?**

Nem hiszem, hogy relevánsak a Nyugat-Európai példák, a katalán most sem él békében a spanyollal, a vallón nem tekinti partnernek a flamandot és még sorolhatnám. De azt hiszem ettől eltérően itt lehet együttműködés és kölcsönös elfogadás. Nyugaton szerintem nem megbékélés történt, csupán a gazdasági jólét háttérbe szorította az etnikai feszültségeket. Térségünkben nem jellemző a jóléti államiság, ezért mindig előtérben van az etnikai kártya. Paradox módon pont ez lehet a kérdés kulcsa. Lassan ráébred mindenki, csak kölcsönös elfogadás és együttműködés révén valósulhat meg itt is a

jóléti állam, amelyben az etnikai kérdések, csupán harmad, negyed vagy ötöd rendűek. Tehát nyugattal ellentétben itt nem a jólét rejtje majd véka alá, az amúgy létező feszültségeket, hanem a feszültségek feloldása hozhatja el a jólétet. Ezért tartom fontosnak. Feladatunk, hogy nem elrejtjük a gondokat, hanem megoldjuk és ezzel előrelépünk.

MIK ENNEK AZ AKADÁLYAI, ÉS HOGYAN GYŐZHETŐK LE?

Azt hiszem fontos tiszta vizet önteni a pohárba. Ma már annyira kevert a Közép-Kelet Európai országok lakossága, hogy nem húzhatunk szilárd etnikai vonalakat, mint például Svájcban. Ezért csak az elfogadás és a pozitív hozzáállás lehet a megoldás. De addig míg egy román gyerek nem lát bele semennyire a magyar kultúrába, történelembe és azt sem érti igazán, miért vannak itt magyarok, miközben a magyar gyerek belelát a román történelembe, kultúrába és pontosan tudja mi miért van, nehéz határokat átlépni. Az oktatási rendszer a legnagyobb probléma. Egy román történelem könyvben 40% ókori román történelem, 50% 1918 utáni román történelem és a köztes időszakra csak 10% marad. A román iskolákban nem tanítanak szinte semmit a Magyar Királyságról, az erdélyi fejedelmekről. Ez nagyon nagy probléma. Oktatási és állampolgári nevelési paradigmaváltásra van szükség. El kell érni, hogy végre a románság a magyarokra államalkotó tényezőként tekintsen, ne hívatlan vendégre. Nem a gyerekek és a szülők a hibásak, sokkal inkább a rendszer. Ezen kell változtatni. És úgy gondolom, ha az egyénekben megvan a jó szándék az sokkal jobb, mint ha a rendszer volna a jó és az egyének elzárkózóak. Szóval alakítsuk a rendszert megfelelő irányba, ez magyarok és románok közös érdeke.

TÖRTÉNELMI SZÜKSÉGSZERŰSÉG-E A KIENGESZTELŐDÉS, VAGY JÁMBOR UTÓPIA?

Egyelőre egy jámbor utópia, amely történelmi szükségszerűségé kell alakuljon. Vagyis már érződik, hogy szükségszerű, de még túl sok lépés nem történt a gátak feloldására, a falak leomlasztására. Ami viszont pozitív, hogy az igény a megbékélésre egyre nagyobb. Román és magyar fiataloknak ugyanazok az igényeik: munkahely, lakhatás, működő és fenntartható egészségügyi rendszer, jó szociális hálózat stb. kell. Lassan nem kezd működni az etnikai kártya. A fiatal generációt egyre nehezebb megvezetni és ez magával fogja vonni a kiengesztelődésre való igényt.

Ady Endre: Magyar jakobinus dala

Ujjunk begyéből vér serken ki,
Mikor téged tapogatunk,
Te álmos, szegény Magyarország,
Vajon vagy-e és mink vagyunk?

Vajon lehet-e jobbra várni?
Szemünk és lelkünk fáj bele,
Vajon fölébred valahára
A szolga-népek Bábele?

Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
Végül egy erős akarat?
Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.

Hiszen gyalázatunk, keservünk
Már ezer év óta rokon.
Mért nem találkozunk süvöltve
Az eszme-barrikádokon?

Dunának, Oltnak egy a hangja,
Morajos, halk, halotti hang.
Árpád hazájában jaj annak,
Aki nem úr és nem bitang.

Mikor fogunk már összefogni?
Mikor mondunk már egy nagyot,
Mi, elnyomottak, összetörtek,
Magyarok és nem-magyarok?

Meddig lesz még úr a betyárság
És pulyahad mi, milliók?
Magyarország népe meddig lesz
Kalitkás seregély-fiók?

Bús koldusok Magyarországa,
Ma se hitünk, se kenyerünk.
Holnap már minden a mienk lesz,
Hogyha akarunk, ha merünk.

A Megbékélési és Együttműködési Díjról

A Charta XXI Egyesület 2013-tól adja ki az úgynevezett Megbékélési és Együttműködési Díjat. Évente csak egy díjazott lehet. A Megbékélési Mozgalom minden tagja, azaz mindenki, aki aláírásával kifejezte, hogy a Charta XXI-ben foglaltakkal egyetért, tehet javaslatot a díjazott személyére. A beérkezett jelöltek közül az Egyesület elnöksége választja ki a díjazott személyét.

2013-ban Stefan Hríb szlovák újságíró kapta a díjat.

2014-ben Käfer István egyetemi tanár, szlovakológus.

Maga a díj Lebó Ferenc szobrászművész alkotása: Az Isten tenyerén. A Kárpát-medencét mint egy tenyeret ábrázolja, amelyre rá vannak írva a térségben lakó népek nevei. A következőkben a díj fényképének bemutatása után ismertetjük a díjátadó ünnepségeken elhangzottakat.

Lebó Ferenc

(1960) Szobrászművész, Győr

A Charta XXI Megbékélési és Együttműködési Díj, amelyet évente egyszer ad ki a mozgalom Lebó Ferenc alkotása. Milyen békésen meglehetnénk egymással az Isten tenyerén!

Stefan Hríb

Stefan Hríb 2013 májusában nyerte el a Charta XXI Mozgalom Megbékélési és Együttműködési Díját. A díjátadás több lett, mint egy közönséges ünnepség. Mintha két nemzet hozzálátott volna rendezni végre közös dolgait.

► **D. Horváth Gábor:**

Laudáció Stefan Hríb kitüntetése alkalmából ◀

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Megbékélési és Együttműködési díj első és idei díjazottja Štefan Hríb. A szlovák újságíró épp fél évszázada született Pozsonyban. Újságírással a Közép-Kelet-Európában lezajlott, földindulás-szerű változásokkal azonos időben, 1989-től kezdett foglalkozni.

Megismerte a sajtó különböző színtereit. Dolgozott rádiósként a Szabad Európa Rádióknak, tudósított a Lidove Noviny napilapnak. Cikkeket írt a Domino forum nevű hetilapnak, amelynek azután a főszerkesztését is rábízták. Vezette a szlovák közszolgálati televízió Hálóban című műsorát, majd később önálló műsort is kapott, Lámpa alatt címmel.

Megjegyzendő, hogy e műsor névadója, a lámpa, amely a világítást, vagy a megvilágosodást szimbolizálja, állandó kelléke munkáinak.

Tehát a Lámpa alatt című műsor igazi értelmiségi program volt, amely aktuális közéleti témákról szóló beszélgetések színterévé vált. Az izgalmas viták között pedig addig ismeretlen, ugyancsak izgalmas alternatív zenekarok mutatkozhattak be a nézőknek.

2005-ben megalapította a .tvyzden című hetilapot – amelyet magyarul a Hétre fordíthatnánk -, s amelynek a mai napig ő a főszerkesztője.

A szlovák .tvyzden beállítottságát, értékrendszerét, nyitottságát és a közéleti kérdésekre való fogékonyságát tekintve a magyar Heti Válaszhoz hasonlítható. Amely olvasói szerint antikommunista, a nemzeti értékekhez és a közérdek érvényesüléséhez fűződő viszonyában konzervatív, az állam és polgárai viszonyában, az emberi jogok, ezen belül a többség és a kisebbségek jogainak érvényesülésében pedig keresztényi és humanista elveket vall. Némileg leegyszerűsítve ez azt jelenti, hogy a felebarátság felülírja a honfitársi viszonyt, ha a két érték között konfliktus keletkezik.

Márpedig az a történelem, amely bennünket, kis közép-kelet-európai nemzet-államokat meghatároz, folyamatosan termeli az emberi jogi konfliktusokat. Amely

konfliktusokat pedig csak azok a döntéshozók és véleményformálók képesek kezelni, az igazi megoldásokhoz csak az az értelmiség tud eljutni, amelynek gondolkodásában az elébb említett keresztényi felebarátság és az igazság keresése jelenti az iránytűt.

Ami persze nem túl egyszerű. Sőt. A lelkiismeret irányította magatartásuk miatt ezek az emberek ugyanis maguk is súlyos konfliktusok szereplői. Hiszen folyamatosan hívják ki maguk ellen a dolgokat egyszerűen elintéző, a valódi megoldásokat félresöpítő erők dühét.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Štefan Hríb számára mindez nem hangzik ismeretlenül. Mindennapos küzdelmek részéről van szó. A köztelevízióban tapasztalt politikai nyomás miatt, valamint a magyarság számára oly fontos Malina Hedvig ügyében történő igazság kiderítése miatt elhagyni kényszerült a televíziót. 2007-ben például Hríb megszólaltatta a Malina Hedvig ügyéről szóló oknyomozó riportja miatt elbocsátott riportert, Eugen Kordát. Az adás már nem érthette meg a műsoridő végét, a szerkesztők ugyanis hamarabb véget vetettek a beszélgetésnek.

A közéleti kérdéseket politikai kompromisszumok nélkül tárgyaló Lámpa című műsor ezután különböző műsorszolgáltatók között kezdett el vándorolni. 2007-ben a Lámpa nélkül című műsornak azért kellett búcsúznia akkor épp a Radio FM-től, mert Milan Rúfus szlovák költő halála kapcsán Hríb így fogalmazott: *„Rúfusról az jut eszembe, hogy a legnehezebb időkben rossz oldalon állt (...). Furcsa, egy kiváló költő miért követ el butaságokat...”*. Majd értelmezte is a kijelentését és elmondta, hogy a kommunista és meciarista időkre gondolt. A kijelentést a Fico kormány kultusz-minisztere erősen kifogásolta, azzal vádolva Hríbet, hogy magát a szlovákságot tagadja meg.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A szlovák Štefan Hríb újságírói tevékenysége számunkra, magyarok számára különösen fontos. Azt is mondhatnám, hogy szerencsénkire élnek ilyen barátaink. Engedjék meg, hogy bemutassak néhány példát nyilvánosságra került gondolataiból. Folytassuk Malina Hedvig ügyével! 2009-ben, amikor a brutális verés után 3 évvel nyilvánosságra került az állam által megrendelt pszichiátriai vélemény, Hrib ekként fogalmazott a .tvyzdenben. Mondatai bemutatják gondolkodását és azt az újságírói szemléletét, amely nem engedi a tényeket lesöpörni.

„Malina Hedviget három évvel ezelőtt támadták meg. Sérüléseit bizonyították osztálytársai, tanárai, a mentős, és az orvosok. És most a Komensky Egyetem orvosi fakultásának dékánja, Peter Labas olyan szakvéleményt állított ki, amely szerint semmilyen támadás sem volt, Hedvig „saját magát harapdálta össze” és a többit kitalálta. A szakvélemény alatt K. E. független orvosi kollektívájának aláírásai szerepelnek.

Nos, ez a vélemény a kormány számára segítség, de mit gondoljon erről a normális ember? Először is a szakvélemény az eset megtörténte után három évvel készült. És mit is vizsgáltak a szakértők tulajdonképpen? Hiszen Hedviget a támadás után közvetlenül nem is látták! S az aláírásban szereplő orvosok egy része alá sem írta az említett iratot,

sőt, néhányan hivatalosan visszautasították, hogy az elkészítésében részt vettek volna. És ez a vélemény akkor látott napvilágot, amikor a hatalom kétségbeesetten keresi a módját, hogy ezt az ügyet súlyos kudarc nélkül megússza. Mindent felhasznál, a hatalmi apparátus titkos módszereit, a magyarok elleni ellenszenvet, a fura igazságszolgáltatást, az alkalmatlan szakértőket, a törvényes eljárásokat állandóan megkerülve. A Peter Labas-féle szakvélemény lényege: az államhatalom régen nem az igazság kiderítésére törekszik, hanem saját magát menti.”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Nézzünk egy másik esetet is! Štefan Hríb Solyom László köztársasági elnök kudarcba fulladt látogatása kapcsán ezt a címet adta cikkének: „Magyarok, elnézést kérek tőletek”. És akkor idézek is a cikkből, amelyben pontokba szedve rántja le a leplet a szlovák állam diplomáciai botrányt okozó ostobaságáról: „Az állam ésszerű dolog is lehet. Például van ereje ahhoz, hogy megvédje polgárait a fenyegetésektől. Csakhogy az, amit ez az állam elkövetett Komáromban, az nem a mi védelmünk, hanem a megszegésünk volt.” Ugyanebben a cikkben valószínűleg azzal sem váltotta ki szlovák politikusok rokonszenvét, amikor arról írt, hogy a magyarok és a szlovákok történelmi gyökerei letagadhatatlanul közösek. Amelyeket nem tagadni kell, hanem felhasználni jövőnk közös alakításához. Sőt..., de idézzük őt magát: „Fico önként lemondott Szent Istvánról, sőt még bűnrészesé is tette a szlovákok ellen elkövetett igaztalanságokért, és helyettesítette Szvatoplukkal. Rendben a történelem így is elferdíthető, így is lehet viszonyulni Magyarországnak gazdag történelméhez, tehát a saját történelmünkhöz. Ha ilyen a kormány álláspontja – és az ilyen, a koalíciós Slotka úgy nyilatkozott Istvánról, hogy az egy bohóc – tehát az a helyes, hogy a szervezők nemcsak hogy a szlovák elnököt, de ebből a történelmietlen, barbár koalícióból senkit sem hívtak meg.”

2010-ben, a Radicova kormány megalakulása kapcsán ezt a címet kapta publicisztikája: „Magyarok a kormányban? Végre!” Most pedig egy újabb olyan idézet következik, amelyből érezhetjük, hogy a megbékélés gondolatát micsoda konfliktusok övezik: „A Híd tagja az új koalíciónak, és ez kitűnő hír. A Smer és az SNS nemcsak olyan pártok, amelyek szépen hazudnak, hogy csúnyán lophassanak. Olyan pártok is, amelyek primitív módon osztják föl az embereket – jó és rossz szlovákokra, egyúttal jó szlovákokra és rossz magyarokra. Ez a veszélyes megosztás, amely kizárja a magyarokat a kormányból, ezáltal másodosztályúvá degradálja őket, arra emlékeztet, ahogyan Tiso államában viszonyult a többség a kisebbséghez. Ezért is az egyik legjobb híre a parlamenti választásnak, hogy sok szlovák fejében veszített a fasizmus, és Bugár pártja az új kormány tagja lesz. Mellesleg – akik Szlovákiát nemzetállamnak képzelik, amelyben a kártékony magyarok fölöslegeseek, és ha ez nem tetszik nekik, mehetnek a Duna túloldalára, az ország legnagyobb kerékkötői – a Smer és az SNS belerondítottak a gazdaságba, szétloptak mindent, amit csak lehetett és a közvéleménybe ismét beleplántálták a mečiarri éraban gyökerező gyűlöletet és arroganciát. Tehát nem a mi magyarjaink kártékonyak, hanem ők, a „legnagyobb” szlovákok.”

2012-ben Brüsszelben, a népek közötti megbékélésről szóló konferencián a mai Magyarország és Szlovákia közötti legnagyobb problémákról szólva Štefan Hríb olyan javaslatokat tett, amelyek gyakorlati megvalósításért kiáltanak.

1) *Az elit szerepe. Ha a franciák és a németek képesek voltak megtalálni a mindkét fél számára elfogadható együttműködési utat a második világháborút követően, a szlovákoknak és a magyaroknak is meg kell tudni találni a sajátjukat. Talán kis dolgokkal kezdhethénk, mint például egy közös focicsapat felállítása, vagy közös történelemkönyvek írása, filmek, zene alkotása. Később aztán nem látom okát, miért nem lehetne közös légitársaságunk, vagy akár közös európai politikánk. Mindezeket azonban nem a politikusoknak kell kezdeményezniük, hanem az elitnek.*

2) *Az oktatás szerepe. A politikusok, néhány igazi államférfit kivéve, olyanok lesznek, mint amilyenek a választóik. Tehát a választók álláspontja a kulcsfontosságú. Ebben az értelemben az oktatás, a közös múltunkat és örökségünket felölelő tudás kulcsfontosságú. Éppen ezért, Szlovákiának a kohéziós alaptól jutott forrásoknak is sokkal inkább az oktatásba kellene befolyjniuk, mint a már amúgy is erős korrupciót erősíteniük mindenféle mű-projektek kitalálásával.*

3) *A legfontosabb viszont, hogy bátorság kellene ahhoz, hogy felismerjük, s elismerjük a másik nemzet jogait. Megtalálni azt a bátorságot, ami Frantisek Mikloskonak megvolt – ez az én generációm feladata. Éppen ezért, szlovákként együtt mondom Mikloskoval: A Benes dekrétumok embertelenek és igazságtalanok voltak a szlovákiai magyarokkal szemben. Sőt, továbbmegyek. Trianon nemcsak ésszerűtlen, hanem kegyetlen volt a magyarokkal szemben, s sajnálom, hogy ez történt velük.*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az idézetekből érzékelhető, hogy Štefan Hríb pontosan érzékeli, pontosan tisztában van azzal, amivel Surján László kezdeményezéséhez csatlakozók közül mindenki: itt, Közép-Kelet-Európában az egymással hagyományosan utálozó szomszédos országok egymásra vannak utalva. El kell fogadnunk egymás hagyományait és jóban kell lennünk egymással. Ez mindannyiunk érdeke, hiszen siker csak közösen képzelhető el.

Végezetül engedjenek meg tőle még egy idézetet:

Merem állítani, hogy nem ellenségeskedésre vagyunk ítélve. Kapcsolatunkat sokkal inkább a kölcsönös megértésre és az igazság vállalására alapozunk.

Tisztelt Štefan Hríb! Örülök, hogy itt van velünk és gratulálok a kitüntetéséhez.

Magyarok, szlovákok és a megbékélés

Tisztelt Jelenlevők!

Amikor ma én kapom a megbékélési díjat, elsősorban két alapvető kérdés merül fel bennem: miért létezik egy ilyen díj egyáltalán, s mivel érdemeltem ki azt pont én. Ha ugyanis létezik egy ilyen megbékélési díj, az azt jelenti, hogy mi szlovákok és magyarok még mindig nem békéltünk meg egymással, s az egymás iránt kifejtett kölcsönös baráti gesztusok inkább mennek különleges számba, mint, hogy ez lenne a normális hozzáállás a másikhöz. Ez a díj azt is mutatja, hogy 23 évvel a kommunizmus bukása után még ma is valami nagyon alapvetőben nem értik meg egymást nemzeteink, valami nagyon fontosban még mindig gyanakvással tekintenek egymásra, és hogy a bennünket egymástól elválasztó fal olyan erős, hogy azt még a nyílt határok, a mindkét nemzet visszatérése a szabad Európába és közös európai érdekeink sem képesek szét-törni. Mi ez a hatalmas fal tehát nemzeteink között?

Sokan most azt mondanák, hogy történelmi feszültségeink, melyektől nem tudunk szabadulni, jelentik elsősorban a közeledés gátját. Hogy a magyarok a 19 –20. század fordulóján kifejtett magyarizáció során és a bécsi döntés után bántották a szlovákokat. A szlovákok pedig (a nagyhatalmak bűnrészességével erősítve) Trianon után illetve a Benes dekrétumok végrehajtása során bántották a magyarokat. Butaság ez, de szembe kell nézni a valósággal: Az elmúlt 150 év során kölcsönösen egymáson ejtett sebek felülírták a sok évszázados közös történelmet a Magyar Királyság keretei között.

Mindehhez még az is hozzájön, hogy a magyarokban régtől gyökerezik egyfajta sértettségi és elmagányosodottsági érzés a világban, a szlovákokban pedig erős a kisebbségi érzés, így fontosságunkat gyakran nem tettekkkel igazoljuk, hanem a hol a magyarok, hol a csehek, állandóan pedig a zsidók által ellenünk elkövetett igazságtalanságokon való siránkozással. Igen, egy ilyen történelmi felállásban a nemzeteink közötti barátság csaknem lehetetlen. De én mégsem hiszem azt, hogy a közelmúlt történelme, legyen az akármilyen fájdalmas is, nem a valódi fő oka békétlenségünknek.

A fő ok, mely miatt például mi rendkívül civilizálatlanul megakadályoztuk, hogy az Önök államelnöke belépjen a mi országunk területére, s amely ok miatt viszont Önök felsőbbrendűen rosszul elfogadtak egy törvényt a kettős állampolgárságról,

tulajdonképpen a Félelem. Félelem Önöknek magyaroknak önmaguktól, s nekünk szlovákoknak önmagunktól. Valószínűleg Önök azért félnek, mert nem érzik nemzetüket elég életerősnek, vitálisnak, és hogy a trianoni igazságtalan szétdaraboltsága a nemzetnek a mai demográfiai krízis idején, amikor európai próbálkozások vannak a nemzetek feloldására, gyakorlatilag a magyarság folyamatos eltűnéséhez vezethet.

Mi viszont saját szellemi és hatalmi gyengeségunktől félünk, s azt gondoljuk, hogy ezt Önökkel szemben erőfitogtatással tudjuk eltakarni. Ezért nem vizsgáljuk hát Malina Hedvig ügyében az igazságot, hanem inkább az örök magyar bűnre koncentrálnunk; és ezért állítottuk meg a komáromi határnál nemcsak Sólyom elnököt, hanem tulajdonképpen vele együtt az egész magyarságot. Túl sok félelmünk van, melyek nem engedik, hogy igazán barátokká váljunk.

Mindez viszont nem egy reménytelen helyzet. Szerencsére mindig is éltek közöttünk emberek, akik lerázták magukról a félelem adta béklyókat, és pont ezek az emberek voltak képesek arra, hogy történelmünkön változtassanak. Hiszen az Önök önbizalmát nem Kádár táplálja, hanem az 1956-os hős forradalmárok, Mindszenty bíboros vagy épp a bátor 1988-as FIDESZ. S nem Husák a mi hőszünk, hanem Vlado Jukl titkos földalatti egyháza, a Václav Havel körüli disszidensek köre vagy épp az 1988-as gyertyás felvonulás a büszkeségünk.

S elérkeztem az elején felvetett második kérdésemhez. Mivel érdemeltem pont én ki a ma átadott megbékélési díjat? Hiszen nem tettem semmi egyebet, minthogy újra és újra megírtam, hogy:

- Malina Hedvignek van igaza, s nem a szlovák állami szerveknek.
 - hogy a magyar államelnököt örömmel és szívesen kellene fogadni nálunk, nem pedig fizikailag elutasítani őt
 - hogy a mi közös történelmünknek forrásának kellene lennie a szlovákság büszkeségének, nem pedig félelmének;
 - s hogy ha valaha bántottuk egymást, azért hangosan bocsánatot kell kérnünk.
- Ilyen kevésért díj járna?

Ha én szlovákként kijelentem, hogy Trianon nagy bűn volt a magyar nemzet ellen, s hogy a Benes dekrétumok igazságtalanok voltak és kegyetlenek sok ártatlan emberrel szemben – s én ezt bizony valóban állítom – már méltó vagyok egy ilyen jelentős kitüntetésre?

Nekem nem úgy tűnik. Hedvig mögött fokozatosan nagyon sok szlovák felsorakozott, közöttük például bátor ügyvéde Roman Kvasnica, illetve vizsgáló pszichiáter Jozef Hašto. A háború utáni magyarok ellen elkövetett bűnök miatt pedig nagyon hangosan, s épp itt Budapesten kért bocsánatot az én barátom, a szlovák parlament egykori elnöke, František Mikloško. Talán csak a Trianon-kérdés megvitatása kicsit tabu még nálunk.

Ezt a szép díjat azzal a reménnyel fogadom el, hogy mindez csak egy első lépés, s hogy a jövőbeli díjazottak sokkal messzebbre jutnak bátorságban és tettekben is a

közös jóért. Mert nemcsak a múltból kell kimondani az igazságot, sokkal többre van annál szükségünk. Megmondom kerek-perec: Szlovákoknak és magyaroknak egyaránt meg kell szabadulni önnön magunktól való félelmünktől. Csak aztán jöhet a megbékélés a másikkal.

► Surján László: Baráti szavak Stefan Hríbnek ◀

A MEGBÉKÉLÉSI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI DÍJ legelső díjazottjának köszöntése

Amióta megismertem Stefan Hríbnek a szlovák-magyar viszonyról alkotott véleményét, keresem az alkalmat, hogy arra megfelelő választ adhassak. Ez a mai díjátadás kiváló lehetőség, sőt reményeim szerint egy építő párbeszéd megindítója.

Számunkra Trianon tragédia, miközben a háború nyerteseinek győzelem, örömnep. A feladat nagy: e két érzés között kell hidat építenünk. Trianon igazságtalansága sajnos elfeledtette velünk Kölcsey igazságát. A Himnusznak csak első szakaszát énekeljük, s nem gondolunk a negyedikre, amely rámutat: *Hajh, de bűneink miatt gyúlt harag kebledben...*

A török időkben még jól tudtuk ezt. Az ország három részre szakadása idején a magyar ember Istenéhez fordulva, bűneit bánva kereste a kibontakozást. A XX. század világiasabb légkörében a fájdalmas sokk után csupán az igazságtalanságot tartottuk szem előtt. Az önvizsgálat elmaradt. Büszkék voltunk azokra a törvényekre, amelyek a kiegyezés után elvben élhető kereteket biztosítottak a nemzetiségek számára, de nem beszéltünk róla, sőt el sem ismertük, hogy közben erőszakos magyarosítás zajlott. Ez a lassan másfél évszázados "magyarizáció" érzékeny, fájdalmas emlék ma is Szlovákiában. Magyarok és szlovákok viszonya persze jóval korábban megromlott. Az 1848-as szabadságharcunk idején a szlovák légio az osztrákokat segítette. Az összetartozás érzése a két nép között már a XVIII. században kezdett foszladozni, amikor nem vettük észre, hogy a nemzeti öntudatra ébredés a velünk élő népekben is megindult, akik nem akarják elfogadni, hogy például a németesítő kísérlet helyét egy magyarosító folyamat vegye át.

De nemcsak Trianon előtt hibáztunk, hanem utána is. Az, hogy a Trianont átélte nemzedék azonnal a békeszerződés mihamarabbi revízióját kívánta, természetes. Ám amikor a revízió **két évtized múlva bekövetkezett, éppen a Trianonra vezető okok ki nem tárgyalása miatt, erősebb volt bennünk az uralkodási, mint az együttműködési**

vágy. Harminc évvel később, 1968-ban ismét nagyot hibáztunk: nem lett volna szabad részt vennünk a Prágai Tavasz katonai felszámolásában.

Tetteink és mulasztásink mellett magatartásunk és gondolkodásunk is kritizálható. Gőgösen kultúrfőlényről beszéltünk, miközben tudatlanok voltunk és maradtunk: a szomszéd népek kultúrája ismeretlen számunkra ma is, és közös történelmünkéről csak felületes és előítéletes fogalmaink vannak.

Ha visszanézünk, több olyan alkalmat találhatunk, amely mellett elmentünk, nem vettük észre, vagy nem vettük komolyan a felénk kinyújtott kezet. Ilyen volt az a pillanat, amikor Frantisek Miklosko, a Szlovák Nemzetgyűlés egykori elnöke, nyilvánosan bocsánatot kért tőlünk az 1945 és 1948 közötti időszak igazságtalanságaiért. Gyenge választ adtunk Pavol Hrusovsky felvetésére is, aki ugyancsak a Szlovák Nemzetgyűlés elnökeként javasolt a két nép között egy megbékélési nyilatkozatot. De a közelmúlt elmulasztott lehetőségei mellett több olyan szlovák személyiség volt, még a legnehezebb időkben is, aki inkább békét, mint viszályt akart, s aki egyrészt nem kapott megfelelő választ, másrészt gesztusa nem maradt meg a magyarok emlékezetében.

A háborúk utáni határok igazságtalan meghúzása talán magyarázat, de nem mentesség hibáink, bűneink elkövetésére. Van tehát miért megkövetni a szlovákokat, amit most meg is teszek, bár tudom, hogy ebben a kérdésben ugyanúgy nincs közmegegyezés, mint ahogy Miklosko kijelentése mögött sem volt.

Pedig több tényező indokolja, hogy a szlovák-magyar kapcsolatok tehertételeinek hurcolása helyett ezektől igyekezzünk megszabadulni.

Érdemes áttekintenünk, hogy mit köszönhetünk magyarként a szláv, azon belül a szlovák kultúrának. Például szókincsünk egy részét. Ez számszerűen sem megvetendő hatás, de még érdekesebb, hogy mely területeket érint. Olyan, az államiság alapjait érintő szavakról van szó, mint a *király*, a *vajda*. Szláv közvetítéssel épült be nyelvünkbe sok vallási fogalom is, mint a *kereszt* vagy a *szent* szó. A földművelés és állattenyésztés szláv jövevényszavai arra utalnak, hogy ezeket a tevékenységeket is az itt élő népektől tanulta meg a honfoglaló magyarság. Csak néhány példa: *kasza*, *kalász*, *gereblye*, *széna*, *kacsa*, *bárány*.

A köszönni valók listáján azonban nemcsak szavak és fogalmak szerepelnek, hanem a közös harcok is. A török-tatár elleni védekezés mellett a legfontosabb talán a szlovák jelenlét a kurucok táborában. Észak-Magyarország népe, egy vékony Habsburg párti nemesi réteg kivételével, szinte egy emberként állt Thököly majd Rákóczi mellé. Nem tetszik ez azoknak, akik az ellentétek szításából élnek, de jó, ha nem feledjük: tudtunk válllvetve küzdeni közös érdekekért.

Kiemelkedő személyiségeket is köszönhetünk a szlovákságnak, olyanokat, akik vagy mind a két kultúra részei, mint Bél Mátyás, vagy bár szlovák eredetűek voltak, csak minket gazdagítottak, mint Petőfi Sándor.

Az elmúlt két-három évszázadban tehát sértettünk és sérültünk. Mit tegyünk, hogy megállítsuk ezt a folyamatot? Hat területet említek.

1. Megtanulni és megbecsülni a közös múltat és a hídembereket.
2. Megismerni a szlovák kultúrát és megérteni a szlovák gondolkodást.
3. Megszabadulni görcsös előítéleteinktől.
4. Megvallani hibáinkat.
5. Megkeresni és megbecsülni a hasonlóan gondolkodó szlovákokat.
6. Megvédeni a megalázottakat.

Ezek a feladatok magukért beszélnek. Kiemelem az előítélet mentes gondolkodás fontosságát. Magyarokat ért sérelem esetén például ne tételezzük fel azonnal etnikai indítékot. Roppant fontos a hatodik pont. A jó együttműködés nagy érték, de kedvéért nem adhatjuk fel önazonosságunkat, és a nemzeti összetartozás részeként védenünk kell a kisebbségben élő magyarok emberi jogait. E védelem akkor igazán hatásos, ha együtt lépünk fel minden kirekesztés és türelmetlenség ellen a hasonló elkötelezettségű szlovákokkal. Elengedhetetlen, hogy a határon túl élő magyarok jogaiért kiállva a határainkon belül élő szlovákok jogait is egyenlőképp tiszteletben tartsuk.

Ne tagadjuk: a magyar közgondolkodástól még idegen a szlovákok felé való nyitás, túl erős a sérelmek megtorlása iránti vágy, sokan reménykednek egy külső erő adta igazságszolgáltatásban. De ez az út nem járható. Viszont nagyon sürgős legalább az elit hangulatváltása, az egymás felé nyitás, oly módon, ahogy az tükröződik például a Terra Cognita Alapítvány körül tömörült történészek munkáiban, és másokéban. Ez azonban nem maradhat szűk szakmai körök elzárt kincse. Mi, a Charta XXI hívei, szeretnénk, ha a nyitottság és a kiengesztelődés szelleme átjárná az egész társadalmat, megjelenne az iskolai tankönyvekben és egy előítélet nélküli, új nemzedék békésebb, szebb világot építene a fájdalmas múlt köveiből. A franciáknak, németeknek sikerült, nekünk is sikerülni fog.

Käfer István

(1935) egyetemi tanár

Käfer István 2014. február 28-án kapta meg a Charta XXI Megbékélési és Együttműködési Díját.

A díjátadón csupa békeességes szó hangzott el, ezért ezeket beiktattuk ebbe a kötetbe.

► Kis Rigó László püspök laudációja ◀

A mikor a '90-es évek elején Gál Ferencsel, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem első rektorával beszélgettem a szlovák–magyar kapcsolatról, ő azt találta mondani, hogy ebben a kérdésben megkerülhetetlen személy Käfer István, az ügy elkötelezett, szakavatott és fáradhatatlan apostola, aki akkor rektorának biztatására nagyban folytatta a szlovák szak építését, a Szlavisztika-Közép-Európa Intézet szervezését. Akkoriban Esztergomban már javában működött a Rudnay Sándor Kulturális és Városvédő Egyesület, és névadóját, Esztergom régi fényének visszaadóját, lelki, szellemi és fizikai értelemben egyaránt az egyik legnagyobb magyar főpaprak tartottuk. Käfer István megmutatta nekünk ugyanazt a Rudnayt, mint a legnagyobb szlovákot. Igaz mind a kettő – félig. Mert az István atyának becézett tanár úr úgy össze tudta kapcsolni a legnagyobb magyart és a legnagyobb szlovákot, hogy a Regnum Hungariae, Uhorsko, Magyarhon Hungarusa lett belőle, vagyis aki ténylegesen volt. Itt meg kell magyaráznom az „István atya” elnevezést. Käfer tanár úr ugyanis olyan gyermekded, őszinte keneteljességgel tudott (tud) beszélni a katolikus hierarchia tagjairól, hogy az mástól irritálólólag hatna, de tőle elfogadtuk, és magunk között István atyusnak, kifele István atyának hívjuk. Esztergom menedékhely testvérvárosával, Nagyszombattal, 1995. július 29-én közös konferenciát szerveztünk. Azóta kétnyelvű emléktábla hirdeti testvériségünket a hitben és Esztergom-Nagyszombat történelmi azonosságában. A konferencia kétnyelvű kötetét Käfer István szerkesztésében az akkori esztergomi és nagyszombati érsekségek együttműködésével virtuális támogatásával adtuk ki.

Kapcsolatunk István atyával igen intenzív és kockázatos is egyben. Maróth Miklós, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának első dékánja tréfásan vallja róla, hogy képes elszlovákosítani az egész egyetemet. Aztán komolyra fordítva a szót, ezt mondta róla 70. születésnapján: „Személyében összeforrt a tudományos érdeklődés és az emberszeretet. A szlovák nép és a szlovák kultúra egyben szeretetének tárgya is lett. Szlovisztikai ismereteit össze tudja kapcsolni saját magyarságával. Ész, értelem és érzés, kutató és magánember Käfer Istvánban harmonikus egységet alkot.”

Újabb feladat, szolgálat végzésére Szeged hívásának sem tudott ellenállni, igaz, ez bánta az egyházmegye költségvetése is: Bartók Béla tót népdalainak piszkozatát adta

ki tanár úr a Gál Ferenc Főiskola és az egyházmegye Gerhardus Kiadójánál. Szeretet, megértés sugárzik alábbi soraiból: „Bartók Béla már a ’10-es évek elején felismerte, milyen értéke a régiónak, de a világörökségnek is a szlovák népdalkincs. Tudta, hogy műkedvelők gyűjtik, adják ki, állami támogatás nélkül. Munkájukhoz rendelkezésükre bocsátotta addig elkészült anyagát. Tudta, milyen akadályokat kellett leküzdeniük a gyűjtőknek infrastruktúra, iskolák, intézmények nélkül. Szorgalmasan tanult szlovákul, mert csak a népnyelvet ismerte. Egy alkalommal egyik fiatal gyűjtőjét, a váci piarista gimnáziumba járó Anton Augustín Baníkot fogadta lakásán. Javítani kezdte Baník helyesírását, és amikor a fiatal diák a szlovák középiskolák hiányával mentegette nyelvi hibáit, Bartók nem értett vele egyet: az anyanyelv elsajátítása iskola nélkül is kötelesség.”

A Szeged-Csanádi Egyházmegye és a Gál Ferenc Főiskola nevében is Käfer tanár úr ígéretes, jól működő kapcsolatokat épített ki a Rózsahegyi Katolikus Egyetem és különösen annak Kassán működő teológia karával. Ennek eredménye a Szomszédok, barátok, testvérek ismeretterjesztő füzet sorozat. Most szomszédok vagyunk, s ha barátok leszünk, visszatérünk igaz testvériségünkhöz. A sorozat témái: a kettőskereszt a magyar és a szlovák címerben; Szent Cirill, Szent Metód – Szent István; Cantus Catholici – Szöllősi Benedek magyar és szlovák katolikus énekeskönyve.

Käfer István tudományos munkásságának alapja a Régi Magyarországi Nyomtatványok munkaközösségében az országos Széchényi Könyvtárban végzett tevékenysége. A szlovák és a magyar nemzeti bibliográfia közötti átfedésekről ezt írja: „Ezek az átfedések és arányok ideig-óráig elfedhetők, sőt különböző tudományhoz nem illő személy- és helynév használati beavatkozásokkal kozmetikázhatók, de a feltárt, begyűjtött, rendszerezett anyag mindkét mai nemzeti tudományosság gordiuszi csomója.” Szögezzük le Käfer István tanár úrral együtt: a két (a csehvel három) nemzeti bibliográfia bizonyítja, hogy a magyar–szlovák nemzeti összefüggésrendszer tudományosan kezelhető, annak ellenére, hogy a nemzeti és a nemzetközi politika mindennapi gáncsoskodása és gyanakvása kíséri. Ha pedig tudományosan kezelhető, és a közös keresztény hit fényében kezelni kötelességünk, akkor a mindennapi életben is kezelhető lesz.

► Karol Wlachovsky, műfordító laudációja ◀

Kedves ünnepre gyűlt vendégek!

Azért jöttünk össze, hogy megtiszteljük Käfer István magyar szlovakistát. Tehetjük ezt annak alapján, amit az asztalra elénk tett. Egész életében fejlesztette, gazdagította, értékelte és korrigálta a magyar–szlovák kapcsolatokat, elsősorban a kultúra és az irodalom területén. Kivételes alkalom ez egy nyolcvanadik évének küszöbéhez érkező aktív ember munkájának értékelésére, ami hosszabb megállást,

elgondolkodást érdemelne. Kérem, hogy most, ebben az ünnepi pillanatban tekintsünk el ettől. Ahogy ünnepeltünk természetét, egyéniségét ismerem, erre még bőségesen lesz idő.

Egy híján ötven éve ismerjük egymást. Véletlenül találkoztunk, de az bizonyára törvényszerű volt. Ezek a véletlenek irányították életünket elindulásunk szakaszában. A körülmények összejátszása folytán Käfer István szlovakista lett, csekélységem pedig hungarológus, pedig mindketten latint és anyanyelvünket akartuk tanulni, azaz Käfer magyar nyelvet és irodalmat, én meg szlovák nyelvet és irodalmat. Eufemisztikusan mondva: ez nem adatott meg nekünk. (Csak zárójelben megjegyezve: jól történt.) Az meg legalább is különös, milyen furcsa véletlen egyezések vannak pályakezdésünk idején. Mindkettőnknek egyik nagyapja stájerországi, persze, azzal a különbséggel, hogy az enyémet Starmannak hívták (a német Star, vagyis a fahéj, hájog, csillag szóból), ami csak megerősíti, hogy nem éppen szellemdús dolog, ha a Kárpát-medencének ebben a régiójában „tisztá” magyart vagy „tisztá” szlovákot keresünk még hozzá genetikai alapon. De ez mit sem változtat azon, hogy a német umlautos „ä”-s név egy magyaré, a „W” névkezdet meg egy szlováké. És ugyebár szemernyi sem változtat azon a történelmi tényen, hogy az *Uhorsko*-nak, Magyar Királyságnak nevezett államalakulat egyik eredeti szlovien-szláv lakosságából a szlovák nemzet alakult ki, az eredeti hét magyar törzsből pedig a magyar nemzet. És itt talán helyénvaló annak megemlézése, hogy a szlovákok sohasem éltek másutt, csak az Uhorské/Magyar Királyságban, ahol végül nemzeti egységgé formálódtak. A szlovák nemzetiség ugyanolyan őshonos, mint a magyar. A szlovák és a magyar nemzetiség egyedei, akik bizonyos időbeli eltolódással szuverén nemzetekké cseperedtek, jóban-rosszban kölcsönösen hatottak egymásra, akár akarták, akár nem, akár tudtak róla, akár nem, és akkor is, ha ma tudatosítják ezt, vagy sem. Ma megint csak tudomásul kell vennünk, akár akarjuk, akár nem, a két nemzetet csak a nyelv választja el, persze figyelmen kívül hagyva a mítoszokat és az azokból kifacsart téziseket, amik nagyrészt már a kölcsönös tudatlanság szüleményei. Käfer István *Magyar szlovákságismeret* című könyvének egyik fejezetében, a *Történelmi visszaigazodás*-ban jogosan és ráadásul igen őszintén vallja: „Nekünk magyaroknak a szlovákok egyedüli édestestvéreink, akiknek annyijuk van a miénkből, amennyije egyetlen etnikumnak sem a nagyvilágon.” (183. p.)

Käfer István a szlovakisztikában tett első komoly lépéseitől kezdve a történelmi, etnográfiai és kulturális (főként írott és nyomtatott) eredeti anyag alapos ismeretére támaszkodott. Ha beleolvasunk bibliográfiába, irodalmi, történelmi tanulmányaiba és ismeretterjesztő publikációiba, olyan érzésünk támad, hogy szemünk rátapad a tárgyra vagy műre, amiről beszél, és úgy látjuk, mintha kezében tartaná. Olyan ambícióval dolgozik a szlovák művelődés (mindenekelőtt az irodalom) kutatásában, ami meghatározott terminológiai rendszer keretében pontosan körülhatárolja a megszabott fogalmakat. Rámutat és kiküszöböli a terminológiai pontatlanságokat és helytelen meghatározásokat a magyar–szlovák kapcsolatokban. Vezetése alatt egész sor tudományos

rendezvény valósult meg, amelyek célja a bizalom meghonosítása a magyar-szlovák kapcsolatokban. E bizalom mértékét mindmáig a tények és azok összefüggésrendszerének ismerete szabja meg, ugyanis az állandósult történelmi és földrajzi fogalmak is időről időre új jelentésben bukkannak fel a Duna mindkét partján, annyira, hogy a végén elfedik az eredeti összefüggéseket.

Käfer István mindvégig megőrizte csodálatra méltón következetes keresztény humanizmusát, tekintet nélkül arra, kedveztek-e a politikai körülmények a magyar-szlovák kapcsolatok fejlődésének vagy sem. Számára a szlovák ember felebarát, a szlovák kultúra pedig olyan közeli, hogy összehasonlíthatatlanul többet tud róla, mint nem egy művelt szlovák. Käfer István, mint meghatározó magyar szlovákista szemlélete különösen napjainkban értékelhető, amikor a közös uhorský/magyarhoni örökség nemzeti privatizációjának vagyunk tanúi. Nemegyszer csak (keserű) humorral tekinthetünk mindarra, ami körülöttünk történik. Itt van például a szakolcai szlovák *trdelník* és a székelyföldi magyar *kürtőskalács*. Mindekettő ennek az örökségnek a része. Magyar vagy szlovák? Sem egyik, sem másik, hanem az a bizonyos harmadik: uhorský vagyis magyarhoni, tehát szlováké is, magyaré is, a kétségtelenül közös uhorský/magyarhoni étkezési kultúra része. Egyébként, ha nagyon akarnánk, nyelvi kölcsönzések segítségével kifejezhetnénk ezt mindkét nyelven: hungarikum, magyarikum, szlovacikum.

Végezetül tegyük fel a kérdést: mi köze van ehhez a tudománynak és Käfer Istvánnak? Nagyon kevés és nagyok sok: bizonyos értelemben ő maga a magyarhoni örökség. Igaz, kissé megkésve.

Magyar, de hozzánk, szlovákokhoz is tartozik. Az ő meghatározása szerint *hungaroszlovacikum*.

► Kiss Szemán Róbert, egyetemi docens laudációja ◀

A mikor volt egyetemi tanárom és atyai barátom fölkerült arra, hogy e díj átvételének Anemes alkalmából köszöntsem őt, beszédemet tervezve – hűtlenségeimben is hűséges tanítványaként – úgy gondoltam, rendbontó módon fogom emlékezetessé tenni nemcsak számára, hanem a tisztelt ünneplők számára is e szép napot. Első gondolatként az ötlött az eszembe – de mindenki megnyugtatóására előrebocsátanom, hogy nem valósítom meg, hogy azzal tisztelgek szorgos munkával létrehozott hatalmas életműve előtt, ha e szerény laudáció helyett maratoni fölolvassal töltöm ki a rendelkezésemre álló időt. Azt terveztem, hogy nem teszek egyebet, mint magammal hozom vaskos bibliográfiáját, amelyet a szlovák és a cseh irodalom magyar fordításainak szentelt, és elkezdem fölolvasni az A betűnél található tételeket, és addig folytatom, amíg az időm engedi. Majd közöltem volna a megrökönyödött hallgatósággal, hogy még egy évig, három hónapig és két és fél napig kellene itt ülnie egyfolytában ahhoz, hogy az ünnepe ezen egyetlen munkájában eljussunk a ZS betűig.

Nem tudom, jól érzékelem-e a megkönnyebbülés rezdüléseit a tisztelt ünneplő közönség soraiban, amiért elálltam első gondolatomtól, mindazonáltal remélem, hogy a *captatio benevolentiae* áldásos előnyét élvezve tetszéssel fogadják majd az ünnepeltnek azt a portréját, amelyet szeretnék fölvezetni Önöknek. Igyekszem ugyanis mesterségek és hivatások megidézésével megrajzolni egy tevékeny keresztény ember életpályáját azon cicerói szólás jegyében, hogy „*Historia est magistra vitae*”. Egy olyan reneszánsz típusú ember portréját szeretném tehát megrajzolni, akinek élete és pályája világos és átlátható ugyan, ám nem írható le egyszerű paradigmákkal. Az ezerarcú embert és tudóst akarom bemutatni, aki számos mesterség ezer és ezer fogását sajátította el, kitűnően alkalmazta saját életében, és képes volt átadni őket tanítványainak.

A gyermek vagy a fiatal Käfer Istvánt nem adatott ismernem, ezért életének erről a szakaszáról jómagam is inkább mástól szeretnék hallani, ugyanakkor rajtam kívül, azt hiszem, kevesen tudják e teremben, hogy István nagy reménysége volt a magyar kézilabdázásnak. Azaz először sportolóként szeretném megjeleníteni, amint jökötesű fiatalemberként a zöld gyepre lép, mert akkor még füves nagypályán játszották a kézilabdát, és rendkívül dinamikus játékosként keményen vezeti a támadásokat, elszántan védekezik, és fáradhatatlan lendülettel és elszántsággal küzdi végig a félidőket. A kemény kötésű sportoló – a reneszánsz embertípus jegyében – ily módon előlegzi meg a maratoni kitartású filológust, akinek 748 oldalas bibliográfiájának felolvasásától éppen az imént kíméltem meg magukat. A teológiai hagyományból jól ismert athleta Christi, Krisztus bajnoka ő, aki oly módon képes a sportot és a tudományt a jó és a rossz mítikus küzdőterévé változtatni, ahogyan azt Hugh Hudson a *Tűzszekerek* című filmjében teszi.

Az európai reneszánsz és barokk kultúrának van egy olyan mestersége, amely a tudás fölhalmozódásának legfontosabb helyszínéhez, a könyvtárhoz kapcsolódik. Olyan jeles személyiségek sorát folytatja Käfer István, akik tudós könyvtárosokként írták be magukat a közép-európai nemzetek kultúrájának történetébe. Elegendő, ha csak a bécsi császári könyvtárosok nagy alakjaira emlékezünk, Bél Mátyásra vagy Benczúr Józsefre, akik óriási műveltségükkel és tudásukkal gyarapították a világról és hazánkról szóló ismereteinket. Käfer István második természetes életterévé – a kézilabdapálya után – a könyvtár vált. A Széchenyi és Egyetemi Könyvtárban éppoly jól ismerik, mint az Idegennyelvűben, nem is szólva a Nagyszombati Bibliotékáról vagy a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárról.

A könyvtár a rendszerezett és szervezett tudás forrása volt, amely idővel nemcsak a kiváltságosak számára, hanem a demokrácia jegyében szélesebb közönség számára is elérhetővé vált. Käfer István pedig nemcsak tudós könyvtárosként, hanem demokratikus érzelmű, jó értelemben vett népművelőként is fontos szerepet töltött be a hazánkról és a benne élő nemzetekről, nemzetiségekről szóló ismeretek terjesztésében. Ha léteznének fölmérések a tudás átadásának hatékonyságáról, biztos vagyok benne, hogy Käfer István a toplista élén szerepelne. Különleges retorikai és színészi képességek

birtokában képes megszólítani olyan közönséget is, amely alapvetően nem érdeklődik témái iránt. Mindegy, hogy a hallgatósága politikusokból, egyházi férfiakkól, egy nemzetiségi szervezet tagjaiból vagy utazása során verbuvált alkalmi közönségből áll-e, az előadás vagy beszélgetés végén mindannyian a magyar–szlovák viszony lelkes apostolaiként indulnak a világba.

Nem kivétel ez alól egyetemi hallgatósága sem. Aki valaha is látta Käfer Istvánt az egyetemi katedrán, nem támadhat kétsége azzal kapcsolatban, hogy az egyetemi tanárság sokoldalú oktatói-nevelői hivatésként értelmezhető. Käfer István tanítványainak nagy száma a tudományos és egyetemi életben arról árulkodik, hogy alapos képzést kaptak tanáruktól, elkötelezettségük szakmájuk iránt arról tanúskodik, hogy mesterük képes volt motiválni őket huszonéves korukban is. És szinte valamennyien tanúságát adhatjuk annak, hogy a bibliai parabolák erejével ható történetei saját maga és családja életéből miként szóltak bele sorsunk alakulásába, hogy egyetemi tanárunktól mennyi személyes figyelmet és gondolati szabadságot kaptunk, hogy véleményünket tiszteletben tartotta és értelmezte, hogy egzisztenciális problémákkal küszködve mindahányszor hathatós segítségre számíthattunk tőle.

Käfer István „lélektől lélekig” vert hidakat egy olyan világban, amely néhány évvel azelőtt még fölrobbantotta azokat, az embereket és a nemzeteket elszigetelte egymástól, hogy elzártságukban sikeresebben befolyásolhassa és nyomoríthassa őket. Käfer Istváné mint hídépítőé a laudáció következő passzusa (szándékosan nem használom az archaikusabb, ám nemzedéke számára negatív jelentéssel terhelt „hídverő” szót), hiszen ki tagadhatná, mekkora szerep jutott neki abban, hogy az Esztergomot Párkánnyal egykor összekötő híd hosszú évtizedek múltán újból fölépítve ismét nemzetrészeket, valamint két szomszédos nemzetet és országot köthet össze. Most én szeretnék élni egy bibliai parabolával. Paulus Alajos *Rendezni végre közös gondolatainkat* című 1983-as filmjében Käfer István a Duna Esztergom alatti szakaszán szinte a vizeken lebegve beszél a Márai Valéria-híd megépítésének fontosságáról. Kevesen dicsekedhetnek azzal, hogy egy szimbolikus jelentőséggel bíró Duna-híd a szavukra és intésükre kikelt hullámsírából.

Idő hiányában Käfer István következő mesterségeit mellőzöm: a hajóskapitány, a nyomozó, a kántor és a párterapeuta.

Egy közép-európai szláv toposzhoz kapcsolódó mesterséggel szeretném befejezni mondandómat. Széchenyi 1824-es följajnlása a Magyar Tudós Társaság, mai nevén Magyar Tudományos Akadémia megalapítására jelentős hatást gyakorolt a honi szláv nemzetek életére is. Először a hazai szerbek alapították meg 1826-ban Pesten a szerb nemzeti tudományokkal foglalkozó szervezetüket, a Maticát. A *matica* a szerbben *méhkirálynőt* jelent, aki maga köré szervezi népét azért, hogy a nemzeti élet kincseit megtermeljék, raktározzák és ezzel a felnövekvő nemzedék létét biztosítsák. A magyar és szerb példát rövidesen követték a csehek (1830), a horvátok (1842), a felső-szorbok (1847), az ukránok (1848), a morvák (1853), a dalmátok (1862), a szlovákok

(1863), a lengyelek és az alsó-szorbok (mindkettő 1880). Közép-európai méhesünkben Käfer Istvánt méhészként szeretném láttatni: fölényes tudásának hálójával védte és védi magát az olykor földühödött méhek csípéseitől, nagy biztonsággal mozog a kaptárak között, figyelmesen és nagy hozzáértéssel emeli le a tetejüket, hogy beléjük pillantson, minden jól működik-e, szeretettel gondozza őket, és beavatkozik, ha betegség vagy külső ellenség támadja meg őket. A közép-európai emblematisz nemzetrajz ily módon egy ókori toposzt töltött meg új nemzeti tartalommal, amelyben a nemzet valamennyi tagja a maga kicsiny módján hozzájárulhatott az egész mű gyarapodásához.

Mesterségei műveléséhez és méhesünk gyarapításához kérem Isten áldását.

Prága, 2014. febr. 27.

➤ Surján László díjátadó beszéde ◀

Tisztelt Professzor Úr!

Kedves István!

Amikor tavaly októberben formailag is támogatója lettél a mi együttműködési és megbékélési mozgalmunknak, egy érdekes dilemma keletkezett: Te csatlakoztál a Chartához, vagy mi hozzád?

Eldönthetetlen kérdés. Nem is megoldani akarom, csak rámutatok: ennek a közösségnek a gondolatai és reményei mondhatni tökéletes egységet alkotnak azzal, amit tudós emberként, tanárként évtizedek óta képviselsz.

Elhangoztak a méltatások, nem akarok versenyre kelni a szakavatott értékelésekkel. Úgy érzem magam, mintha pénzváltó lennék, s az lenne a feladatom, hogy a kincset, amit pályád során felhalmoztál, kis adagokban az emberek kezébe adjam, hogy forogjon és hasson. Hogy valóban **közkinccs** lehessen.

Nem véletlenül kértünk fel tavaly, hogy ez előtt a közösség előtt beszélj a hungarus tudatról, arról a közösségről, amely oly sok évszázadon át egységbe foglalt magyar és szlovákot. Megtanít minket ez a fogalom arra, hogy a szlovák nem ellenség, s hogy a szívünknek oly kedves nemzeti érzésnek bennünk is lehetnek önző vadhajításai.

A történelem és az emberi gondolkodás nem forgatható visszafelé. Lehet, hogy a bábeli nyelvzavar előtt könnyebb volt egymással érintkezni, de soha egy pillanatra sem kívánok megválni attól az értéktől, amit a magyar nyelv jelent. De így van ezzel mindenki, a szlovák, román, szerb és a többi nép.

Ha visszafelé nincs út, merre van előre? Valaha a hungarus tudatú embereket egy közös állam és egy közös tekintély, a koronás király fogta össze. Ezek a keretek szét-törttek, rekonstruálni őket csak múzeumban lehet. A túlságosan tág *európai* és a kicsit szűk *nemzeti* fogalom között rá kell találnunk és erősíteniünk, fejlesztenünk kell a

régióhoz tartozás közös örömét. Talán a szomszédság, sőt *a jó szomszédság* kifejezés a legalkalmasabb számunkra.

Egymást támogató nemzetek, egymást ismerő és szerető emberek, kultúránk sok közös eleme, vándorló dallamok, közösen tisztelt múltbéli királyok, közösen szeretett táj. Utópia? A te munkád, a te gondolatid, könyveid, tanulmányaid azt üzenik: álom ugyan, de megvalósítható. Ennek a reménynek a megalapozásáért csekély jelzés, hála látható kifejezése ez a díj, amit számodra átadni öröm és megtiszteltetés. Fogadd szeretettel.

➤ Käfer István záróbeszéde ◀

Kedves Charta-Társak!

Örömmel számolhatok be egy új szlovák történettudományi kézikönyv megjelenéséről, az eperjesi Peter Kónya Dejiny Uhorska~Magyarország története című kötetéről. Engedjék meg, hogy idézzek belőle: „Az 1918 előtti szlovák történelmet kiszakították az uhorský~magyarhoni összefüggésből, ami egy átlag szlovákból a terület valamiféle autonóm helyzetének képzetét váltja ki. Ezért teljességgel érthető, hogy még a történelem szakos hallgatóknak sincsenek mélyebb ismeretei Uhorsko~Magyarhonról, amely több mint kilenc évszázadon át őseik hazája volt, mégis valahogyan tudat alatt szégyenkezni kell miatta... Ezért is paradox a dolog, hogy a történész hallgatók és sok tanár lényegesen többet tud Anglia, Franciaország vagy Csehország történetéről, mint a sajátjáról, még ha az uhorské~magyarhoni is. Túlzás nélkül megállapítható, hogy sokakban a Nagymorávia és a nemzeti ébredés kora közötti szlovák történelmet a nemzeti elnyomás tölti ki, ha nem mindjárt a sötétség kora. Alapvetően meg kell változtatni a szlovák történelem-szemléletet Uhorsko~Magyarhonnal kapcsolatban. Szlovákia története nagy mértékben azonos Uhorsko~Magyarhonéval, amelynek keretébe beletartozott és osztozott sorsában lakossága, tekintet nélkül arra, szlovákul, németül vagy magyarul beszélt. Uhorsko~Magyarhon története tehát egyszerűen a szlovák történelem része, akkor is, ha az események Kassán, Pesten vagy Kolozsváron játszódtak le.”

Ez már tömény *hungaroszlovakológia!* A szlovákságtudomány hungarus~uhorské elemeinek deklarációja. És a szlovákságtudomány művelése, egyértelmű interpretációja, kemény terminológiai fegyelme és sok-sok ismeret szerzése a mai magyarok feladata. Mert bizony a szlovákok a mi tejtestvéreink. Nem vagyunk egyedül Európában, mert nyelvünk hangzása, muzsikája ugyanaz, szavaink ezrei azonosak, népdalaink közel fele azonos a szlovákokéval. Azonos védőszentünk, katolikus és protestáns egyháztörténetünk, az ország *uhorizációja~hungarizációja* a nemzeti ébredés előestéjén... Nem magyarosodtak és szlovákosodtak őseink, hanem uhorizálódtak~hungarizálódtak. Ennek az állapotnak fő jellemzője, hogy nem sérelemből, féligazságokból, sértődöttségéből, netán bosszúból indul ki. Pázmány úgy tudott hungarus lenni, hogy Erdély

mentéséért összefogott a protestánsokkal, a tót nációnak pedig saját nyelvének használatát ajánlotta. Krman Dániel úgy tudott hungarus lenni, hogy Zsolna főterén 1707. március 8-án szlovákul szentelte meg Rákóczi tüzéréségének zászlóit. Rudnay Sándor esztergomi érseknek a XVIII–XIX. század fordulóján mondott szlovák nyelvű prédikációi iskolai tananyagban való természetes magyarázata az uhorský~hungarus tudat titkának. És vigyázat! Ez az Uhorsko~Magyarhon titok tovább él! Akkor is, amikor már épültek a nemzeti szekértáborok. 1861-ben Sládkovič még édes hazája szent koronája legszebb diadémjának nevezte Pestet, amikor a vesztébe süllyedő ország szelíd búcsúztatója, Mikszáth Kálmán tudott úgy magyar lenni, hogy egybeforrt szűkebb pátriájának tótjaival.

Uhorsko~Magyarhon őrtüzei ma is világítanak a szlovák szellemi életben, s ezek bemutatása a magyar kultúra, a hungaroszlavakológia feladata. A nemzeti korokban kialakult határok soha sehol nem lehetnek igazságosak, mert kirekesztenek. A magyar-szlovák szimbiózis évezredének kibontása a rárakódott politikai salak alól eltünteteti ezeket a határokat, miként Peter Kónya is fogalmaz: „Magyarhonnak és népeinek csaknem ezer esztendőös történelmi útja ma is lehet tanulság és példa az integrálódó Közép-Európának.”

Engedjék meg, hogy Balassi-példázattal zárjam köszönetemet ezen a szép estén. Egy Rózsahegyen keltezett latin nyelvű iratban 1579. július 4-én szlovákul olvasható a szöveg Wawrisó kifosztásáról. Balassi 1580. májusa előtt írásban panaszolta, hogy a *Schwete-Janszkyak* a Holo hegyet is elvették tőle. Jobbágynai Usik András, Stefan Macko, Nohínka, Zellyen, Dzsurov névre hallgattak, Az még nem bizonyított, hogy Balassi írta a Fanchali Jób-kódex nyolc szlovák szerelmes versét. Persze, akadhatott-e más, aki olyan színvonalú szlovák verseket alkotott volna?!

Balassi tehát kétszeresen a szlovákoké is: saját gyökerei, környezete révén, valamint úgy, hogy költészete felszívódott a majdani szlovák irodalom hajszálereibe is.

A Balassi kritikai kiadásban a horvát virágének nótájára komponált *Aenigmát Egy lengyel ének* követi... Az *Szuzsánna egy szép német leán* Bécsben lakik Tiefengrab utcáján... A verset Kurta oktáván Pozsony városából kimentében szerzette, s bécsi virágjuta eszébe, amikor Zellyen, Mackó, Usik Klabovec társaságában azon méltatlankodott, hogy a pozsonyi kamarától 1592. november 20-án kelt levelét a *rozsomberki* posta csak 3. decembris küldötte meg.

Zárszó

Ha nem is a népmesei hetedhét, de éppen hét ország 58 polgára szólal meg ebben a kötetben. Negyvenöten magyarok. Hatan szlovákok. Ketten románok. Ketten szerbek. A három horvát szerző egyike annyira kettős kötődésű, hogy esetében önkényes a besorolás. A negyvenöt magyar és a tizenhárom idegen nyelvű megszólalás hangvételében, derűs vagy komor jellegében vannak eltérések, de egy dolog közös: a békesség szelleme. Világnézeti, vallási azonosság sincs a szerzők között, de mégis, mintha mindannyian meghallották volna a feltámadt Krisztus köszöntését: béke veletek. Mindannyian a hányatott sorsú Közép-Európa szülöttei, akik felismerték: ha a Duna völgyében fejlődni, gyarapodni, békességben élni akarunk, nemcsak közös múltunk miatt, de jövőnk sikereink érdekében is össze kell fognunk. A feszültséggel teli XIX. és XX. század után legfőbb ideje, hogy a XXI-ben végre legyünk közösen nagyok.

